

VALTIOSOPIMUSSELVITYS

Perustuslain 97 §:n mukainen selvitys eduskunnan ulkoasiainvaliokunnalle Suomen kansainvälisestä sopimuspolitiikasta ja sen kehityssuunnista

Johdanto

Perustuslain 97 §:n mukaan eduskunnan ulkoasiainvaliokunnan tulee pyynnöstään ja muutoinkin tarpeen mukaan saada valtioneuvostolta selvitys ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa koskevista asioista. Säännöksen perusteluissa korostetaan valtioneuvoston oma-aloitteisen tiedottamisen tärkeyttä erityisesti sellaisten toimien osalta, joista valiokunta ei muutoin ole tietoinen.

Käsillä on nyt järjestyksessään neljäs valtiosopimusselvitys, joka ulkoasiainvaliokunnan esittämän toiveen mukaisesti ajoittuu vaalikauden alkupuolelle. Aiemmat selvitykset on annettu vuosina 1997 (UM 48/1997), 2006 (UTP 3/2006 vp) ja viimeisin vuonna 2009 (UTP 3/2009 vp). Valtiosopimusselvityksen voidaan tässä vaiheessa katsoa vakiinnuttaneen asemansa välineenä, jolla valtioneuvosto antaa eduskunnalle tietoja Suomen kansainvälisestä sopimuspolitiikasta. Selvityksen kehittämiseen on vaikuttanut valtiosopimustyöryhmän 31 päivänä tammikuuta 2000 luovuttamassaan mietinnössä (UM 1/2000) esittämä ehdotus siitä, että sopimuksia koskevaa tietojenantomenettelyä kehitettäisiin siten, että eduskunnalle annettaisiin säännöllisesti selonteko Suomen kansainvälisestä sopimuspolitiikasta, esimerkiksi jokaisen vaalikauden alussa.

Aiemmista selvityksistä antamissaan lausunnoissa (ulkoasiainvaliokunnan 3.4.1998 antama vastaus sekä UaVL 2/2006 ja 9/2009) ulkoasiainvaliokunta on nostanut esille kysymyksiä koskien esimerkiksi sopimusasioista tiedottamista, Suomen roolia sopimuspolitiikassa sekä erilaisten yhteisymmärryspöytäkirjojen, käytäntöjen ja menettelytapojen merkitystä Suomen sopimuspolitiikassa. Viimeisimmän selvityksen johdosta ulkoasiainvaliokunta katsoi, että seuraavan selvityksen kokonaispituus voisi olla lyhyempi ja siinä tulisi painottaa eteenpäin katsovaa lähestymistapaa. Nyt annettava selvitys onkin rajattu koskemaan niitä keskeisiä kansainvälisiin sopimuksiin liittyviä kysymyksiä, joihin valiokunta on edellisessä launnossaan kiinnittänyt

huomiota. Samalla selvitykseen on pyritty poimimaan käsillä olevista tai tulevista sopimusneuvotteluista aiheita, joilla odotetaan olevan laajempaa mielenkiintoa.

Ulkoasiainvaliokunta katsoi edellisen selvityksen johdosta, että seuraavassa selvityksessä tulisi käsitellä tarkemmin Suomen sopimuspolitiikan yleisiä painopisteitä, tavoitteita ja kehityssuuntia hallituksen prioriteettien ja tavoitteiden valossa. Valiokunta piti tärkeänä myös arvioida, missä laajuudessa Suomen tavoitteet toteutuvat EU:n sopimuspolitiikan kautta ja miten Suomen vaikutusmahdollisuuksia EU:n sisällä kehitetään. Toiseksi valiokunta katsoi, että EU:n toiminnan ja kehityksen tarkastelu on niin merkittävää Suomen sopimuspolitiikan ja sen kehityssuuntien kannalta, että aihetta tulisi tästedes käsitellä omalla kokonaisuutenaan jokaisessa valtiosopimusselvityksessä. Valiokunta esitti, että EU:n tekemiä kolmasmaasopimuksia (assosiaatiosopimukset, kumppanuussopimukset, yhteistyösopimukset ja vapaakauppasopimukset) käsiteltäisiin omassa osiossa arvioiden samalla EU:n ja Suomen näkökulmasta sopimuskumppaneiden ja -tyyppien valintaa sekä mahdollisuutta vaikuttaa sopimuksilla ihmisoikeuksiin ja yhteiskunnalliseen kehitykseen.

Edellisessä selvityksessä ei selostettu Lissabonin sopimuksen vaikutuksia Suomen sopimuspolitiikkaan, koska käsittelyajankohtana Lissabonin sopimuksen hallituksen esitys oli vielä tuore ja sen käytännön soveltaminen alkutaipaleella. Valiokunta piti perusteltuna, että nyt annettavassa selvityksessä annetaan tarkempia tietoja Lissabonin sopimuksen voimaantulon vaikutuksesta sopimuspolitiikkaan koskien erityisesti kysymyksiä EU:n oikeushenkilöllisyydestä, EU:n kauppapolitiikan alan laajentumisesta sekä EU:n neuvottelujärjestelyjen muuttumisesta mukaan lukien korkean edustajan rooli ja Euroopan parlamentin aseman vahvistuminen sopimusasioissa.

Ulkoasiainvaliokunta piti myös tärkeänä, että selvityksessä tehtäisiin selkoa kansainvälisen humanitaarisen oikeuden

vahvistamisesta erilaisten sopimusneuvotteluiden ja -hankkeiden valossa. Tällaisina sopimuksina valiokunta nosti esille rypäleaseita koskevan Oslon sopimuksen, Ottawan jalkaväkimiinat kieltävän sopimuksen sekä aloitteen kansainvälistä asekauppaa sääntelevästä sopimuksesta (*Arms Trade Treaty*).

Yhteistyö EU- ja valtiosopimusasioissa Ahvenanmaan maakunnan kanssa perustuu Ahvenanmaan itsehallintolain 9 ja 9 a luvun säännöksiin. Edellisen valtiosopimusselvityksen yhteydessä ulkoasiainvaliokunta katsoi yhteistyön Ahvenanmaan kanssa kehittyneen positiivisesti ja piti myönteisenä ulkoasiainministeriön aktiivista käytännön toimintaa Ahvenanmaan kanssa tehtävän yhteistyön kehittämisessä. Ulkoasiainvaliokunta katsoi, että esiintyneitä ongelmia voitaisiin käsitellä Ahvenanmaan kanssa tehtävän yhteistyön kehittämiseksi olemassa olevissa prosesseissa. Oikeusministeriön antamat ohjeet Ahvenanmaan asemasta säädösvalmistelussa ja EU-asioissa on ajantasaistettu vuonna 2010 (OMSO 12/2010). Ulkoasiainministeriö on parhaillaan uudistamassa myös Lissabonin sopimuksen voimaantulon vuoksi Valtiosopimusopasta, jonka yhteydessä myös Ahvenanmaata koskeva jakso on ajantasaistettu ja ohjeita selkeytetty (EU- ja valtiosopimusopas, Ulkoasiainministeriö 2011, jakso 10; www.formin.fi). Valtiosopimusopas on tarkoitus kääntää myös ruotsinkielelle. Oikeusministeriö ja ulkoasiainministeriö ovat yhteistyössä

tehostaneet koulutusta Ahvenanmaan asemasta säädösvalmistelussa, EU-asioissa ja valtiosopimusasioissa.

Ulkoasiainvaliokunnan vastaus ja siinä esitetyt näkökohdat on pyritty ottamaan huomioon tätä selvitystä laadittaessa. Selvitys on jaettu kahteen jaksoon. Ensimmäisessä jaksossa käsitellään EU:n toiminnan ja kehityksen vaikutusta Suomen sopimuspolitiikkaan. Jaksossa pureudutaan erityisesti niihin kysymyksiin, joihin valiokunta on lausunnossaan edellä sanotuin tavoin kiinnittänyt huomiota. Lisäksi jaksossa käsitellään muun muassa EU:n edustautumista sopimusneuvotteluissa. Jaksoon sisältyy myös lyhyt EU:n irtautumislausekkeita koskeva kappale, jota valiokunta on edellisessä selvityksessä pyytänyt. Toinen jakso koskee Suomen sopimuspolitiikan painopistealueita ja niiden toteutumisen arviointia erilaisten teemojen kautta. Teemat on pyritty valitsemaan ajankohtaisuuden ja yleisen kiinnostuksen perusteella. Teemoina esitellään muun muassa humanitaarinen oikeus sisältäen asevalvonnan, kansainvälinen terrorismi, arktiset alueet, metsät ja ilmasto.

Selvityksen loppuun on sisällytetty aiempien selvitysten tapaan jakso, joka koskee Suomen kansainvälisiin sopimuksiin tekemiä ja vastustamia varaumia. Valtiosopimusselvityksen liitteeksi on edelleen otettu vireillä olevien sopimusten luettelo, jonka on aiempien selvitysten yhteydessä todettu sisältävän hyödyllistä tietoa sopimushankkeista ja vaikuttavan seurattavien sopimushankkeiden valintaan.

SISÄLLYS

Johdanto	3
1 EU:n toiminnan ja kehityksen vaikutus Suomen sopimuspolitiikkaan.....	6
1.1 EU:n kauppapoliittisen toimivallan laajeneminen.....	7
1.2 EU:n sopimusten neuvotteluihin ja tekemiseen liittyvien järjestelyjen muuttuminen	9
1.3 EU:n yhteistyö- ja vapaakauppasopimukset kolmansien maiden kanssa...	13
1.4 EU:n irtautumislausekkeet.....	16
1.4.1 Irtautumislausekkeisiin kohdistettu kritiikki.....	16
1.4.2 Suomen linja suhteessa EU:n irtautumislausekkeisiin	17
2 Suomen kansainvälisen sopimuspolitiikan painopistealueet ja niiden toteutumisen arviointia.....	17
2.1 Kansainvälisen humanitäärisen oikeuden vahvistaminen	18
2.1.1 Geneven yleissopimusten III lisäpöytäkirja	18
2.1.2 Vireillä olevia hankkeita	18
2.1.3 Asevalvonta	19
2.2 Kansainvälinen rikostuomioistuin ja muut sotarikostuomioistuimet.....	21
2.3 Kansainvälinen terrorismi	22
2.4 Ihmisoikeudet ja perusvapaudet.....	23
2.4.1 Euroopan neuvoston sopimuksista	23
2.4.2 YK:n ihmisoikeussopimuksista	25
2.4.3 YK:n ihmisoikeussopimusjärjestelmän haasteet.....	26
2.5 Pohjoismainen saamelaisopimus	26
2.6 Puolustusministeriön hallinnonalalla vireillä olevista hankkeista	27
2.7 Investointisuojausopimukset	29
2.8 Arktinen yhteistyö	30
2.9 Metsät.....	30
2.10 Ilmastomuutos	31
2.11 Kansainvälisen ympäristöoikeuden ja – hallinnon vahvistaminen.....	32
2.12 Perheoikeudelliset kysymykset.....	32
3 Varaumat ja niiden vastustaminen.....	33
3.1 Suomen varaumakäytännöstä.....	34
3.2 Suomen vastalausepolitiikasta	36
3.3 Kansainvälisen oikeuden toimikunnan ILC:n suuntaviivat sopimus- varaumista.....	36
3.4 Suomen v. 2009–2011 tekemät vastalauseet.....	37
Liite	
SUOMEN VASTALAUSEET MONENVÄLISIIN VALTIOSOPIMUKSIIN TEHTYIHIN VARAUMIIN 2009–2011	37

1 EU:n toiminnan ja kehityksen vaikutus Suomen sopimuspolitiikkaan

Hallitusohjelmassa (Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma 22.6.2011) lähdetään siitä, että Euroopan unioni on Suomen tärkein kansainvälinen vaikutuspaikka. Tämä huomioon ottaen EU:n jäsenyys ja yhteisöllinen kehittäminen ovat Suomen edun mukaista. Eurooppalaista yhteistyötä on lisättävä niissä asioissa, joissa yhdessä toimiminen tuottaa lisäarvoa tai on EU:n ulkoisen vaikuttamisen kannalta tärkeää. Tavoitteena on EU:n vahvistaminen kansainvälisen politiikan toimijana, joka toimii yhtenäisesti kansainvälisissä järjestöissä ja sopimusneuvotteluissa. Unionin tulee olla aktiivinen toimija erityisesti lähialueillaan, suhteessa strategiaan kumppaneihin ja keskeisissä globaaleissa kysymyksissä. Euroopan unioni on Suomen ulkosuhteiden tärkein viitekehys ja vaikutuskanava mikä heijastuu myös Suomen kansainväliseen sopimuspolitiikkaan.

Jäsenyys Euroopan unionissa ulottaa vaikutuksensa laajasti jäsenvaltioiden kansainvälisiin suhteisiin, myös kahden- ja monenvälisiin suhteisiin unionin ulkopuolisten valtioiden kanssa. Jäsenyys yhtäältä laajentaa jäsenvaltioiden vaikutusmahdollisuuksia kansainvälisessä yhteistyössä ja toisaalta asettaa velvoitteen noudattaa yhteisesti sovittuja linjauksia sekä edellyttää jäsenvaltioiden ulkopoliittikan yhtenäisyyttä. Käytännössä Euroopan unioni määrittää myös jäsenvaltioiden ulkopoliittikan agenda. EU:n jäsenvaltioiden välillä ovat pääosaan nousseet Euroopan unionissa yhteisesti edistettävät asiat perinteisten ulkosuhteiden sijaan.

Euroopan unionin jäsenyys on vaikuttanut merkittävästi myös Suomen sopimussuhteisiin. Jäsenyys on ensinnäkin vaikuttanut Suomen *toimivaltaan tehdä kansainvälisiä sopimuksia*. Monilla alueilla unionille on siirtynyt joko yksinomainen (unionisopimukset) tai osittainen toimivalta (sekasopimukset) tehdä Suomen puolesta kansainvälisiä sopimuksia. Unionin sisäinen lainsäädäntö on epäsuorasti vaikuttanut myös niiden *alojen valintaan*, joilla yhtäältä EU ja

toisaalta jäsenvaltiot tekevät sopimuksia kolmansien maiden kanssa. Kolmansien valtioiden kanssa pyritään tekemään sopimuksia etenkin niillä aloilla, joilla on annettu EU-lainsäädäntöä. Näissä tapauksissa sopimukset ovat sisällöllisesti samansuuntaista EU-lainsäädännön kanssa. Esimerkkinä voidaan mainita rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista ja keskinäistä oikeusapua rikosoikeuden alalla sekä tietosuojaa koskevat sopimukset.

Jäsenyydellä on ollut vaikutusta myös *sopimusmääräysten sisältöön*. Käytännössä EU:n tuleminen osapuoleksi yhä useampiin kansainvälisiin sopimuksiin on näkynyt välttämättömyytenä neuvotella sopimuksen aineellisten määräysten lisäksi myös sopimuksen liittymislausekkeista ja toimivaltajulistusten yksityiskohdista. EU tavoittelee neuvotteluissa yleensä sopimusmääräyksiä, jotka vastaavat sisällöltään jo olemassa olevia EU:n ulkosuhdesopimuksia tai olemassa olevaa unionin sisäistä lainsäädäntöä. Toisinaan EU on pyrkinyt välttämään EU:n ja sen jäsenvaltioiden välisissä suhteissa sitoutumista kansainvälisten sopimusten määräyksiin, jotka ovat unionin oikeuden kanssa ristiriidassa (ns. irtautumislausekkeet). Irtautumislausekkeitä käsitellään jäljempänä jaksossa 1.4.

Tuore esimerkki EU:n osapuoleksi tuleminen vaikutuksesta sopimusmääräyksiin, on hanke EU:n liittymisestä Euroopan ihmisoikeussopimukseen (EIS). Suomen pitkäaikaisena tavoitteena on ollut EU:n mahdollisimman nopea liittyminen Euroopan ihmisoikeussopimukseen. Ihmisoikeussopimuksen neljännellätoista pöytäkirjalla (SopS 50 ja 51/2010) muutettiin Euroopan ihmisoikeussopimusta siten, että se mahdollisti EU:n liittymisen ihmisoikeussopimukseen. Vastaavasti Lissabonin sopimuksella lisättiin Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen velvoittava määräys, jonka mukaan unioni liittyy Euroopan ihmisoikeussopimukseen (SEU 6 artiklan 2 kohta). Määräyksen mukaan EIS:een liittyminen ei vaikuta unionin toimivaltaan. Liittymisen seurauksena jokainen yksityinen tai oikeushenkilö voisi ihmisoikeussopimuksen edellyttämien

seikkojen vallitessa osoittaa siinä turvattujen oikeuksien loukkaamista koskevan valituksensa EU:ia vastaan EIT:lle niissä kysymyksissä, joissa yksittäistapaukseen on sovellettu unionin oikeutta. Unionin kannalta liittyminen antaisi sille mahdollisuuden vastata suoraan EIT:ssä silloin, kun arvioitavana on, täyttääkö unionin oikeus EIS:n asettamat vaatimukset. Nykytilanteessa jäsenvaltiot ovat joutuneet vastaamaan EIS:ssä sellaisista toimenpiteistä, jotka ainakin välillisesti perustuvat unionin oikeuteen. Liittymissopimuksessa on määräyksiä esimerkiksi EU:n osallistumisesta ihmisoikeussopimuksen elimiin, valitusten kohdentamisesta erityistä kanssavastaaajamekanismia käyttäen EU:lle ja/tai sen jäsenvaltioille, EU-tuomioistuimen osallistumisesta silloin kun EU on kanssavastaaajana ja EU:n osallistumisesta ihmisoikeussopimuksen kustannuksiin. Liittymissopimus edellyttää kaikkien EIS:n osapuolten mukaan lukien Suomen ja EU:n hyväksyntää. EU:n puolelta hyväksymispäätöksen tekee yksimielisesti EU:n neuvosto saatuaan Euroopan parlamentin hyväksynnän. Liittymissopimus on luonteeltaan eräänlainen *sui generis* -tapaus, koska neuvoston päätös sopimuksen tekemisestä tulee voimaan vasta, kun jäsenvaltiot ovat sen valtiosääntönsä asettamien vaatimusten mukaisesti hyväksyneet. Suomen osalta tämä tarkoittaa sitä, että eduskunnan hyväksyttäväksi esitetään perustuslain 8 luvun mukaisesti paitsi itse liittymissopimus myös neuvoston päätös. Liittymissopimuksen lisäksi EU:ssa on tarpeen sopia EU:n sisäisistä säännöistä, jotka säätelevät tarkemmin EU:n liittymistä. EU on itse ihmisoikeussopimuksen lisäksi liittymässä vain pöytäkirjoihin 1 ja 6, jotka kaikki EU:n jäsenvaltiot ovat ratifioineet. EU voi kuitenkin myöhemmässä vaiheessa liittyä myös muihin ihmisoikeussopimuksen nykyisistä tai siihen myöhemmin tehtävistä pöytäkirjoista. Sopimusneuvottelut saatiin teknisellä tasolla päätökseen kesällä 2011, mutta kaikki EU:n jäsenvaltiot eivät ole voineet puoltaa neuvottelutulosta, joten keskustelua poliittisella tasolla jatketaan.

Suomen kahdenvälisissä sopimussuhteissa Euroopan unionin jäsenyys on merkinnyt

velvoitetta saattaa Suomen kahdenväliset sopimussuhteet suhteessa muihin jäsenvaltioihin sekä kolmansiin maihin sopusointuun EU-jäsenyydestä johtuvien velvoitteiden kanssa. Joissakin tapauksissa tämä on merkinnyt kahdenvälisten sopimusten irtisanomista. Näin on toimittu erityisesti kauppapolitiikan alalla. EU-jäsenyydellä on ollut vaikutusta Suomen toimivaltaan tehdä sopimuksia esimerkiksi liikenteen, erityisesti lentoliikenteen ja kauppapolitiikan alalla, jossa viimeisimpänä keskustelun kohteena ovat olleet investointien suoja koskevat sopimukset. Investointisuoja sopimuksia käsitellään tarkemmin jäljempänä jaksossa 1.1 ja 2.7.

Suomen tekemien kahdenvälisten sopimusten määrä on kaiken kaikkiaan vähentynyt EU-jäsenyyden myötä ja toisaalta painopisteen siirryttyä yhä enenevässä määrin monenvälisiin sopimuksiin. Kahdenvälisiä sopimuksia tehdään pitkälti enää vain verotuksen ja liikenteen alalla. Venäjän kanssa suhteita järjestetään kuitenkin edelleen myös kahdenvälisin sopimuksin erityisesti liikenteen alalla. Viime vuosina Suomi on myös kasvattanut kahdenvälistä turvallisuusluokitellun tiedon vaihtamista koskevaa sopimusverkostoaan. Tähän mennessä voimaansaattatut sopimukset ovat kaikki tehty muiden EU:n jäsenvaltioiden kanssa, mutta selkeää tarvetta laajemman verkoston luomiseen myös EU:n ulkopuolelle on olemassa.

Yksi Lissabonin sopimuksen keskeisistä tavoitteista oli EU:n vahvistaminen globaalina toimijana, joka toimii yhtenäisesti kansainvälisissä järjestöissä ja sopimusneuvotteluissa. Edustautumista EU-sopimusten neuvotteluissa selvitetään tarkemmin jaksossa 1.2.

1.1 EU:n kauppapoliittisen toimivallan laajeneminen

Lissabonin sopimuksen voimaantulon myötä unionin yksinomaisen toimivaltaan kuuluva yhteinen kauppapolitiikka laajeni kattamaan aiemmasta poiketen myös ulkomaiset suorat sijoitukset. Samalla kulttuuri- ja audiovisuaaliset palvelut sekä koulutus-, sosiaali- ja terveystalvet kaupan

alalla siirtyivät unionin ja jäsenvaltioiden jaetusta toimivallasta unionin yksinomaiseen toimivaltaan kuuluviksi. Yhteisen kauppapolitiikan alaan kuuluvat näin ollen perinteinen tavarakauppa, palvelukauppa kokonaisuudessaan, ulkomaiset suorat sijoitukset sekä teollis- ja tekijänoikeuksien kaupalliset näkökohdat. Sellaisten sopimusten osalta, jotka sisältävät liikenteen alaan kuuluvia määräyksiä, neuvottelemisessa ja tekemisessä noudatetaan kuitenkin EUT-sopimuksen liikennepoliittikkaa koskevia määräyksiä. Liikennepoliittikka kuuluu edelleen jaetun toimivallan alaan.

Vaikka unionin toimivalta kauppapolitiikan alalla oli laajaa jo ennen Lissabonin sopimuksen voimaantuloa, se on entisestään kasvanut. Vapaakauppasopimukset sekä muut sopimukset, jotka sisältävät vapaakauppasopimuksille tyypillisiä määräyksiä, kuten yritysten, investointien, palveluiden tai julkisten hankintojen markkinoillepääsyä koskevia määräyksiä, on kuitenkin edelleen tehty sekasopimuksina. Tämä johtuu siitä, että sopimukset sisältävät myös unionin oikeuden nykyisessä kehitysvaiheessa jaettuun tai jäsenvaltion toimivaltaan kuuluvia määräyksiä kuten ulkomaisten yritysten markkinoillepääsyä koskevat sitoumukset kuljetuspalveluiden alalla sekä yhteistuotantoa koskevat velvoitteet audiovisuaalis- ja kulttuuripalveluiden alalla. Esimerkkinä tällaisista sopimuksista mainittakoon Korean kanssa tehty vapaakauppasopimus ja Irakin kanssa vireillä oleva kumppanuus- ja yhteistyösopimus. Muita yksinomaisten toimivallan ulkopuolelle kuuluvia määräyksiä ovat erityisesti ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvat ns. poliittiset standardilausekkeet sekä eräät oikeuden, vapauden ja turvallisuuden aluetta käsittelevät määräykset. Määräyksiä esiintyy sekä assosiaatiosopimuksissa että joissakin kumppanuus- ja yhteistyösopimuksissa. Niitä voi esiintyä myös vapaakauppasopimuksissa. Vapaakauppasopimukseen on sisällynyt myös rikosoikeuden alaan kuuluvia määräyksiä, mikä myös on johtanut siihen, että kyseiset sopimukset on toistaiseksi tehty sekasopimuksina.

Ulkomaisten suorien sijoitusten sisällyttäminen unionin yhteisen kauppapolitiikan alaan merkitsi jäsenvaltioiden kannalta sitä, että aiemmin jäsenvaltioiden kolmansien valtioiden kanssa tekemät kahdenväliset investointisuojausopimukset siirtyivät unionin toimivaltaan ainakin osittain. Koska unionin ei ole mahdollista neuvotella ja korvata ainakaan lyhyellä aikavälillä kaikkia jäsenvaltioiden ja kolmansien valtioiden välisiä investointisuojausopimuksia, komissio on tehnyt ehdotuksen (KOM (2010) 344 lopull.) neuvoston ja parlamentin asetukseksi, jolla mahdollistettaisiin tietyn edellytyksin se, että jäsenvaltiot pitävät voimassa jo tehdyt investointisuojausopimukset ja että jäsenvaltiot voivat tietyn ehdoin saattaa voimaan jo valmiiksi neuvotellut sopimukset, neuvotella muutoksia voimassa oleviin investointisuojausopimuksiin ja tehdä myös uusia sopimuksia (ks. U 14/2010 vp). Suomella on 65 voimassa olevaa kahdenvälistä investointisuojausopimusta kolmansien valtioiden kanssa. Asetuksella on tarkoitus turvata unionin kolmansiin maihin sijoittavien tahojen asemaa ja sijoitusten kohtelun ennakoitavuutta ja oikeusvarmuutta.

Komissio on myös antanut tiedonannon unionin sijoituspolitiikasta, jonka mukaan unionin olisi neuvoteltava investointeja koskevat sopimukset niiden valtioiden kanssa, joissa unionin sijoittajat haluavat toimia. Lyhyellä aikavälillä sijoituksia koskevia määräyksiä olisi mahdollista sisällyttää jo käytävien vapaakauppasopimusneuvottelujen alaan, mitä on jo esitetty Kanadan, Singaporen ja Intian kanssa tehtävien sopimusten osalta (U-jatkokirje UM2011-01388). Lyhyellä ja keskipitkällä aikavälillä harkittavaksi voivat tulla Kiinan ja Venäjän kanssa tehtävät investointisuojausopimukset mahdollisesti itsenäisen investointeja koskevan sopimuksen muodossa. Suomen kahdenvälisiä investointisuojausopimuksia käsitellään muilta osin jäljempänä jaksossa 2.7.

Kauppapoliittisen toimivallan laajeneminen on johtanut käytännössä siihen, että unionin kolmansien valtioiden kanssa neuvottelemien vapaakauppa määräyksiä sisältävien

sopimusten määräyksistä suurin osa kuuluu unionin yksinomaiseen toimivaltaan. Kauppapoliittisen toimivallan laajenemisella on myös unionin yhtenäistä ulkoista toimintaa tukeva vaikutus, mikä on yksi Lissabonin sopimuksen yleisistä tavoitteista. Tästä seuraa jäsenvaltioiden kannalta se, että kansalliseen toimivaltaan ja kansallisten hyväksymismenettelyjen alaan kuuluu entistä vähäisempi osa EU:n tekemien sopimusten määräyksistä. Samalla tämä merkitsee joidenkin sopimusten Ahvenanmaan itsehallintolain mukaisesti Ahvenanmaan toimivaltaan kuuluvien määräysten siirtymistä unionin toimivaltaan, jolloin Ahvenanmaan maakuntapäivien suostumusta sopimusten voimaansaattamisäädökselle ei enää tarvita. Muutoksella on vaikutusta nimenomaan kyseisten sopimusten kansalliseen käsittelyyn, eikä sanottujen sopimusten neuvotteluun ja käsittelyyn EU:ssa.

Suomen liittyessä Euroopan unioniin Suomen liittymissopimuksen (SopS 103/1994) liitteeksi laadittiin erillinen Ahvenanmaan oikeuksia turvaava pöytäkirja N:o 2 (Ahvenanmaa-pöytäkirja), jonka 1 artiklan mukaan EY:n perustamissopimuksen määräykset eivät estä soveltamasta 1 päivänä tammikuuta 1994 Ahvenanmaalla voimassa olleita säännöksiä rajoituksista, jotka syrjimättömällä tavalla koskevat Ahvenanmaan kotiseutuoikeutta vailla olevien luonnollisten henkilöiden taikka oikeushenkilöiden oikeutta hankkia ja omistaa kiinteätä omaisuutta taikka sijoittautumisoikeutta ja oikeutta tarjota palveluja Ahvenanmaalla ilman Ahvenanmaan toimivaltaisten viranomaisten lupaa. Tämä merkitsee, että unionin toimielinten on otettava sopimuksia neuvotellessaan ja niitä koskevassa päätöksenteossa huomioon Ahvenanmaata koskevat poikkeukset ja edellytettävä, että nämä otetaan huomioon unionin ulkosuhdesopimuksissa. Viime kädessä tämä voi merkitä Ahvenanmaata koskevan varauman tekemistä sopimukseen unionin toimesta. Ahvenanmaata koskevien poikkeusten huomioon ottamisessa Suomen ja Ahvenanmaan viranomaisilla on edelleen tärkeä rooli valmisteltaessa unionin ulkosuhdesopimuksia, jotka voivat koskea

Ahvenanmaan toimivaltaan kuuluvia aloja tai Ahvenanmaa-pöytäkirjassa tarkoitettuja poikkeuksia. Koska pöytäkirjan sisältämät varaukset on Ahvenanmaa-pöytäkirjan edellyttämin tavoin otettava asianmukaisesti huomioon EU-sopimuksia neuvoteltaessa riippumatta siitä, kuuluvatko neuvoteltavat määräykset EU:n vain Suomen toimivaltaan, ei toimivallan siirtymisellä EU:lle ole tältä osin vaikutusta Ahvenanmaan asemaan. Ahvenanmaalla on myös mahdollisuus osallistua EU-sopimusten kansalliseen valmisteluun itsehallintolain mukaisesti.

1.2 EU:n sopimusten neuvotteluihin ja tekemiseen liittyvien järjestelyjen muuttuminen

Lissabonin sopimuksella yhdistettiin Suomen tavoitteiden mukaisesti Euroopan yhteisö ja Euroopan unionista tehdyllä sopimuksella perustettu unioni yhdeksi yhtenäiseksi oikeushenkilöksi. Euroopan atomienergiayhteisö sen sijaan säilyi itsenäisenä oikeushenkilönä. EU-sopimuksen 47 artiklassa tunnustetaan nimenomaisesti unionin oikeushenkilöllisyys. Aiemmin Euroopan yhteisön oikeushenkilöllisyys tunnustettiin nimenomaisesti EY:n perustamissopimuksessa ja se vakiintui käytännössä. Vaikka EU-sopimus ei ennen Lissabonin sopimuksella tehtyä muutosta sisältänyt nimenomaisia määräyksiä unionin oikeushenkilöllisyydestä, unionin oikeushenkilöllisyyden voidaan katsoa kehittyneen käytännössä erityisesti unionin omissa nimissään tekemien kansainvälisten sopimusten kautta.

Oikeushenkilöllisyydellä eli oikeussubjektiudella tarkoitetaan yleisesti kykyä esiintyä tiettyyn oikeusjärjestykseen kuuluvien oikeuksien ja velvollisuuksien haltijana. Oikeushenkilöllisyys tarkoittaa, että tietyllä oikeussubjektilla voi periaatteessa olla oikeuksia ja velvollisuuksia tietyssä oikeusjärjestyksessä. Siitä ei kuitenkaan voida tehdä päätelmiä näiden oikeuksien ja velvollisuuksien laajuudesta, luonteesta tai sisällöstä. Määräyksen pääasiallisena tarkoituksena on osoittaa unionin olevan kansainvälisen oikeuden subjekti. Tietyn toimijan asema kansainvälisen oikeuden subjektina

määräytyy periaatteessa vain kansainvälisen oikeuden perusteella, mutta kansainvälisessä oikeudessa annetaan keskeinen merkitys esimerkiksi kansainvälisen järjestön säännöille. On selvää, että Euroopan unioni täyttää tässä suhteessa kansainvälisen oikeuden oikeushenkilöllisyydelle asettamat vaatimukset. EUT-sopimuksen 335 artiklan mukaan unionilla on kaikissa jäsenvaltioissa laajin jäsenvaltioiden kansallisen lainsäädännön mahdollistama oikeushenkilön oikeuskelpoisuus; se voi erityisesti hankkia ja luovuttaa irtainta ja kiinteää omaisuutta sekä esiintyä kantajana ja vastaajana oikeudenkäynneissä.

Unionin oikeushenkilöllisyys mahdollisti myös EU:n liittymisen Euroopan ihmisoikeussopimukseen (ks. edellä jakso 1).

Oikeushenkilöllisyydellä ei ole vaikutusta unionin sopimus- tai muun ulkoisen toimivallan laajuuteen tai luonteeseen. Tätä sääntelevät EU:n perussopimusten muut määräykset. Yhdellä, yhtenäisellä oikeushenkilöllisyydellä voidaan sen sijaan katsoa olevan käytännön menettelyjä yksinkertaistava ja unionin ulkoisen toiminnan kuvaa yhtenäistävä vaikutus. Yhteinen oikeushenkilöllisyys mahdollistaa, että kaikkiin EU-sopimuksiin voidaan soveltaa yhtä menettelyartiklaa, SEUT 218 artiklaa. Yhden, yhtenäisen oikeushenkilöllisyyden kautta kansainvälisissä suhteissa voidaan eräiltä osin välttää tilanne, jossa unioni koostuu useasta muodollisesti erillisestä toimijasta, joiden kaikkien osallistuminen tiettyihin kolmansien valtioiden kanssa tehtäviin sopimuksiin saattaa olla välttämätöntä. Neuvoston työryhmissä on Lissabonin sopimuksen voimaantulon jälkeen käyty keskustelua sellaisten kansainvälisten sopimusten tekemisestä EU:n nimisissä, joiden tekeminen hyväksyttäisiin sekä EUT-että EU-sopimuksen oikeusperustojen nojalla. Kysymykseen vaikuttavat kuitenkin eriävät päätöksentekomenettelyt sekä Euroopan parlamentin eriävä asema päätöksenteossa.

Lissabonin sopimuksen voimaantullessa perussopimusten määräykset, joiden puitteissa unioni neuvottelee ja tekee sopimuksia, muuttuivat merkittävästi. Ensinnäkin aiemman EY-sopimuksen

määräykset sopimusten neuvottelemisesta tekemisestä (SEY 300 artikla) ja aiemman EU-sopimuksen vastaava määräys (SEU 24 artikla) yhdistettiin tarkoitukseltaan samaan määräykseen (SEUT 218 artikla). Tämä merkitsee, että sopimuksiin sovelletaan nykyisin samaa menettelyä sekä EUT-sopimuksen politiikka-aloilla että EU-sopimuksen ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla. Lisäksi aiemman SEU-sopimuksen 24 artiklan 5 kohdan mukainen ns. ratifiointioptio poistui. Ratifiointioptiolla tarkoitetaan jäsenvaltion mahdollisuutta ilmoittaa, että kyseisen jäsenvaltion on noudatettava valtiosääntönsä edellyttämiä menettelyjä ennen kuin sopimus tulee kyseisen jäsenvaltion osalta sitovaksi.

SEUT 218 artiklan mukaan neuvottelujen aloittamisesta, sopimuksen allekirjoittamisesta ja sopimuksen tekemisestä päättää edelleen neuvosto. Suosituksen neuvottelujen aloittamisesta tekee aiotun sopimuksen alan mukaan joko **komissio** tai, jos suunniteltu sopimus koskee yksinomaan tai pääasiassa yhteistä ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, unionin ulkoasioiden ja turvallisuuspolitiikan **korkea edustaja**. Neuvosto päättää luvasta aloittaa neuvottelut (ns. neuvottelumandaatti), vahvistaa neuvotteluohjeet ja nimeää suunnitellun sopimuksen alan mukaan unionin neuvottelijan tai neuvotteluryhmän johtajan.

SEUT 218:ssa määrätään aiempaa SEY 300 artiklaa vastaavasti siitä, että unioni päättää unionin toimivaltaan kuuluvilta osin unionin neuvottelijasta. Silloin, kun kysymys on sekasopimuksesta, jäsenvaltiot voivat edelleen päättää, mikä taho niiden puolesta neuvottelee vai neuvottelevatko ne itse omaan toimivaltaansa kuuluvista kysymyksistä. Jos jäsenvaltiot haluavat uskoa neuvotteluvaltuuden unionin toimielimelle, esim. komissiolle, tästä tulisi tehdä neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden edustajien päätös. On huomattava, että päätös neuvotteluvaltuuksista ja siitä, mikä taho neuvottelee sopimuksen, ei muuta olemassa olevaa toimivallan jakoa unionin ja jäsenvaltioiden välillä. Päätöstä on kuitenkin pidettävä indisiona siitä, miten toimivallan katsotaan kunkin neuvoteltavana olevan sopimuksen osalta jakautuvan.

Neuvotteluvaltuuksien osalta valtioneuvoston lähtökohtana on ollut unionin yhtenäinen edustautuminen, mikä on osaltaan merkinnyt sitä, että ”neuvotteluvaltuus annetaan komissiolle tai korkealle edustajalle. Pääsäännöstä voidaan kuitenkin poiketa perusteellisen tapauskohtaisen arvioinnin pohjalta, jos jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvat kysymykset ovat luonteeltaan merkittäviä tai jos neuvotteluissa on kyse kansallisesti tärkeästä intressistä. Kun pääsäännöstä poiketaan, neuvotteluvaltuus annetaan kiertävälle puheenjohtajalle.” Linjauksella pyritään tukemaan Lissabonin sopimuksen tavoitteena olevaa unionin tehokasta ulkoista edustautumista, joka on myös ollut Suomen EU-politiikan yleisten linjausten mukaista (ks. E 47/2010). Sopimuksesta riippuen valtioneuvosto on ollut valmis siihen, että myös sekasopimukset neuvotellaan vain unionin toimijoiden – komission ja/tai korkean edustajan – toimesta siten, että neuvoston puheenjohtajavaltio ei enää osallistuisi neuvotteluihin. Käytännössä neuvoston puheenjohtajan roolia on pidetty tärkeänä ilmasto- ja metsäneuvotteluissa sekä neuvoteltaessa sopimuksen rikosoikeudellisista määräyksistä.

Lissabonin sopimuksen voimaantulon jälkeinen käytäntö neuvottelijoiden valinnassa on muodostunut osittain sellaiseksi, että sekasopimuksia neuvottelee komissio, myös jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvilta osin ja, mikäli suunniteltu sopimus sisältää ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvia määräyksiä, korkea edustaja. Neuvoston puheenjohtajavaltio kuuluu neuvotteluryhmään (esimerkiksi Georgian, Azerbaidžhanin ja Armenian kanssa neuvoteltavat assosiaatiosopimukset sekä Kazakstanin kanssa neuvoteltava kumppanuus- ja yhteistyösopimus).

Neuvoston puheenjohtajavaltion rooli on kuitenkin kaventunut EU-sopimusten neuvottelemisessa verrattuna Lissabonin sopimuksen voimaantuloa edeltäneeseen tilanteeseen, jossa ulko- ja turvallisuuspolitiikan sekä oikeuden, vapauden ja turvallisuuden alueeseen kuuluvat määräykset sekä monien jaetun toimivallan sopimusten (esimerkiksi ympäristöalan sopimukset) osalta

jäsenvaltioiden toimivaltaan kuuluvat määräykset neuvotteli neuvoston puheenjohtajavaltio. Tällainen kehityskulku on myös em. Suomen EU-politiikan yleisten linjausten mukaista.

Lissabonin sopimuksen voimaantulon jälkeen on noussut esiin kysymys siitä, voitaisiinko aiemman käytännön mukaan sekasopimuksina tehdyt eräät laajat yhteistyösopimukset neuvotella siitä lähtökohdasta, että sopimuksen osapuoleksi tulisi vain unioni eivätkä myös EU:n jäsenvaltiot (esim. Kanadan puitesopimus, Kazakstanin ja Australian kumppanuus- ja yhteistyösopimus ja viimeisimpänä Perun ja Kolumbian kanssa tehtävä kauppasopimus). Nykyisin kyseisenkaltaiset sopimukset on tehty sekasopimuksina erityisesti siitä syystä, että ne sisältävät ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvia määräyksiä, kuten määräyksiä poliittisesta dialogista. Se, tehdäänkö sopimukset myös tältä osin vain unionin nimissä, on poliittinen valinta, sillä unionilla on toimivaltaa myös ulko- ja turvallisuuspolitiikan alalla EU-sopimuksen mukaisesti. Etuna tällaisessa menettelyssä olisi, että vain EU:n nimissä tehty sopimus tulisi nopeasti voimaan, koska 27 EU:n jäsenvaltion hyväksymismenettelyjä ei edellytettäisi. Tämä olisi myös EU:n tehokkaan ulkoisen toiminnan tavoitteiden mukaista. Valtioneuvosto on ollut valmis siihen, että kysymystä tarkastellaan sopimusneuvottelijan päätyttyä ennen allekirjoituspäätöksen tekemistä, eikä ole pitänyt poissuljettuna myöskään neuvottelijan aloittamista siitä lähtökohdasta, että sopimus tehdään vain EU:n nimissä neuvotteluvaltuusehdotuksen sen salliessa. Toistaiseksi jäsenvaltiot eivät ole kuitenkaan olleet yksimielisiä siitä, että kyseisenlaisten sopimusten neuvottelemisen lähtökohtana voisi olla vain EU:n tekemä sopimus. Tätä vaihtoehtoa tullaan kuitenkin valtioneuvoston linjan mukaisesti tarkastelemaan tapauskohtaisesti sopimusneuvottelijan päätyttyä.

Euroopan parlamentin asema vahvistui Lissabonin sopimuksen voimaantultua siten, että entistä useammin EU:n tekemien sopimusten tekeminen edellyttää Euroopan parlamentin suostumusta (SEUT 218 artiklan 6 kohta). On huomattava, että Euroopan

parlamentin suostumusta edellytetään muodollisesti vasta sitten, kun sopimus on neuvoteltu ja allekirjoitettu eli ennen kuin neuvosto tekee päätöksen sopimuksen tekemisestä. Sopimuksen tekemistä edeltävissä vaiheissa parlamenttia tiedotetaan välittömästi ja täysimääräisesti (SEUT 218 artiklan 10 kohta).

Euroopan parlamentin merkitys on korostunut sekä muodollisesti uuden SEUT 218 artiklan myötä että käytännössä siten, että Euroopan parlamentti pyrkii jo etukäteisesti vaikuttamaan sen hyväksyttäväksi tuleviin sopimuksiin jo niitä neuvoteltaessa ja ennen neuvoston allekirjoituspäätöksen tekemistä. Esimerkkeinä voidaan mainita EU:n ja Amerikan yhdysvaltojen välinen ns. SWIFT-sopimus, joka koskee rahaliikenteen sanomavälitystietojen luovuttamista Yhdysvaltojen valtiovarainministeriölle terrorismin ja sen rahoittamisen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi, Australian kanssa tehtävä matkustajarekisteritietojen käyttöä koskeva ns. PNR-sopimus sekä Etelä-Korean kanssa tehty vapaakauppasopimus. Parlamentin pyrkimys vaikuttaa sopimusneuvotteluihin voi johtaa jatkossa joko tiiviimpään yhteistyöhön komission ja parlamentin välillä sen estämiseksi, että parlamentti myöhemmin estää neuvoston päätöksen sopimuksen tekemisestä taikka siihen, että SEUT 218 artiklan 10 kohdan mukaisen sopimusneuvottelujen eri vaiheista tiedottamisen menettelytapoja harkitaan uudelleen. Esimerkkinä yhteistyön tiivistymisestä voidaan pitää komission ja Euroopan parlamentin välillä marraskuussa 2010 tehtyä puitesopimusta, jossa parlamentille myönnettiin kansainvälisten sopimusten neuvottelemiseen perussopimusten määräyksistä poikkeavia lisäoikeuksia (E 5/2010 vp). Suuri valiokunta katsoi sopimusta koskevassa lausunnossaan, että puitesopimus vahvistaa Euroopan parlamentin toimivaltuuksia tavalla, jota perussopimukset eivät tunne muun muassa kansainvälisten sopimusneuvottelumenettelyjen osalta, ja vastaavasti heikentää komission ja sen puheenjohtajan toimintavapautta, aloitemonopolia ja riippumattomuutta

suhteessa Euroopan parlamenttiin. Puitesopimuksen lähtökohtana olevat käsitykset Euroopan parlamentin ja komission erityisen läheisestä suhteesta sekä neuvoston ja parlamentin täysin tasaveroisen kohtelun perusperiaatteesta eivät ole johdettavissa perustamissopimuksesta. Valiokunta painotti lausunnossaan, että jatkossa on arvioitava huolellisesti puitesopimuksen soveltamisen ja täytäntöönpanon oikeudellisia kysymyksiä (SuVL 8/2010 vp, ks. myös SuVL 3/2010 vp). Neuvosto päätyi antamaan asian johdosta julistuksen, jossa se totesi aikeensa nostaa kanteen sellaisista sopimuksen soveltamista tarkoittavista yksittäisistä tapauksista, joissa neuvoston edut ovat kärsineet suoraan vahinkoa.

Lissabonin sopimuksella perustettu **Euroopan ulkosuhdehallinto** avustaa unionin ulko- ja turvallisuuspolitiikan korkeaa edustajaa hänen hoitaessaan tehtäviään (SEU 27 artiklan 3 kohta). Kyseisen artiklan mukainen neuvoston päätös Euroopan ulkosuhdehallinnon organisaation ja toiminnan vahvistamisesta tehtiin heinäkuussa 2010 (Euroopan ulkosuhdehallinnon organisaatiosta ja sen toiminnasta 26 päivänä heinäkuuta 2010 annettu neuvoston päätös 2010/427/EU).

Valtioneuvosto on tukenut pyrkimystä parempaan EU-koordinaatioon kansainvälisissä järjestöissä ja tukenut ulkosuhdehallinnon roolia EU:n edustautumisessa kansainvälisissä järjestöissä. Valtioneuvosto on katsonut, että ”EU:lla tulisi olla mahdollisimman yhtenäinen edustautuminen kansainvälisissä järjestöissä. Koordinaatiotehtävistä vastaa EU:n edustusto. Kokoukset kutsutaan koolle EU:n edustuston päällikön aloitteesta tai jonkin jäsenvaltion tai komission pyynnöstä.” (ks. E 47/2010). Myös hallitusohjelmaan on kirjattu Suomen tavoite tukea EU:n ulkoisen toiminnan vahvistamista unionin laajaa keinovalikoimaa ja uutta ulkosuhdepalvelua hyödyntäen. Tavoitteena on EU:n vahvistaminen kansainvälisenä politiikan toimijana, joka toimii yhteisesti kansainvälisissä järjestöissä ja sopimusneuvotteluissa. Tämä huomioon ottaen Suomi korostaa kaikkien jäsenvaltioiden yhtäläisiä oikeuksia ja

velvollisuuksia, institutionaalista tasapainoa sekä komission itsenäistä asemaa.

Lissabonin sopimuksen voimaantulon jälkeen ulkosuhdehallinnon rooli EU:n tekemien sopimusten neuvotteluissa on kuitenkin vielä jäsentymätön. Edellä unionin neuvottelijoista esitetyn mukaisesti valtuudet neuvotella unionin puolesta on käytännössä Lissabonin sopimuksen voimaantulon jälkeen annettu komissiolle ja vain ulko- ja turvallisuuspolitiikan alaan kuuluvilta osin korkealle edustajalle. Monenvälisten sopimusten neuvotteluissa on kuitenkin nähtävissä, että unionin edustustojen rooli voisi vähitellen kehittyä. Tämä on nähtävissä etenkin niissä kaupungeissa, jotka toimivat kansainvälisen järjestön isäntäkaupunkina (esim. New York, Geneve ja Wien).

1.3 EU:n yhteistyö- ja vapaakauppasopimukset kolmansien maiden kanssa

Unionin kolmansien valtioiden kanssa neuvottelemat laajat yhteistyösopimukset voidaan jakaa kahteen pääluokkaan, joita ovat assosiaatiosopimukset sekä kumppanuus- ja yhteistyösopimukset. Lisäksi merkittävä yhteistyön muoto ovat vapaakauppasopimukset. Assosiaatiosopimukset ovat luonteeltaan tiiviin yhteistyön sopimuksia, joihin yleensä sisältyy vapaakauppaosio sekä kehittyneet järjestelyt osapuolten väliselle yhteistyölle sopimuksella perustettavan assosiaationeuvoston puitteissa. Kumppanuus- ja yhteistyösopimukset ja näihin verrattavat puitesopimukset ovat luonteeltaan tätä löyhempiä, eivätkä ne yleensä sisällä vapaakauppasopimuksille tyypillisiä määräyksiä. Kummallekin sopimustyyppille on kuitenkin yhteistä, että niihin pyritään sisällyttämään ns. poliittiset standardilausekkeet, joiden tavoitteena on sitouttaa toinen osapuoli ihmisoikeuksien noudattamiseen, joukkotuhoukseen, kansainvälisen rikostuomioistuimen perussääntöjen ratifiointiin, terrorismin torjuntaan sekä pienaseiden ja kevyiden aseiden vähentämiseen. Tavoitteena on sisällyttää sopimukseen osapuolen mahdollisuus

keskeyttää sopimuksen soveltaminen tilanteessa, jossa vastapuoli rikkoo sopimuksen olennaiseksi osaksi määriteltyä määräästä. Olennaisiksi osiksi pyritään määrittelemään ihmisoikeuksia ja joukkotuhoukseen torjuntaa koskevat määräykset. Lisäksi sopimukseen pyritään sisällyttämään ns. takaisinottolauseke, joka koskee osapuolen velvollisuutta ottaa takaisin toisen osapuolen alueella laittomasti oleskelevat kansalaiset.

Vapaakauppasopimukset ovat luonteeltaan edellisiä rajatumpia ja niillä pyritään yleensä lähinnä WTO-sopimusten mukaiseen kaupan esteiden poistamiseen. Vapaakauppasopimukset pyritään kytkemään olemassa oleviin tai mahdollisesti samaan aikaan saman osapuolen kanssa neuvoteltavaan kumppanuus- ja yhteistyösopimukseen siten, että myös kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen olennaisten osien rikkominen voi mahdollistaa sen, että toinen osapuoli voi keskeyttää vapaakauppasopimuksen soveltamisen.

Edellisen valtiosopimusselvityksen antamisen jälkeen yhtään assosiaatiosopimusta ei ole allekirjoitettu. Neuvotteluvaltuudet on annettu Moldovan sekä Georgian, Armenian, Azerbaidžhanin kanssa neuvoteltaville assosiaatiosopimuksille. Ukrainan kanssa alun perin kumppanuus- ja yhteistyösopimuksena neuvotellun sopimuksen sijasta tavoitteena on assosiaatiosopimus. Perun ja Kolumbian kanssa neuvoteltu assosiaatiosopimus on etenemässä allekirjoitukseen.

Filippiinien, Indonesian, Vietnamin, Mongolian ja Irakin kanssa on allekirjoitettu kumppanuus- ja yhteistyösopimukset, ja Etelä-Korean kanssa puitesopimus. Kumppanuus- ja yhteistyösopimukset neuvottelut ovat kesken Kiinan, Thaimaan, Venäjän ja Australian kanssa, samoin kuin puitesopimusneuvottelut Libyan kanssa. Neuvotteluvaltuudet on annettu Kazakstanin ja Afganistanin kanssa neuvoteltavalle kumppanuus- ja yhteistyösopimukselle sekä Kanadan kanssa neuvoteltavalle puitesopimukselle.

Suomi on hyväksynyt 11 päivänä helmikuuta 2011 EU:n ja Karibian maiden

välisen talouskumppanuussopimuksen (*Economic Partnership Agreement, EPA*). Se on ensimmäinen komission tähän mennessä neuvottelemista täysimittaisista EPA-sopimuksista, joita EU:n ja sen jäsenmaiden on tarkoitus tehdä Karibian maiden lisäksi Länsi-Afrikan, Keski-Afrikan, itäisen ja eteläisen Afrikan valtioiden, Itä-Afrikan yhteisön, Eteläisen Afrikan kehitysyhteisön sekä Tyynenmeren kanssa. Sopimusta sovelletaan tällä hetkellä väliaikaisesti. Neuvottelut EPA-sopimuksista, joilla puretaan WTO-sääntöjen mukaisesti Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren (AKT-) maiden suosituimmuusasemaa EU:n markkinoilla, ovat osoittautuneet haasteellisiksi, eivätkä ne ole edenneet alkuperäisen aikataulun mukaisesti. Suomi on neuvottelujen kuluessa painottanut, että WTO:n sääntöjen sallimaa joustavuutta tulee käyttää AKT-maiden eduksi ja että sopimusten sisällöissä tulee huomioida osapuolten väliset ja AKT-maiden keskinäiset erot sekä erityisesti kaikkien köyhimpien LDC-maiden talouksien rakenteelliset herkkyydet ja niiden tarvitsema tuki kaupan kapasiteetin kasvattamiseksi. Suomi on pitänyt tärkeänä sitä, että EPA-sopimuksilla voidaan aidosti edistää AKT-maiden alueellista integraatiota, kauppaa ja kehitystä. Mikäli tähän ei päästä, neuvottelutilannetta tulisi uudelleen arvioida ja neuvottelujen painopisteitä selkeyttää. Ulkoasiainvaliokunta on katsonut, että sopimusten sisällössä tulisi huomioida paremmin AKT-valtioiden talouksien rakenteelliset herkkyydet sekä osapuolten väliset ja AKT-valtioiden keskinäiset erot sekä pyrkiä WTO-sopimuksen sallimien joustojen täysimääräiseen hyväksikäyttöön (UaVM 6/2010 vp — HE 142/2010 vp ja UaVM 13/2010 vp – K5/2010 vp).

Edellisen valtiosopimusselvityksen jälkeen on allekirjoitettu vapaakauppasopimus Korean kanssa. Neuvottelut vapaakauppasopimuksista ovat kesken ASEAN-maista Malesian ja Singaporen kanssa. Intian, sekä Persianlahden valtioiden (Arabiemiiraaatit, Bahrain, Kuwait, Oman, Qatar, Saudi-Arabia) ja Mercosur-valtioiden (Argentiina, Brasilia, Paraguay, Uruguay) kanssa. Kolumbian ja Perun kanssa tehtävä kauppasopimus on parafoitu ja se allekirjoitetaan lähikuukausina.

Vapaakauppasopimusten osalta neuvotteluvaltuudet on edellisen valtiosopimusselvityksen jälkeen annettu kokonaisvaltaista taloudellista kumppanuutta koskevan sopimuksen neuvottelemiselle Kanadan kanssa. Komissio on kuluven vuoden lokakuussa pyytänyt valtuuksia neuvotellakseen vapaakauppasopimuksen myös Egyptin, Jordanian, Marokon ja Tunisian kanssa.

Suomen kannalta merkittävänä neuvotteluina voidaan pitää Venäjän kanssa neuvoteltavaa uutta perussopimusta. Euroopan unionin neuvosto valtuutti toukokuun 21 päivänä 2008 komission aloittamaan neuvottelut nykyisen kumppanuus- ja yhteistyösopimuksen (*Partnership and Cooperation Agreement, PCA*, vuodelta 1997) korvaavasta uudesta perussopimuksesta. Venäjän kanssa neuvoteltava uusi sopimus on luonteeltaan sekasopimus, joka sisältää sekä jäsenvaltioiden että EU:n toimivaltaan kuuluvia määräyksiä. Tavoitteena on laaja-alainen sopimus, joka kattaa kaikki neljä vuonna 2005 EU:n ja Venäjän välille sovittua strategisen kumppanuuden yhteistä aluetta: 1) talouden alue, 2) vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alue, 3) ulkoisen turvallisuuden alue ja 4) tutkimuksen, koulutuksen ja kulttuurin alue. Valtioneuvoston ensisijaisena tavoitteena on neuvottelumandaatin neuvottelusta ja myöntämisestä lähtien ollut kaikki yhteistyöalat kattavan, juridisesti sitovan modernin sopimus pohjan aikaansaaminen Venäjän kanssa. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että uusi sopimus sisältää vahvat ja sitovat maininnat demokraattisten periaatteiden, oikeusvaltioperiaatteiden ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta. Neuvoteltavan sopimuksen tavoitteet taloudellisesta lähentymisestä, kaupan esteiden vähentämisestä ja yhteistyön lisäämisestä ovat Suomelle tärkeitä ottaen huomioon Venäjän kaupan merkityksen Suomen taloudelle. Uudessa sopimuksessa neuvoteltavat kauppa- ja investointisäännöt lisäisivät Venäjän sääntelyn läpinäkyvyyttä ja ennakoitavuutta, ja toisivat sitä lähemmäksi EU:n vastaavia sääntöjä. Valtioneuvosto pitää myös tärkeänä yhteistyön lisäämistä ja yhteistyömuotojen

kehittämistä. Sopimuksen tavoitteena oleva Venäjän kytkeminen mukaan yleiseurooppala iseen kehykseen sekä eurooppalaisiin ja kansainvälisiin sopimusratkaisuihin on Suomen, EU:n ja Venäjän etujen mukaista. Uuden perussopimuksen määräysten on tarkoitus perustua voimassaolevaan kumppanuus- ja yhteistyösopimukseen (PCA) ja yhteisen talousalueen tiekarttaan. Kauppa- ja investointiluvun neuvotteluissa on myös lähdetty siitä, että Venäjä liittyy Maailman kauppajärjestö WTO:hon lähiaikoina ja että uuden sopimuksen kauppa- ja investointisääntöjen tulisi rakentua WTO-sääntöjen varaan ja syventää niiden mukaisia velvoitteita kahdenvälisesti. Useilla sopimuksen aloilla on edetty hyvin, mutta kauppa- ja investointiluvun (ml. energiaosiot) osalta neuvottelut ovat edenneet hitaasti, koska osapuolilla on erilaiset näkemykset neuvoteltavan sisällön laajuudesta ja kattavuudesta. Joulukuussa 2010, 12 neuvottelukierroksen jälkeen, EU päätti keskeyttää toistaiseksi viralliset neuvottelut kaikkien muiden paitsi kauppa- ja investointiaiheiden osalta, jotta näissä aiheissa päästäisiin lähemmäs muilla aihealueilla jo saavutettua edistystä. Keskusteluja kauppa- ja investointiaiheista (ml. energia) jatketaan osapuolten välisessä työryhmässä. Venäjän liittymisen WTO:hon toivotaan antavan vauhtia EU:n ja Venäjän välisille perussopimusneuvotteluille. Asia on saatettu eduskunnan käsiteltäväksi E-kirjeellä E 95/2009 vp. Uutta perussopimusta koskeva U-kirjelmä ja -jatkokirje on annettu eduskunnan käsiteltäväksi marraskuussa 2011 (U 48/2011 vp).

Poliittisten standardilausekkeiden sisällyttäminen kumppanuus- ja yhteistyösopimukseen on onnistunut pääasiallisesti hyvin. Standardilausekkeet ja joihinkin standardilausekkeisiin liittyvä sopimuksen soveltamisen keskeyttämisen mahdollistava mekanismi ovat EU:n kannalta tärkeä vaikuttamiskeino erityisesti ihmisoikeuksien edistämiseksi. Suomi on pitänyt tärkeänä standardilausekkeiden sisällyttämistä erityisesti kumppanuus-, puite- ja assosiaatiosopimuksiin. Edellisen valtiosopimusselvityksen jälkeen standardilausekkeisiin liittyvä

keskeyttämismekanismiin soveltaminen ei ole ajankohtaistunut minkään kumppanuus-, puite- tai assosiaatiosopimuksen osalta. Sen sijaan ns. Cotonoun sopimuksen ihmisoikeuksien, demokratia- ja oikeusvaltioperiaatteiden rikkomisen johdosta sopimuksen 96 artiklan mukainen neuvottelu- ja sanktiomekanismi on käynnistetty tai päätetty yhteensä seitsemän Cotonoun sopimuksen osapuolena olevan valtion osalta. Neuvottelu- ja sanktiomekanismin soveltaminen on johtanut eräissä tapauksissa kehitysavun jäädyttämiseen. Neuvosto hyväksyi syyskuussa 2011 EY:n ja Syyrian välisen yhteistyösopimuksen eräiden määräysten soveltamisen osittaisen keskeyttämisen osana Syyrian vastaisten rajoittavien toimenpiteiden laajentamista (UTP 1/2011 vp – jatkokirjelmä UM 2.9.2011). Neuvoston päätös sopimuksen soveltamisen osittaisesta keskeyttämisestä oli tarpeen, jotta öljyn tuontikielto voitiin EU:n jäsenvaltioissa panna täytäntöön. Jatkossakin on tärkeää pyrkiä sisällyttämään kyseinen mekanismi EU:n kolmansien maiden kanssa tekemiin sopimuksiin, koska mekanismi tarjoaa välittömän puuttumiskeinon sopimusten olennaisiksi osiksi määriteltyjen määräysten rikkomiseen.

Yleisesti voidaan arvioida, että EU on onnistunut neuvotteluvaltuuksien mukaisten sopimusten aikaansaamisessa. Erityisesti sopimusten muiden kuin kauppapoliittisten osioiden osalta Suomen vaikutusmahdollisuudet painottuvat vaiheeseen, jossa valmistellaan neuvotteluvaltuuksia ja neuvotteluohjeiden sisältöä. Tämän johdosta myös kansallisen kannanmuodostuksen ajankohta on painottunut työryhmäkäsittelyssä entistä varhaisempaan vaiheeseen, mihin on pyritty valtioneuvoston piirissä vaikuttamaan muun muassa ulkoasiainministeriön Valtiosopimusoppaaseen sisältyvällä täsmennetyllä ohjeistuksella sekä valtioneuvoston sisäisessä koulutuksessa. Sopimusten kauppapoliittisten osioiden osalta Suomi on vaikuttanut aktiivisesti komission neuvotteluvaltuuksien sisältöön ja neuvottelujen kuluessa esitettävien EU:n neuvotteluesitysten sisältöön.

1.4 EU:n irtautumislausekkeet

Irtautumislausekkeilla tarkoitetaan sopimustekstiin otettavia lausekkeitä, joilla EU pyrkii yksipuolisesti välttämään sitoutumistaan unionin oikeuden kanssa ristiriitaisiin määräyksiin yleissopimuksissa. Irtautumislauseke on muodoltaan sopimusmääräys, jossa todetaan, että jos on olemassa asiaa koskevia unionisäädöksiä, niitä sovelletaan yleissopimuksen sijasta. Tämä kattaa myös mahdollisen asiaa koskevan EU-oikeudellisen sääntelyn tulevaisuudessa.

EU on perustellut irtautumislausekkeiden käyttämistä mm. sillä, että niiden käyttäminen on yksinkertaisempaa kuin sopimusten läpikäyminen sen selvittämiseksi, sisältävätkö sopimukset yhteisön oikeuden kanssa ristiriidassa olevia määräyksiä. Lisäksi irtautumislausekkeiden tarkoituksena on turvata unionin oikeuden eheys ja kehitys, sekä selkeyttää EU-oikeuden ja ko. sopimuksen välistä suhdetta ottamalla paremmin huomioon EU-oikeuden omaleimaisuus. Lausekkeen tarkoituksena ei ole heikentää sopimuksen tehokkuutta tai uskottavuutta. Sopimusta sovelletaan täysimääräisesti suhteessa kolmansiin maihin, mutta EU:n jäsenvaltioiden välisessä suhteessa tulee sovellettavaksi EU-oikeus sopimuksen sijasta.

EU on käyttänyt irtautumislausekkeitä monenvälisissä sopimuksissa, joiden osapuolia ovat jäsenvaltiot sekä myös sekasopimuksissa, joissa EU on osapuolena. Ensimmäistä kertaa EU (silloin EY) käytti irtautumislauseketta vuonna 1988 liittyessään Euroopan neuvoston ja Taloudellisen kehityksen ja yhteistyön järjestön (OECD) veroasioissa annettavaa keskinäistä virka-apua koskevaan yleissopimukseen. Vuoden 1988 jälkeen EU on käyttänyt irtautumislausekkeitä yli 20 sopimuksessa. Erityisen paljon irtautumislausekkeitä on käytetty Euroopan neuvoston yleissopimuksissa, mutta myös muissa sopimuksissa, kuten UNIDROIT'n vuoden 1995 yleissopimuksessa varastetuista tai laittomasti maasta viedyistä kulttuuriesineistä, WHO:n kansainvälisessä terveyssäännöstössä vuonna 2005 ja sopimuksessa, jolla EU liittyi kansainvälisiä

rautatiekuljetuksia koskevaan yleissopimukseen (COTIF) vuonna 2011.

1.4.1 Irtautumislausekkeisiin kohdistettu kritiikki

Erityisesti Euroopan neuvoston piirissä lausekkeiden käyttämiseen ei ole aina suhtauduttu kritiikittömästi. Muiden sopimuspuolten näkökulmasta EU:n irtautumislausekkeitä voidaan pitää ongelmallisina, koska lausekkeiden kaikkia vaikutuksia on vaikea ennakoida tuntematta unionin oikeuden tarkkaa sisältöä, minkä lisäksi niiden vaikutus voi muuttua unionin oikeuden kehittymisen myötä. Tässä yhteydessä on viitattu myös irtautumislausekkeiden samankaltaisuuteen yksilöimättämiä varaumien kanssa. Irtautumislausekkeiden pätevyys ei sinänsä aiheuta ongelmia, koska sopimuksen ratifioineet osapuolet ovat sitoutuneet niihin hyväksymällä sopimustekstin. Ongelmia voisi kuitenkin aiheuttaa esim. EU-oikeuden muutos, joka merkittävästi poikkeaisi sopimuksessa sovitusta, ja josta ei ole ollut tietoa ratifiointihetkellä. Irtautumislausekkeitä on kritisoitu myös siitä syystä, että niiden nojalla sovellettavien EU:n säännösten voidaan katsoa rinnastuvan myöhempään sopimukseen, jolla muutettaisiin monenvälisiä sopimusta vain EU:n jäsenvaltioiden keskinäisissä suhteissa. Irtautumislausekkeiden luonnehdinnasta riippumatta niiden tulee olla sopusoinnussa sopimuksen tarkoituksen ja päämäärän kanssa.

Kolmansien maiden suhtautuminen EU:n irtautumislausekkeisiin on vaihdellut. Terrorismin ennaltaehkäisyä koskevaa Euroopan neuvoston yleissopimusta neuvoteltaessa EU:n ulkopuoliset valtiot suhtautuivat lausekkeeseen joko yksiselitteisen kielteisesti tai varauksellisesti. Osa maista katsoi, että lauseke saattaisi luoda kahta rinnakkaista sääntelyjärjestelmää, jossa ko. sopimus olisi toissijaisessa asemassa EU-oikeuteen nähden ja näin ollen saattaisi vaikuttaa haitallisesti sopimuksen tehokkuuteen. Toiset pitivät irtautumislauseketta tarpeettomana, koska sopimus ei ole ristiriidassa EU-oikeuden kanssa, joten sopimusta ja sopimuksen

vaikutusta koskevaa artiklaa tulisi soveltaa sellaisenaan valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen mukaisesti. Samoin ihmiskaupan vastaisen yleissopimuksen neuvotteluissa EU:n ulkopuoliset valtiot esittivät kritiikkiä siitä, että irtautumislauseke voisi mahdollistaa sen, että EU-jäsenmaat voisivat noudattaa EU-säädöksiä, jotka voisivat olla sopimusstandardin alittavia. Komissio kuitenkin torjui ko. kannan ilmoittamalla, että EU-standardit ovat korkeampia kuin sopimuksessa mainitut, joten tällainen ei olisi mahdollista ja irtautumislauseke sisällytettiin lopulliseen sopimukseen.

Toisaalta Euroopan neuvoston rahanpesuyleissopimusta neuvoteltaessa irtautumislausekkeen muotoilusta käytiin jonkin verran keskustelua, mutta se ei noussut neuvotteluissa esiin ongelmallisena kohtana.

1.4.2 Suomen linja suhteessa EU:n irtautumislausekkeisiin

Suomi on ajanut sopimusneuvotteluissa EU:n irtautumislausekkeiden yleisluontoista ja oikeudellisesti selkeää muotoilua. Esimerkinomaisesti mainittakoon, että Euroopan neuvoston rahanpesuyleissopimusta neuvoteltaessa Suomi ehdotti, että irtautumislauseke muotoiltaisiin kattamaan yleisesti kaikki osapuolet, ei pelkästään EU:ta. Tämä ehdotus ei kuitenkaan saanut tukea. Terrorismin ennaltaehkäisyä koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen neuvotteluissa Suomi korosti irtautumislausekkeen mahdollisimman selkeää muotoilua, jotta se olisi oikeudellisesti mahdollisimman johdonmukainen ja turvaisi EU-jäsenvaltioille keskinäisissä suhteissaan riittävän pitkälle menevän EU-säädösten soveltamismahdollisuuden.

Irtautumislausekkeen tuli myös olla muiden Euroopan neuvoston jäsenmaiden hyväksyttävissä ja EU-jäsenvaltioiden keskuudessa pidettiin yleisesti tärkeänä, että sopimusta hyväksyttäessä ei ajauduttaisi äänestystilanteeseen.

COTIFin yhteydessä irtautumislausekkeesta käytiin keskusteluja neuvoston liikennetyöryhmässä mm. Suomen

EU-puheenjohtajuuskauden aikana syksyllä 2006. Jäsenvaltiot hyväksyivät irtautumislausekkeen ottaen huomioon yleissopimuksen 3 artiklan määräykset, joiden mukaan EU:n jäsenvaltiot noudattavat ensisijaisesti EU-jäsenyysvelvoitteitaan. Suomelle irtautumislauseke ei ollut kynnyskysymys, koska COTIF-yleissopimuksen merkitys Suomen rautatiekuljetuksille on melko rajallinen. Suomesta on COTIF-rautatiekuljetuksia pääosin ainoastaan Ruotsin kautta.

2 Suomen kansainvälisen sopimuspolitiikan painopistealueet ja niiden toteutumisen arviointia

Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikka perustuu hyviin kahdenvälisiin suhteisiin, vahvaan vaikuttamiseen Euroopan unionissa ja tehokkaaseen monenkeskiseen yhteistyöhön osana kansainvälistä yhteisöä. Suomen ulkopolitiikan tavoitteena on kansainvälisen vakauden, turvallisuuden, rauhan, oikeudenmukaisuuden ja kestävä kehityksen vahvistaminen sekä oikeusvaltion, demokratian ja ihmisoikeuksien edistäminen. Näihin tavoitteisiin pyritään paitsi aktiivisena EU:n jäsenenä, myös pohjoismaisessa yhteistyössä sekä YK:n aseman ja toimintakyvyn vahvistamisen kautta. Suomi tekee yhteistyötä myös Naton kanssa ja toimii aktiivisesti Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestöä ja Euroopan neuvostoa vahvistaen.

Suomen kansainvälisen sopimuspolitiikan painopistealueet ovat sidoksissa myös unionin painopistealueisiin. Suomen kannalta esimerkiksi EU:n itäisen kumppanuuden vahvistaminen on tärkeää. Suomi tukee Venäjän lähentymistä Eurooppaan ja integroitumista kansainväliseen sopimusjärjestelmään. Transatlanttista yhteistyötä syvennetään kahdenvälisesti EU:n kautta. YK:n piirissä Suomi toimii YK:n legitimitetin ja toimintakyvyn vahvistamiseksi. Suomi panostaa erityisesti kriisien ennaltaehkäisyyn ja rauhanrakennukseen sekä ihmisoikeuksien ja oikeusvaltion edistämiseen.

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittiset tavoitteet otetaan huomioon myös kansainvälisissä sopimushankkeissa. Tähän selvitykseen on poimittu katsaus erilaista kansainvälisistä sopimushankkeista, joissa Suomi toimii aktiivisesti tavoitteidensa ajamiseksi. Katsaus ei ole tarkoitettu tyhjentäväksi, vaan pikemminkin otokseksi, jonka perusteella eduskunta voi saada katsauksen vireillä oleviin sopimushankkeisiin, joissa Suomi on esiintynyt aktiivisesti tai joiden muutoin arvioidaan herättävän yleistä mielenkiintoa. Lisäksi selvityksen liitteenä toimitetaan eduskunnalle lista vireillä olevista sopimusasioista, joiden perusteella eduskunta voi myös itse pyytää lisätietoja kiinnostavista sopimushankkeista.

2.1 Kansainvälisen humanitaarisen oikeuden vahvistaminen

Marraskuussa 2009 järjestetyssä Geneven yleissopimusten 60-juhlavuoden asiantuntijaseminaarissa keskusteltiin laajasti kansainvälisen humanitaarisen oikeuden tilasta ja tulevaisuudesta. Asiantuntijoiden keskuudessa vallalla olevan käsityksen mukaan uusia kansainvälisoikeudellisia sääntöjä ei toistaiseksi tarvita, vaan tärkeimmät ajankohtaiset ongelmat liittyvät olemassa olevien oikeussääntöjen toimeenpanoon ja toimeenpanon seurantaan. Tätä laajasti jaettua käsitystä heijastaen alan kehitys onkin viime aikoina keskittynyt ei-sitoviin asiakirjoihin ja erilaisiin tutkimuksiin olemassa olevan sääntelyn soveltamisesta nykyaikaisten konfliktien oloissa. Merkittäviä poikkeuksia tästä pääsäännöstä ovat asevalvontaan liittyvät sopimukset (ks. jäljempänä kappale 2.1.3) ja Geneven yleissopimusten III lisäpöytäkirja.

2.1.1 Geneven yleissopimusten III lisäpöytäkirja

Geneven yleissopimusten (SopS 7 ja 8/1955) kolmas lisäpöytäkirja Punaisen Ristin liikkeen uudesta tunnusmerkistä (SopS 32 ja 33/2009) tuli Suomen osalta voimaan 14.1.2009. Uusi tunnusmerkki korostaa liikkeen universaalia roolia, vahvistaa riippumattoman ja neutraalin avustustyön asemaa sekä parantaa humanitaarista työtä

tekevien suojelua. Sopimuksen voimaansaattamisen yhteydessä muutettiin lakia eräiden kansainvälisesti suojattujen tunnusten käytöstä (947/1979) vastaamaan lisäpöytäkirjan vaatimuksia muun muassa niin, että uudelle Punaiseksi kristalliksi nimetylle tunnusmerkille annettiin Suomessa vastaava suoja kuin Punaisen ristin tunnusmerkillä entuudestaan oli. Lisäpöytäkirjan sisältöä on eritelty tarkemmin sen voimaansaattamista koskevassa hallituksen esityksessä (HE 174/2008 vp).

2.1.2 Vireillä olevia hankkeita

Yksi nykyaikaisten aseellisten selkkausten ominaispiirre on ei-valtiollisten toimijoiden lisääntynyt läsnäolo konfliktialueilla. Yksityisiä sotilas- ja turvallisuuspalveluita tarjoavat yritykset nousivat yleiseen keskusteluun erityisesti Irakin sodan yhteydessä ja sen jälkeen tapauksissa, joissa laittomuuksista epäiltyjä yrityksiä ja niiden työntekijöitä ei ole saatu teoistaan oikeudelliseen vastuuseen sen paremmin operaation kohdemaassa kuin yritysten kotimaassakaan. Valtiosopimusoikeudellisesta näkökulmasta merkittävin kysymys on se, ovatko nämä ongelmat johtuneet puutteellisesta kansainvälisestä sääntelystä vai muista syistä.

Suomi on katsonut, että kansainvälinen oikeus säätelee jo nykymuodossaan riittävällä tavalla yksityisten yritysten toimintaa konfliktitilanteissa. Olemassa oleva oikeudellinen kehikko rakentuu erityisesti kansainvälisen humanitaarisen oikeuden ja ihmisoikeuksia koskevan kansainvälisen oikeuden sekä voimankäytön oikeudellisen sääntelyn ja valtiovastuuta koskevien periaatteiden varaan. Kokonaan uuden valtiosopimuksen neuvottelemisen ja hyväksymisen kuluttaisi tarpeettomasti voimavaroja, jotka voitaisiin hyödyllisemmin kohdentaa olemassa olevan sääntelyn läpikäymiseen ja sen toimeenpanon vahvistamiseen. Suomi onkin yhdessä muiden EU-maiden kanssa suhtautunut kielteisesti erityisesti Afrikan ryhmän ihmisoikeusneuvostossa ajamaan aloitteeseen sopimusneuvottelujen aloittamisesta.

Sen sijaan Suomi aikoo ilmaista tukensa Sveitsin ja Punaisen Ristin kansainvälisen komitean johdolla laaditulle Montreux'n asiakirjalle, joka koskee erityisesti valtioiden kansainvälisoikeudellisia velvoitteita yksityisiin turvallisuus- ja sotilaspalvelu- ja siviiliryhmiin liittyen. Asiakirja ei ole oikeudellisesti sitova instrumentti eikä se luo uusia velvoitteita, vaan se kokoaa jo olemassa olevat kansainvälisoikeudelliset säännöt ja periaatteet sekä esittää joukon suositeltuja hyviä käytäntöjä muun muassa tällaisten yritysten toiminnan luvittamisesta ja valvonnasta. Asiakirjalle on esittänyt julkisen tukensa 37 valtiota. Suomi on niin ikään pitänyt kannatettavina meneillään olevia alan vapaaehtoisia itsesääntelyhankkeita.

Punaisen Ristin kansainvälinen konferenssi kokoontuu Genevessä loppuvuodesta 2011. Noin neljän vuoden välein järjestettävään konferenssiin osallistuvat Geneven yleissopimusten osapuolet ja Punaisen Ristin liikkeen eri osat, ja tilaisuus on yksi kansainvälisen humanitaarisen oikeuden kehityksen kannalta merkittävimpiä kansainvälisiä foorumeja. Konferenssi tulee Punaisen Ristin aloitteesta arvioimaan humanitaarisen oikeuden nykytilaa ja mahdollisia kehitystarpeita kansainvälisessä sääntelyssä. Erityistä huomiota tullaan kiinnittämään mahdollisiin aukkoihin säännöissä, jotka koskevat vapautensa menettäneiden henkilöiden asemaa valtiosisäisissä konflikteissa, sekä yleisemmin kansainvälisen humanitaarisen oikeuden tehokkaampaan täytäntöönpanoon ja valvontaan.

2.1.3 Asevalvonta

Rypäleaseita koskeva yleissopimus (Oslon sopimus; *Convention on Cluster Munitions*) syntyi vuoden kestäneiden neuvottelujen tuloksena vuonna 2008 ja tuli kansainvälisesti voimaan 1.8.2010. Sopimus kieltää valtaosan olemassa olevista ammustyypeistä, muun muassa kaikki aluevaikutteiset rypäleaseet, ja sisältää lisäksi huomattavia raivaamiseen ja uhrien avustamiseen liittyviä velvoitteita.

Tällä hetkellä sopimuksen on allekirjoittanut 108 maata ja ratifioinut 57. EU-maat Suomea, Viroa, Kreikkaa, Latviaa, Puolaa, Romaniaa ja Slovakiaa lukuunottamatta ovat liittyneet sopimukseen. Sopimuksen ulkopuolella ovat myös suuret rypäleaseiden tuottajat ja käyttäjät, kuten Intia, Israel, Kiina, Pakistan, Venäjä ja Yhdysvallat. Oslon sopimuksen ensimmäinen osapuolokokous pidettiin Vientianessa, Laosissa 8.-12.11.2010 ja toinen osapuolokokous Beirutissa, Libanonissa 12. – 16.9.2011. Suomi osallistui molempiin kokouksiin tarkkailijana.

Tasavallan presidentin ja valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittisen ministerivaliokunnan kokouksessa (UTVA) lokakuussa 2008 linjattiin, ettei Suomi allekirjoita Oslon sopimusta joulukuussa 2008. Linjaus vahvistettiin vuoden 2009 turvallisuus- ja puolustuspoliittisessa selonteossa (VNS 1/2009 vp). Oslon sopimukseen palataan, kun puolustusvoimien suorituskykyyn liittyvä tutkimus on tehty ja rypäleaseiden kansainvälinen kehitystyö, niiden hankintamahdollisuudet ja kustannusvaihtoehdot on selvitetty. UTVA on seurannut kehitystä lokakuussa 2008 sovitun mukaisesti vuosittain.

Suomi pitää Oslon sopimusta humanitaarisesta näkökulmasta merkittävänä ja tukee sopimuksen tavoitteita ja pyrkimyksiä sen universalisoimiseksi. Suomi osallistuu Oslon sopimuksen toimeenpanoon humanitaarisen miinatoiminnan kautta.

Rypäleaseneuvotteluja on käyty myös YK:n alaisen eräitä tavanomaisia aseita koskevan yleissopimuksen (CCW) puitteissa. Näihin neuvotteluihin ovat osallistuneet myös suuret rypäleaseiden käyttäjät ja tuottajat. Neuvotteluissa ei ole vielä saavutettu tarvittavaa konsensusta. Suomi on aktiivisesti osallistunut neuvotteluihin ja tukee niiden jatkamista.

Suomi on sitoutunut liittymään jalkaväkimiinat kieltävään Ottawan sopimukseen vuonna 2012 ja hävittämään varastoissaan olevat jalkaväkimiinat vuoden 2016 loppuun mennessä. Liittymistä koskeva hallituksen esitys annettiin eduskunnalle elokuussa 2011 (HE 15/2011 vp). Ulkoasiainvaliokunta antoi sopimuksesta

mietintönsä marraskuussa 2011 (UaVM 2/2011 vp). Valiokunta puolsi hallituksen esitystä edellyttäen kuitenkin samalla, että suunnitellut miinojen korvaamishankkeet toteutetaan ja ilmaisi huolensa siitä, että esimerkiksi Venäjä ja Yhdysvallat eivät ole liittyneet sopimukseen. Samassa yhteydessä valiokunta esitti myös neljä lausumaa, joista neljännessä lausumassa esitettiin, että valtioneuvosto edistäisi Ottawan sopimuksen kattavuuden ja tehokkuuden lisäämistä muun muassa Euroopan unionin kautta.

Vireillä oleva prosessi kansainvälisen asekauppasopimuksen (*Arms Trade Treaty*, ATT) luomiseksi tähtää kansainvälisten pelisääntöjen luomiseen asekaupalle. Asekauppasopimushanke käynnistyi YK:ssa joulukuussa 2006. Eräiden valmistelevien vaiheiden jälkeen YK:n yleiskokous päätti joulukuussa 2009 käynnistää neuvotteluprosessin ATT-sopimuksesta. Sopimusta valmistelevan komitean, joka on toistaiseksi kokoontunut kolme kertaa, on tarkoitus tehdä esitys sopimuksen elementeistä YK:n asekauppasopimuskonferenssille, joka kokoontuu vuonna 2012. Uuden sopimuksen on tarkoitus kattaa tavanomaisten aseiden viennit, tuonnit ja siirrot. Sopimuksessa määriteltäisiin kriteerit, joita vasten osapuolten tulee tehdä asevientien luvituspäätökset. Tällaisia kriteerejä olisivat mm. tilanne vientimaassa, ihmisoikeus- ja humanitaarisen oikeuden velvoitteet ja aseiden laittomaan kauppaan siirtymisriski. Hankkeen taustalla on mm. asekauppaa koskeva kansainvälisten standardien puuttumisen kielteiset vaikutukset rauhan, vakauden, turvallisuuden ja kestäväen kehityksen kannalta. Asekauppasopimuksella voitaisiin myös vähentää laitonta asekauppaa. Suomen ja muiden EU-maiden asekauppaa sääntelee tällä hetkellä kansallisten määräyksien lisäksi EU:n neuvoston yhteinen kanta sotilasteknologian ja puolustustarvikkeiden viennin valvontaa koskevien yhteisten sääntöjen määrittämisestä vuodelta 2008 (2008/944/YUTP). Suomi on aktiivisesti tukenut kansainvälistä asekauppasopimushanketta. Suomi on ollut yksi seitsemästä prosessia YK:ssa eteenpäin vieneestä maasta. Hankkeella on kaikkien

EU-maiden aktiivinen tuki. Hankkeesta informoitiin eduskunnan ulkoasiainvaliokuntaa kesällä 2010 (UTP 6/2010 vp).

Sopimus kansainvälisen järjestäytyneen rikollisuuden vastaisen YK:n yleissopimuksen lisäpöytäkirja ampumaseiden, niiden osien ja komponenttien sekä ampumatarvikkeiden laittoman valmistuksen ja kaupan torjumisesta tuli Suomen osalta voimaan 16.6.2011 (SopS 74/2011).

YK:n alainen ydinaseiden leviämisen estämistä koskeva yleissopimus (ns. ydinsulkusopimus, NPT) tehtiin heinäkuussa 1968 ja se tuli voimaan 5 päivänä maaliskuuta 1970 (SopS 10 ja 11/1970). Sopimus oli kylmän sodan aikana kulmakivi kansainvälisille pyrkimyksille rajoittaa ydinaseiden leviämistä ja kontrolloida ydinasetekniikan leviämistä. Suomi ratifioi sopimuksen ensimmäisten valtioiden joukossa vuonna 1969. Tällä hetkellä yhteensä 189 valtiota on sitoutunut yleissopimukseen.

Sopimuksen tallettajavaltioina toimivat Yhdysvallat, Venäjä ja Yhdistyneet Kuningaskunnat, jotka ovat sitoutuneet sopimukseen. Myös kaikki EU-maat ovat mukana sopimuksessa. Intia, Israel ja Pakistan eivät ole allekirjoittaneet ydinsulkusopimusta. Pohjois-Korea oli sopimuksen osapuoli vuoteen 2003 asti, jolloin se vetäytyi sopimuksesta rikottuaan sitä vastaan. Iran on sopimuksen osapuoli, mutta kansainvälisellä yhteisöllä on kuitenkin vahvoja epäilyjä siitä, että se kehittäisi ydinaseita ja toimisi näin NPT-sopimuksen vastaisesti.

Ydinsulkusopimuksen oli alun perin tarkoitus olla voimassa vain 25 vuotta, mutta vuoden 1995 tarkastelukonferenssissa New Yorkissa allekirjoittajavaltiot päättivät yksimielisesti, että sopimuksen voimassaoloa jatketaan toistaiseksi. Tarkastelukonferensseja järjestetään viiden vuoden välein, viimeksi New Yorkissa toukokuussa 2010.

Vuoden 2010 tarkastelukonferenssissa hyväksyttiin merkittävä päätös järjestää vuonna 2012 konferenssi käsittelemään ydinaseista ja muista joukkotuhoaseista vapaan vyöhykkeen perustamista Lähi-itään. Vuoden 1995 Lähi-itä -päättölauselman täytäntöönpanoa tarkastelemaan ja

konferenssia valmistelemaan päätettiin nimittää fasilitaattori, joka raportoi vuoden 2015 tarkastelukonferenssille ja sitä valmisteleville kokouksille. YK:n pääsihteeri yhdessä vuoden 1995 Lähi-itä-päätöslauselman kanssasuosittelijoiden kanssa ilmoitti konferenssin isäntävaltion ja fasilitaattorin nimittämisestä 14 päivänä lokakuuta 2011. Päätöstä pohjustivat kanssasuosittelijoiden konsultaatiot alueen maiden kanssa. Konferenssin isäntämaaksi valittiin Suomi ja fasilitaattoriksi ulkoasiainministeriön alivaltiosihteeri Jaakko Laajava. Lähi-idän joukkotuhuoseeton vyöhyke olisi merkittävä panos niin aseidenriisunnalle ja joukkotuhuoseiden leviämisen estämiselle kuin myös alueelliselle ja maailmanlaajuiselle turvallisuudelle.

2.2 Kansainvälinen rikostuomioistuin ja muut sotarikostuomioistuimet

Kaikkein vakavimpien kansainvälisten rikosten rankaisemattomuuden vähentäminen on edelleen yksi Suomen YK-politiikan painopisteitä ja sillä on korostunut merkitys laajemminkin kansainvälisen oikeuden tehtäväkentässä. Suomi ratifioi Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön (SopS 55 ja 56/2002) ja hyväksyi yhteistyöhön tuomioistuimen kanssa tarvittavan lainsäädännön (1284 ja 1285/2000) ensimmäisten valtioiden joukossa. Toukokuussa 2008 voimaan tulleiden rikoslain muutosten (212/2008) myötä Suomen kansalliset tuomioistuimet voivat käsitellä rikostuomioistuimen toimivaltaan kuuluvia rikoksia Rooman perussäännön tarkoittamassa laajuudessa. Suomi on hyväksynyt myös tuomioistuimen erioikeuksista ja vapauksista tehdyn sopimuksen (SopS 38/2005) sekä tehnyt tuomioistuimen kanssa yhteistyösopimuksia, joista viimeisin koskee tuomioiden täytäntöönpanoa (SopS 4 ja 5/2006, 37 ja 38/2011). Suomella on vastaavat yhteistyösopimukset myös entisen Jugoslavian alueella tehtyjä rikoksia käsittelevän sotarikostuomioistuimen (SopS 27/1997, 88/1999) samoin kuin Sierra Leonen erityistuomioistuimen (SopS 59 ja 60/2006, 79 ja 80/2009) kanssa.

Kesällä 2010 järjestetty Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön tarkistuskonferenssi pääsi konsensusratkaisuun perussääntöä vuonna 1998 hyväksyttäessä avoimeksi jääneestä hyökkäysrikoksen määritelmästä ja ICC:n toimivallan käyttöä hyökkäysrikosta koskevista ehdoista. ICC voi käsitellä epäiltyä hyökkäysrikosta, jos YK:n turvallisuusneuvosto on siirtänyt tilanteen sen käsiteltäväksi. ICC voi käsitellä hyökkäysrikosta myös sopimusvaltion tai syyttäjän aloitteesta, jos turvallisuusneuvosto on todennut hyökkäyksen tapahtuneen. Muussa tapauksessa edellytetään, että ICC:n esitutkintaosasto antaa luvan syyttäjän tutkimuksen aloittamiseen ja että turvallisuusneuvosto ei päättää toisin.

ICC ei voi käyttää toimivaltaansa sellaisessa hyökkäysrikoksessa, jonka on tehnyt ei-sopimusvaltion kansalainen tai joka on tapahtunut ei-sopimusvaltion alueella, paitsi jos turvallisuusneuvosto siirtää tilanteen ICC:n käsiteltäväksi. ICC:n toimivalta ei siten muilta osin anna hyökkäysrikoksen osalta suojaa ei-sopimusvaltioille samalla tavalla kuin muiden ICC:n toimivaltaan kuuluvien rikosten osalta. Tarkistuskonferenssissa hyväksyttyyn kompromissiin kuuluu myös, että sopimusvaltio voi jo ennen perussääntömuutosten ratifiointia ilmoittaa ICC:n kirjaajalle annettavalla julistuksella, että se ei hyväksy ICC:n toimivallan käyttöä omien kansalaistensa tai omalla alueellaan tapahtuvien hyökkäysrikosten osalta.

Sopimusvaltiot päättävät aikaisintaan vuonna 2017 erikseen hyökkäysrikostoimivallan käytön alkamisajankohdasta vähintään kahden kolmasosan enemmistöllä. Toimivallan käytön alkaminen edellyttää myös, että vähintään 30 sopimusvaltiota on ratifioinut hyökkäysrikosmääräykset.

Tarkistuskonferenssissa päätettiin myös lisätä sotarikoksia koskevaan Rooman perussäännön 8 artiklaan määräykset, joilla tiettyjen aseiden käyttö kriminalisoidaan myös valtionsisäisissä aseellisissa konflikteissa.

Tarkistuskonferenssissa hyväksyttyjen perussääntömuutosten ratifiointi on valmisteltavana.

2.3 Kansainvälinen terrorismi

YK:n puitteissa jo kymmenen vuotta kestäneet neuvottelut kokonaisvaltaisesta terrorisminvastaisesta sopimuksesta jatkuvat. Suomi on aktiivisesti tukenut sopimusneuvottelujen loppuunsaattamista. Yksimielisyys vallitsee siitä, että sopimuksen ei tule kajota kansainvälisen humanitaarisen oikeuden soveltamisalaan. Suurimmat näkemyserot liittyvät kuitenkin siihen, miten kansainvälisen humanitaarisen oikeuden koskemattomuus toteutetaan sopimustekstin muotoiluissa. EU on valmistautunut syksyllä 2011 jatkuviin sopimusneuvotteluihin aktiivisella istuntojen välisillä toimillaan, mm. käymällä kahdenvälisiä keskusteluja samanmielisten maiden kanssa. YK:ssa esillä on ollut lyhyt tauko varsinaisiin sopimusneuvotteluihin niin, että asiakokonaisuuden keskustelut jatkuisivat epävirallisten valmistelukanavien kautta.

Kansainvälisen ilmailujärjestön ICAO:n ilmailua koskevien terrorismisopimusten sopimusmuutokset hyväksyttiin Pekingissä syyskuussa 2010 pidetyssä diplomaattikonferenssissa.

Sopimusmuutoksilla kriminalisoidaan lentokoneen käyttö aseena sekä laajasti ottaen kuljetusrikokset lentoliikenteessä. Muutosten tarkoituksena on siviili-ilmailun turvallisuuden parantaminen. Sopimusmuutosten voimaansaattamista valmistellaan parhaillaan kansallisesti.

Myös merenkulun turvallisuuteen kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemistä koskevaan yleissopimukseen sekä mannerjalustalla sijaitsevien kiinteiden lauttojen turvallisuuteen kohdistuvien tekojen ehkäisemistä koskevaan pöytäkirjaan (nk. SUA-sopimukset) tehtyjen muutosten voimaansaattamista valmistellaan parhaillaan kansallisesti. Muutosten on tarkoitus tukea osapuolten pyrkimyksiä ehkäistä terrorismia. Merkittävimmät muutokset yleissopimuksessa ovat räjähteiden ja ydinainesten, biologisten ja kemiallisten aseiden ja ydinaseiden, suojaamattomien ydinainesten sekä joukkotuhoaseiden valmistuksessa tarvittavien kaksikäyttötuotteiden kuljetuksen määrääminen rangaistavaksi, sekä uudet

määräykset, jotka koskevat aluksen pysäytystä, alukseen nousua ja aluksen tarkastamista. Kiinteitä lauttoja koskevaan pöytäkirjaan lisätään kolme uutta rangaistavaa tekoa, jotka niiltä osin vastaavat yleissopimukseen tehtäviä muutoksia.

Suomen ja Yhdysvaltain välillä allekirjoitettiin vuonna 2010 kahdenvälinen sopimus yhteistyön tehostamisesta rikollisuuden estämiseksi ja torjumiseksi (Preventing and Combating Crime), jonka hyväksymistä koskeva hallituksen esitys on annettu eduskunnan käsiteltäväksi (HE 187/2010 vp). Sopimus tukee tavoitetta ehkäistä ja torjua vakavia rikoksia ja terrorismia maailmanlaajuisesti. Molemmipuolinen tavoite on kansalaisten esteetön ja turvallinen liikkuminen maittemme välillä huolehtien samalla siitä, että vakaviin rikoksiin tai terrorismiin syyllistyneet henkilöt eivät käytä järjestelmää hyväkseen.

EU on tehnyt lentomatkustajia koskevien tietojen luovutussopimukset (Passenger Name Record Data – PNR) Australian, Yhdysvaltojen ja Kanadan kanssa. Järjestelyjen on katsottu parantaneen turvallisuusriskien etukäteen tapahtuvaa arviointia. Sopimukset ovat kuitenkin uusittava, koska Euroopan parlamentti on edellyttänyt, että PNR-sopimukset neuvotellaan uudelleen siten, että yksilön tietosuoja huomioidaan riittävällä tavalla. EU on jo saanut neuvottelut päätökseen Australian kanssa ja sopimus on tarkoitus hyväksyä oikeus- ja sisäasioiden neuvostossa joulukuun puolivälissä. Neuvoston päätös sopimuksen allekirjoittamisesta Yhdysvaltojen kanssa on tarkoitus hyväksyä samassa neuvostossa. Kanadan kanssa neuvottelut ovat vielä kesken.

Tulevien sopimusneuvottelujen ja tietojen vaihdon helpottamiseksi tarkoituksena on neuvotella EU:n ja Yhdysvaltain välinen sopimus, joka määrittelee tietosuojaa koskevat yleiset periaatteet. Niitä noudatettaisiin aina kun henkilötietoja luovutetaan poliisi- ja rikosoikeudellisen yhteistyön osana. Neuvottelut tietosuojasopimuksesta EU:n ja Yhdysvaltain välillä alkoivat keuhällä 2011.

EU:ssa on parhaillaan käsiteltävänä direktiiviehdotus, joka koskee EU:n oman

PNR-järjestelmän luomista (Ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi matkustajarekisteritietojen käytöstä terrorismirikosten ja vakavan rikollisuuden ehkäisemistä, paljastamista, tutkimista ja syytteenpanoa varten).

Yleisesti Suomen tavoite terrorismia koskeissa sopimusneuvotteluissa on edistää yksilön oikeusturvan ja perusoikeuksien toteutumista. Suomi painottaa kaikissa terrorisminvastaisissa toimissa kansainvälisen oikeuden kunnioittamista, mukaan lukien ihmisoikeudet, humanitaarinen oikeus ja pakolaisoikeus.

2.4 Ihmisoikeudet ja perusvapaudet

Hallitus on sitoutunut edistämään oikeusvaltion, demokratian ja ihmisoikeuksien kehitystä kahdenvälisissä suhteissaan ja kansainvälisissä järjestöissä rakentavalla ja tuloksiin pyrkivällä otteella. Alueellisella (erityisesti EN) ja kansainvälisellä (YK) tasolla Suomi painottaa johdonmukaisesti kansainvälisten ihmisoikeussopimusten asettamia ihmisoikeusvelvoitteita ja valtion vastuuta, ihmisoikeussopimuksia ja niiden valvontamekanismeja osana kansainvälistä oikeutta ja pyrkii edistämään olemassa olevien ihmisoikeusnormien täytäntöönpanoa.

Ihmisoikeuksien alalla Suomi painottaa poikkileikkaavana periaatteena syrjinnän kieltoa ja erityisesti moniperustaisen syrjinnän huomioon ottamista. Alkuperäiskansojen, naisten, lasten, vammaisten henkilöiden ja seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen oikeuksien toteutuminen ja edistäminen ovat erityisiä temaattisia painopistealueita. Hallituksen tavoitteena on ILO:n alkuperäiskansoja koskevan yleissopimuksen nro 169 ratifiointi. Myös ILO:n merityötä koskevan yleissopimuksen nro 186 ratifiointi on hallituksen tavoitteena EU:n yhteisten linjausten mukaisesti.

2.4.1 Euroopan neuvoston sopimuksista

Euroopan neuvoston uudet sopimukset täydentävät ja laajentavat ihmisoikeuksien suojaa.

Yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemistä ja torjumisesta hyväksyttiin 7.4.2011. Suomi allekirjoitti yleissopimuksen ensimmäisten valtioiden joukossa 11.5.2011. Yleissopimus on ensimmäinen naisten oikeuksia säätelevä eurooppalainen sopimus, jonka tarkoituksena on luoda kattava oikeudellinen kehys naisten suojelemiseksi väkivallan kaikilta muodoilta. Sen tarkoituksena on muun muassa naisiin kohdistuvan väkivallan sekä perhe- ja lähisuhdeväkivallan ehkäiseminen ja torjuminen, väkivallan uhrien suojeleminen sekä väkivallan tekijöiden saattaminen vastuuseen. Yleissopimukseen sisältyy myös perheväkivaltaa koskevia määräyksiä. Ulkoasiainministeriö on asettanut työryhmän yleissopimuksen ratifiointiin edellyttämien toimenpiteiden selvittämiseksi. Tavoitteena on ratifioida yleissopimus kuluvan hallituskauden aikana.

Laaja-alainen yleissopimus lasten suojelemisesta seksuaalista hyväksikäyttöä ja seksuaalista väkivaltaa vastaan sisältää rikosten ennaltaehkäisemiseen, uhrien auttamiseen, rikoksentekijöiden hoitoon, rikosoikeuteen ja rikosprosessioikeuteen liittyviä määräyksiä. Sopimus tuli kansainvälisesti voimaan 1.7.2010. Suomi hyväksyi yleissopimuksen 9.6.2011 ja se tuli kansallisesti voimaan 1.10.2011 (SopS 87 ja 88/2011).

Ulkoasiainministeriön vetämä työryhmä ihmiskaupan vastaista toimintaa käsittelevän yleissopimuksen ratifiointista luovutti mietintönsä 31.8.2010. Tämän jälkeen työryhmä on kokoontunut epävirallisesti viimeistelemään hallituksen esitystä annettavaksi eduskunnalle marraskuussa 2011.

Ihmisoikeuksien ja ihmisarvon suojaamiseksi biologian ja lääketieteen alalla tehty yleissopimus sekä siihen liittyvät lisäpöytäkirjat ihmisten toisintamisen kieltämisestä ja ihmisalkuperää olevien elinten ja kudosten siirroista tulivat kansallisesti voimaan 1.3.2010 (SopS 116 ja 117/2010).

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen menettelyä uudistava Euroopan ihmisoikeussopimuksen 14 pöytäkirja tuli kansainvälisesti voimaan 1.6.2010 Venäjän ratifiointin myötä. Pöytäkirjan tarkoituksena

on Euroopan ihmisoikeussopimuksella luodun valvontajärjestelmän tehokkuuden ylläpitäminen ja parantaminen pitkällä aikavälillä pääosin Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen ja Euroopan neuvoston ministerikomitean jatkuvasti kasvavan työmäärän vuoksi. Muun muassa ihmisoikeustuomioistuimen suodatuskapasiteettia on vahvistettu käsiteltäessä valituksia, joilla ei ole menestymisen mahdollisuuksia. Tällä hetkellä arviolta 97 prosenttia kaikista valituksista jätetään tutkittavaksi ottamatta tai poistetaan listalta.

Pöytäkirjassa luodut uudet menettelytavat eivät kuitenkaan ole riittäviä ihmisoikeustuomioistuimen valtavan jutturuuhkan purkamiseksi ja sen asianmukaisen toiminnan varmistamiseksi. Tämän vuoksi vuoden 2011 helmikuussa pidetyssä, ihmisoikeustuomioistuimen tulevaisuutta koskeneessa korkean tason Interlakenin (Sveitsi) konferenssissa sopimusvaltiot vahvistivat sitoutumisensa ihmisoikeuksiin ja tukensa ihmisoikeustuomioistuimelle. Ne myös hyväksyivät julistuksen ihmisoikeuksien turvaamiseksi ja toimintasuunnitelman tulevien uudistusten perustaksi. Interlakenin julistuksen ajatuksena on, että viimeistään vuonna 2019 ihmisoikeustuomioistuin pystyisi toimimaan jatkuvan tehokkaasti. Vuoden 2011 huhtikuussa pidetyssä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tulevaisuutta käsitelleessä Izmirin (Turkki) korkean tason konferenssissa pyrittiin seuraamaan ja ylläpitämään edellä mainitussa Interlakenin konferenssissa saavutettua momentumia ihmisoikeussopimuksen valvontajärjestelmän uudistamiseksi. Mainittujen julistusten nojalla Euroopan neuvoston piirissä tehdään parhaillaan moniulotteista selvitystyötä muun muassa asiantuntijoiden toimesta ihmisoikeuksien johtokomiteassa ja sen alaisissa työryhmissä useiden kysymysten osalta. Myös sellaisia uudistuksia tarvitaan, jotka edellyttävät ihmisoikeussopimuksen muuttamista ja sen ratifiointia kaikkien osapuolten toimesta.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen uudistamisprosessin yhteydessä päätettiin Interlaken-konferenssin puitteissa selvittää ihmisoikeustuomioistuinta koskevan

Euroopan ihmisoikeussopimuksen II luvun määräysten muuttamismenettelyn helpottamista. Tehtävää varten perustettiin asiantuntijakomitea (*Committee of Experts on a simplified procedure for amendment of certain provisions of the European Convention on Human Rights DH-PS*). Komitean tehtävänä on selvittää mahdollisuuksia muuttaa ihmisoikeustuomioistuimen toimintaa koskevia ihmisoikeussopimuksen II luvun määräyksiä yksinkertaistetulla muuttamismenettelyllä (ns. *opting out* -menettely). Helpotetulla

muuttamismenettelyllä pyritään tehostamaan ja nopeuttamaan ihmisoikeustuomioistuimen toimintaa. Komitea on kokoontunut tähän mennessä kolme kertaa. Yksinkertaistetun muuttamismenettelyn osalta on tarkasteltu neljää eri mallia. Komitean kolmannessa kokouksessa näytti eniten kannatusta saavan malli, jossa ehdotetaan uuden statuutin laatimista Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelle siten, että statuutti sisältäisi ihmisoikeussopimuksen II luvun ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuinta koskevia lähinnä teknisluonteisia määräyksiä, joita voitaisiin muuttaa helpotettua menettelyä noudattaen. Statuuttiin sisällytettäisiin myös uudet asiakokonaisuudet, jotka koskisivat väliaikaisia turvaamistoimia (*Interim measures*), pilottituomiomenettelyä (*pilot judgements procedure*) ja yksipuolisia ilmoituksia (*unilateral declarations*) ja jotka ovat aiemmin sisältyneet tuomioistuimen sääntöihin. Näiden uusien määräysten muuttamismenettelytapa on vielä avoinna. Ihmisoikeussopimuksen muuttaminen esitetyllä tavalla edellyttäisi muutospöytäkirjan laatimista, joka olisi ratifioitava ja voimaansaattettava.

Esitetyissä malleissa yksinkertaistetun muutosmenettelyn puitteissa tehdyt muutokset tulisivat voimaan, ellei osapuoli kuuden kuukauden määräajan puitteissa tätä vastusta. Suomessa kansallinen menettely tarkoittaisi perustuslain 8 luvun mukaista tavanomaista valtiosopimuksen hyväksymis- ja voimaansaattamismenettelyä. Tämä mahdollistaisi tarvittaessa myös lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten hyväksymisen eduskunnassa mainitun

määräajan puitteissa. Suomi on pitänyt tärkeänä ihmisoikeussopimuksen muuttamismenettelyn tehostamista. Suomi on kuitenkin samalla edellyttänyt, että yksinkertaisten muutosmenettelyn piiriin sisällytettävät määräykset koskisivat lähinnä ihmisoikeussopimuksen teknisiä määräyksiä eli määräyksiä, jotka voitaisiin lähtökohtaisesti hyväksyä Suomessa ilman eduskunnan myötävaikutusta.

2.4.2 YK:n ihmisoikeussopimuksista

Hallitusohjelma korostaa annettujen kansainvälisten sitoumusten ratifiointia. Suomi on allekirjoittanut useita YK:n yleissopimuksia ja niihin tehtyjä valinnaisia pöytäkirjoja. Riittämättömät resurssit ovat kuitenkin hidastaneet niiden voimaansaattamista.

Kuluvan hallituskauden aikana ulkoasiainministeriö viimeistelee hallituksen esityksiä annettavaksi seuraavista YK:n sopimuksista: (1) lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprosituutiosta ja lapsipornografiasta, (2) kidutuksen ja muun epäinhimillisen, halventavan tai julman kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja, (3) taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja, jolla mahdollistetaan yksilövalitukset, ja (4) tahdonvastaisesti kadonneiden henkilöiden oikeuksia koskeva sopimus.

Hallitusohjelman mukaisena tavoitteena on ratifioida YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja, joka mahdollistaa yksilövalitukset. Vuonna 2008 kansainvälisesti voimaan tullut yleissopimus ja sen valinnainen pöytäkirja ovat tähän mennessä YK:n nopeimmin ratifioidut ihmisoikeussopimukset. Yleissopimukseen on sitoutunut jo 106 valtiota ja valinnaiseen pöytäkirjaan 64 valtiota (21.11.2011). Myös Euroopan unioni on ratifioinut yleissopimuksen joulukuussa 2010. EU:n ratifiointi mahdollistui sen jälkeen, kun unioni oli hyväksynyt sisäiset käytännesääntönsä. Yleissopimuksen tavoitteena on vahvistaa vammaisten

henkilöiden mahdollisuuksia nauttia kaikista ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden henkilöiden kanssa. Yleissopimuksella ei luoda uusia oikeuksia. Suomessa yleissopimuksen ratifioiminen edellyttää kansallisen lainsäädännön muutoksia ainakin sosiaalihuoltolakiin (710/1982) ja kehitysvammaisten erityishuollosta annettuun lakiin (519/1977). Sosiaali- ja terveysministeriö on aloittanut tarvittavien lakimuutosten edellyttämät toimenpiteet. Ulkoasiainministeriön johdolla toimiva työryhmä selvittää yleissopimuksen ja pöytäkirjan ratifioinnin edellytyksiä ja laatii ehdotuksensa hallituksen esitykseksi.

Suomi on saanut useilta kansainvälisiltä elimiltä suosituksen ratifioida YK:n kansainvälinen yleissopimus siirtotyöläisten ja heidän perheenjäsentensä oikeuksista. Vuonna 1990 hyväksytyn ja vasta vuonna 2003 kansainvälisesti voimaan tulleen yleissopimuksen osapuolia on ainoastaan 45 (21.11.2011). EU:n jäsenvaltioista yksikään ei ole sitä toistaiseksi allekirjoittanut eikä ratifioinut. Ulkoasiainministeriö selvittää sopimuksen ratifioinnin tarkoituksenmukaisuutta. Edellinen selvitys tehtiin vuonna 2004. Tuolloin yleissopimuksen ratifiointia ei pidetty tarkoituksenmukaisena.

YK:n ihmisoikeusneuvosto hyväksyi kesäkuussa 2011 lapsen oikeuksien yleissopimukseen tehdyn uuden valinnaisen pöytäkirjan, joka mahdollistaa yksilövalitukset yleissopimuksella ja sen kahdella valinnaisella pöytäkirjalla turvattujen oikeuksien loukkauksista sekä vakavien tai suunnitelmallisten ihmisoikeusloukkausten tutkintamenettelyn. Ihmisoikeusneuvosto siirsi pöytäkirjan hyväksynnän YK:n yleiskokouksen 66. istunnon harkittavaksi. Suomi edisti pöytäkirja-aloitetta osana epävirallista alueryhmärajat ylittävää valtioiden ryhmää. Saavutettu neuvottelutulos ei kuitenkaan täyttänyt Suomen sille asettamia tavoitteita. Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien täytäntöönpano asetetaan kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia alhaisemmalle tasolle korostaen ainoastaan niiden tavoitteellista luonnetta. Suomen tulkinnan mukaan tämä on

ristiriidassa holistisen yleissopimuksen periaatteiden ja päämäärien kanssa. Valitusmekanismia ei myöskään voida pitää riittävän ”lapsiystävällisenä”. Pöytäkirjan sisällöllisistä puutteista huolimatta Suomi tukee pöytäkirjan hyväksymistä YK:ssa osana lapsen oikeuksien täytäntöönpanon vahvistamista.

2.4.3 YK:n ihmisoikeussopimusjärjestelmän haasteet

Komiteoiden lukumäärän kasvaessa myös niiden työmäärä on merkittävästi lisääntynyt. Uudet ihmisoikeussopimukset ovat entistä yksityiskohtaisempia ja kattavampia, jolloin niiden täytäntöönpanon valvonta edellyttää sopimusvalvontaelimiltä monipuolisempaa oikeudellista osaamista. Ihmisoikeusneuvoston alainen valtioiden ihmisoikeustilanteiden vertaistarkastelu (*Universal Periodic Review*) on lisännyt ihmisoikeussopimusten ratifiointien määrää ja vaikuttanut myönteisesti myös niiden täytäntöönpanosta raportointiin sopimusvalvontaelimille. Täytäntöönpanoa selostavia määräaikaishavaintoja annetaan aikaisempia vuosia huomattavasti enemmän ja useammasta sopimuksesta. Lisäksi yksilövalituksia voidaan tehdä yhä useamman sopimuksen soveltamisalaan kuuluvien oikeuksien loukkauksista.

Sopimusvalvontajärjestelmä on suorituskykynsä ääriarajoilla. Sopimusvalvontaelinten määräämisen raporttien käsittelyajat venyvät vuosilla. Esimerkiksi Suomen osalta tämä tarkoittaa usein sisältönsä puolesta vanhentuneen raportin käsittelyä. Kirjallisten päivitysten toimittaminen on puolestaan toistuva rasite monelle osapuolelle. Myös YK:n ihmisoikeusvaltuutetun toimiston (OHCHR) resurssit sopimusvalvontaelinten työn tukemiseen ovat riittämättömät. Toimisto kokoa parhaillaan ehdotuksia valvontajärjestelmän tehostamiseksi ja kehittämiseksi. Suomi tukee sopimusvalvontaelinten itsenäistä työtä ja pyrkii osaltaan antamaan hyvän esimerkin muun muassa kohdennettujen ja sivumäärältään ohjeistuksen puitteissa pysyvien hallituksen määräaikaishavaintojen muodossa.

On odotettavissa, että meneillään oleva suuntaus ihmisoikeussopimuksilla suojattujen oikeuksien lisääntymisestä jatkuu. YK:ssa on noussut esille aloitteita muun muassa ikääntyvien henkilöiden ihmisoikeuksien suojelusta sekä yritysten yhteiskuntavastuusta ja ihmisoikeuksien suojelusta uusien oikeudellisesti sitovien instrumentin avulla. Ihmisoikeusneuvoston alainen työryhmä keskustelee ristiriitaisen vastaanoton saaneesta aloitteesta laatia kansainvälisen sääntelyn viitekehys yksityisten sotilaallisten ja turvallisuusyritysten sääntelylle ja valvonnalle. Useat Afrikan, Aasian ja Latinalaisen Amerikan ja Karibian valtiot tukevat puolestaan aloitetta laatia oikeutta kehitykseen käsittelevä oikeudellisesti sitova instrumentti (ks. myös edellä 2.1.2).

Poikkeuksellisen haastaviksi muodostuivat keskustelut YK:n rasismien vastaisen Durbanin maailmankonferenssin toimintaohjelman täytäntöönpanoon liittyvässä ihmisoikeusneuvoston alaisessa komiteassa, jonka tehtävänä on vahvistaa ja päivittää kansainvälisten ihmisoikeussopimusten määräyksiä rasismien, rotusyrjinnän, muukalaisvihan ja näihin liittyvän suvaitsemattomuuden poistamiseksi. Keskustelut ovat vaikeasti politisoituneet ja polarisoituneet pohjoisen ja etelän välillä muun muassa uskontoon perustuvaan vihaan yllyttämisen osalta. EU pitkälti vastustaa uusien rasismia ja rotusyrjintää koskevien standardien luomista painottaen jo voimassa olevien ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoa.

2.5 Pohjoismainen saamelaisopimus

Hallitus toimii aktiivisesti pohjoismaisen yhteistyön tiivistämiseksi. Valtioneuvosto asetti maaliskuussa 2011 valtuuskunnan, jonka tehtävänä on neuvotella Suomen, Ruotsin ja Norjan välillä pohjoismainen saamelaisopimus. Sopimuksen tavoitteena on edistää saamelaisten oikeuksien toteutumista ja kehittää heidän asemaansa alkuperäiskansana. Neuvottelut on tarkoitus saattaa päätökseen viiden vuoden kuluessa. Neuvottelujen kehyksenä käytetään suomalais-norjalais-ruotsalais-saamelaisen asiantuntijaryhmän vuonna 2005

luovuttamaa luonnosta pohjoismaiseksi saamelaisoppimukseksi.

2.6 Puolustusministeriön hallinnonalalla vireillä olevista hankkeista

Puolustusministeriön hallinnonalalla tehdään valtiosopimuksia, kansainvälisiä hallintosopimuksia, yhteisymmärryspöytäkirjoja (*Memorandum of Understanding, MoU*) sekä muita oikeudellisesti sitomattomia asiakirjoja, kuten teknisiä järjestelyasiakirjoja (*Technical Arrangement, TA*) tai toimeenpanoasiakirjoja (*Implementing Arrangement, IA*).

Yhteistyöhankkeissa tehdään yleensä joko yhteisymmärryspöytäkirja tai muu vastaava sopimus, jolla määritetään tehtävän yhteistyön laajuus ja sisältö sekä yhteistyössä noudatettavat periaatteet ja menettelyt. Nämä sopimukset ovat lähtökohtaisesti oikeudellisesti sitomattomia, mutta osapuolet noudattavat niitä hyvin tarkasti. Yhteisymmärryspöytäkirjoilla ja teknisiä järjestelyä koskevilla asiakirjoilla on puolustushallinnossa suuri merkitys, koska niiden perusteella määräytyy tosiasiallisesti muun muassa osapuolten taloudellinen vastuu. Sopimukseen on joissakin tapauksissa sisällytettävä määräyksiä, jotka kuuluvat tai ainakin sivuavat Suomessa lainsäädännön alaa, jolloin sopimukset hyväksytään ja saatetaan voimaan Suomessa perustuslain 8 luvun mukaisesti.

Kansainvälistä puolustuspoliittista yhteistyötä koskevat sopimukset

Kansainvälisen puolustuspolitiikan alalla yhteistyötä tehdään kahden- ja monenvälisesti. Yhteistyö koskee muun muassa sotilaallista kriisinhallintaa, koulutusyhteistyötä, kansainvälisiä harjoituksia sekä ilma- ja meritilannekuvayhteistyötä. Laadittavat asiakirjat ovat pääsääntöisesti oikeudellisesti sitomattomia.

Air Situation Data Exchange (ASDE) - ilmatilannekuvan vaihtoyhteistyön tarkoituksena on kehittää Suomen, Norjan ja Baltian maiden välistä ilmatilannekuvan

vaihtaminen kattaa rajatun tiedon vaihtamisen rajatuilta alueilta. ASDE-järjestelyä koskevat yhteisymmärryspöytäkirjat Suomen ja Norjan puolustusministeriöiden sekä Naton operaatioesikunnan (SHAPE) sekä Suomen, Viron, Latvian ja Liettuan puolustusministeriöiden sekä SHAPEn välillä on allekirjoitettu vuonna 2010. ASDE-järjestelyn teknisten järjestelyasiakirjojen valmistelut ovat loppuvaiheessa. Yhteistyö käynnistyy vuoden 2012 alkupuolella. Myöhemmässä vaiheessa yhteistyötä on tarkoitus laajentaa kattamaan myös Suomen ja Ruotsin välinen ilmatilannekuvan vaihto. Tämä tapahtuu yhteisymmärryspöytäkirjoihin perustuvalla teknisellä järjestelyasiakirjalla.

Maritime Surveillance (MARSUR) on Euroopan puolustusviraston (EDA) hanke, jonka tavoitteena on parantaa merialueiden tilannetietoisuutta ja rakentaa Euroopan laajuinen meritilannekuvajärjestelmä. Hanke on käynnistynyt vuonna 2005. Järjestelmän testivaihe on toteutettu keväällä 2011. Järjestelmän Live Phase -vaihe (käyttöönotto) tapahtuu joulukuussa 2011. MARSUR-hankkeessa on mukana 15 EU:n jäsenmaata. Live Phase -vaiheeseen osallistuvien maiden puolustushallintojen kesken on tehty tekninen järjestelyasiakirja. Tavoitteena on, että järjestelmä saavuttaa täyden valmiuden vuoden 2013 alussa. Järjestelmän pysyvästä käytöstä on tarkoitus sopia vielä erikseen. Mikäli muun muassa turvallisuusluokitellun tiedon luovuttamista ja vahingonkorvauksia koskevia kysymyksiä ei saada ratkaistua olemassa olevien järjestelyiden pohjalta, saattaa sopimus sisältää määräyksiä, jotka edellyttävät Suomessa eduskunnan hyväksyntää.

Sea Surveillance Co-operation Baltic Sea (SUCBAS) on Itämeren ja sinne johtavan vesialueen kattava meritilannekuvahanke. SUCBAS-yhteistyötä koskeva aiesopimus (Letter of Intent) on allekirjoitettu vuonna 2009 Suomen puolustusministeriön, Ruotsin asevoimien sekä Liettuan, Saksan, Tanskan, Viron, Latvia ja Puolan merivoimien välillä. Aiesopimuksella osallistujat sitoutuvat yhteistyön ensimmäiseen vaiheeseen, jossa vaihdetaan merivalvontaan liittyvien käytännön toimijoiden yhteystiedot.

Yhteistyön toisessa ja kolmannessa vaiheessa on tarkoitus ottaa käyttöön tietotekninen sovellus, joka mahdollistaa kansallisten merivalvontajärjestelmien välisen tilannekuvan vaihdon erikseen sovittavassa laajuudessa. Puolustushallinnossa on parhaillaan valmistelussa tekninen järjestelyasiakirja, joka mahdollistaa siirtymisen aiesopimuksen tarkoittamaan automaattiseen tietojenvaihtoon.

Kansainvälistä puolustusmateriaalialan yhteistyötä koskevat sopimukset

Suomen puolustusministeriö on tehnyt puolustusmateriaalialan yleistä yhteistyötä säänteleviä yhteisymmärryspöytäkirjoja keskeisten EU:n jäsenvaltioiden, Sveitsin ja Yhdysvaltojen puolustusministeriöiden kanssa sekä Yhdistyneiden Arabiemiraattien puolustusvoimien kanssa. Yhteisymmärryspöytäkirjojen tekeminen on vireillä Kuwaitin, Kreikan, Kroatian, Romanian, Etelä-Afrikan, Saudi-Arabian ja Israelin puolustusministeriöiden kanssa. Yhteisymmärryspöytäkirjat johtavat yleensä hankekohtaisiin sopimuksiin, jotka koskevat tyypillisesti tutkimusta, kokemusten- tai tietojenvaihtoa, käyttäjäyhteistyötä tai kokeilutoimintaa. Niiden taloudellinen arvo on useimmiten melko vähäinen, mutta niillä on tärkeä rooli kotimaisen puolustusmateriaaliteollisuuden viennin- ja kansainvälistymisen edistämisessä. Näin edistetään myös sotilaallista huoltovarmuutta osana puolustuskykyämme. Suomen ja Yhdysvaltojen puolustusministeriöt ovat neuvotelleet *Suomen ja Yhdysvaltojen välistä tutkimus-, tuotekehitys-, testaus- ja evaluointiyhteistyötä koskevan sopimuksen*. Sopimus on luonteeltaan puitesopimus ja siinä sovitaan puolustushallintojen tutkimus-, tuotekehitys, testaus- ja evaluointiyhteistyötä koskevista periaatteista ja määräyksistä. Varsinaisesta konkreettisesta yhteistyöstä sovittaisiin erikseen. Sopimus sisältää lainsäädännön alaan kuuluvia määräyksiä ja edellyttää siten eduskunnan hyväksyntää. Yhdysvaltojen kanssa on vireillä myös sopimus informaation ja tietoturvaloukkausten hallinnasta. Taustalla on laajamittaisten tietoturvaloukkausten ja –hyökkäysten yleistyminen. Kahdenvälinen

tiedonvaihto edellyttää *Suomen ja Yhdysvaltojen puolustusministeriöiden välistä tietoturvaa ja tietoverkkohyökkäyksiltä suojautumista koskevaa sopimusta*. Sopimus mahdollistaisi tietoverkkojen ja -palveluiden toiminnan varmistamisen kannalta kriittisen informaation saamisen. Sopimusta koskevat neuvottelut ovat käynnissä.

Suomi on liittynyt *Leopard-panssarivaunujen ylläpitotukea koskevaan yhteisymmärryspöytäkirjaan* (LEOBEN) marraskuussa 2009. Yhteisymmärryspöytäkirjan mukaisen yhteistyön tavoitteena on yhteinen, kustannustehokas ylläpitotuki panssarivaunuille. Käyttäjyhteistyössä, joka kattaa 20 maata, pyritään myös harmonisoimaan koulutusta, järjestelmän elinkaareen liittyviä toimintoja ml. kehittämistä sekä ylläpitämään jatkuvaa tiedonvaihtoa jäsenmaiden kesken. Yhteisenä nimittäjänä on järjestelmäyhteensopivuuden ja elinkaarikustannusten hallitseminen. Osallistujamaiden tavoitteena on uudistaa yhteisymmärryspöytäkirja muun muassa helpottamalla uusien maiden liittymisjärjestelyjä.

Puolustusministeriö on myös tehnyt puolustusmateriaalin laadunvarmistusta (Government Quality Assurance) koskevat sopimukset Norjan, Ranskan, Saksan, Puolan, Italian, Tsekin, Ison-Britannian ja Espanjan kanssa. Sopimukset mahdollistavat vastavuoroisen laadunvarmistuksen osapuolen hankkiessa toisen osapuolen teollisuudelta puolustusmateriaalia. Laadunvarmistussopimuksia valmistellaan Alankomaiden, Ruotsin, Yhdysvaltojen ja Sveitsin kanssa.

Pohjoismaiden puolustusministeriöiden väliseen yhteisymmärryspöytäkirjaan eli ns. NORDEFCO-MoU:hun liittyen on neuvoteltu ns. IPR-sopimuksesta, jossa olisi määräyksiä muun kuin turvallisuusluokitellun tiedon käsittelystä ja turvallisuudesta osapuolten kesken. Pohjoismaisesta yhteistyöstä on voimassa myös sopimus Tanskan, Suomen, Norjan ja Ruotsin välillä pohjoismaisen puolustusmateriaalialan teollisuuden yhteistyön tukemisesta (SopS 12 ja 13/2003), jota ollaan uudistamassa lähiaikoina.

Euroopan puolustusviraston (EDA) puitteissa Suomen puolustusmateriaalialan yhteistyö kattaa muun muassa eri projekteihin osallistumisen viraston muiden jäsenmaiden kanssa. Projekteihin osallistuminen päätetään tapauskohtaisesti, samoin kuin siihen sijoitettavat resurssit. Yhteisistä projekteista laaditaan niihin osallistuvien välillä erillinen yhteisymmärryspöytäkirja. Parhaillaan ollaan EDA:n johtokunnan asettamassa monikansallisessa työryhmässä laatimassa asiakirjaa (Project Arrangement) joka toimisi puitesopimuksena tuleville projektisopimuksille. Osapuolten tavoitteena on monenvälisten tutkimus- ja teknologiahankkeiden aloittaminen nopeammin ja kevyemmällä hallinnollisella valmistelulla.

2.7 Investointisuojaosapimukset

Suomella on 65 voimassaolevaa kahdensivuisia investointisuojaosapimusta. Niiden tarkoituksena on turvata suomalaisten toimijoiden asemaa ja taloudellisen toiminnan edellytyksiä muissa valtioissa.

Investointisuojaosapimuksilla pyritään vähentämään elinkeinoelämän sijoituksiin kohdistuvaa mielivaltaista kohtelua ja edistämään sijoitusympäristön ennakoitavuutta kohdemaassa. Sopimuksilla pyritään vähentämään ulkomaisiin sijoituksiin liittyvää poliittista maariskiä ja alentamaan siten yritysten sijoituskynnystä. Sopimuksilla halutaan myös vaikuttaa alentavasti ulkomaisiin sijoituksiin liittyviä rahoituskustannuksia ja mahdollistaa varojen välitön siirtovapaus.

Sopimusten mukaan kumpikin osapuoli myöntää alueellaan toisen osapuolen sijoittajien sijoituksille oikeudenmukaisen kohtelun sekä täysimääräisen ja jatkuvan suojan. Sijoituksiin on sovellettava vähintään yhtä edullista kohtelua kuin omien sijoittajien tai suosituimmuusasemassa olevien maiden sijoittajien sijoituksille, riippuen siitä kumpi kohtelu on sijoittajan kannalta edullisempi.

Sopimusten tarkoittamia sijoituksia ei voi pakkolunastaa tai kansallistaa muuten kuin ainoastaan ei-syrjivältä pohjalta ja yleisen

edun sitä edellyttäessä. Toimenpiteeseen voidaan ryhtyä vain välitöntä, riittävää ja tosiasiallista korvausta vastaan asianmukaisin laillisin menettelyin. Sodasta, aseellisesta selkkauksesta, hätätilasta tai vastaavasta johtuva sijoitusten kärsimä vahinko on hyvitetävä tai korvattava vähintään samantasoisesti kuin oman maan tai suosituimmuusasemassa olevien maiden sijoittajien osaksi tuleva hyvitys.

Sijoittajan ja toisen osapuolen välisiä riitoja varten sopimuksiin sisältyy määräykset kansainvälisestä välimiesmenettelystä.

EU-tuomioistuin on 19.11.2009 katsonut, että Suomen ennen EU-jäsenyyttä Venäjän, Valko-Venäjän, Kiinan, Malesian, Sri Lankan ja Uzbekistanin kanssa tekemät kahdensivuiset investointisuojaosapimukset ovat EU-oikeuden vastaisia (C-118/07). Tuomioistuin katsoi, että sopimusten maksujen ja pääomien vapaata siirtoa koskevat määräykset ovat ristiriidassa Euroopan yhteisön perustamissopimuksen eräiden pääomien ja maksuja koskevien määräysten kanssa, koska sopimuksen määräykset eivät mahdollista sitä, että Suomi soveltaa kyseisten perustamissopimusten määräysten nojalla tehtäviä maksujen ja pääomien siirtoa rajoittavia toimenpiteitä. Tuomioistuin on aiemmin antanut vastaavat tuomiot Ruotsin (C-249/06) ja Itävallan (C205-06) eräiden investointisuojaosapimusten osalta. Valtioneuvosto on ryhtynyt toimenpiteisiin kyseisten sopimusten neuvottelemiseksi uudelleen siten, että tuomiossa tarkoitettu ristiriita poistettaisiin.

Edellisen valtiosopimusselvityksen jälkeen komissio on nostonut esiin kysymyksen myös jäsenvaltioiden välisten investointisuojaosapimusten EU-oikeuden mukaisuudesta erityisesti sen vuoksi, että komission mukaan sopimukset asettavat eri jäsenvaltioiden sijoittajat keskenään erilaiseen asemaan. Komissio on pyytänyt keväällä 2011 jäsenvaltioilta lisätietoja mm. sen osalta, olisivatko jäsenvaltiot valmiita irtisanomaan sopimukset. Suomen vastauksessa todettiin tältä osin, että mahdollisuutta sopimusten irtisanomiseen selvitetään ja että investointisuojaosapimusten irtisanominen edellyttää Suomessa

eduskunnan hyväksymistä ja tasavallan presidentin päätöstä valtioneuvoston ratkaisuehdotuksesta. Vastauksessa tuotiin esiin myös, että olisi syytä selvittää, voitaisiinko jäsenvaltioiden välisten investointisuojausopimusten mahdollinen lakkauttaminen toteuttaa esimerkiksi jäsenvaltioiden kesken sovittavan yhteisen lähestymistavan puitteissa.

Unionin kauppapoliittinen toimivalta on Lissabonin sopimuksen myötä laajentunut koskemaan ulkomaisia suoria sijoituksia ja investointisuojausopimuksia. Kauppapoliittisen toimivallan laajentumista on käsitelty edellä jaksossa 1.1 myös tästä näkökulmasta.

2.8 Arktinen yhteistyö

Arktisen yhteistyön merkitys on viime aikoina entisestään korostunut, mikä on asettanut yhteistyötä koordinoivalle arktiselle neuvostolle uusia haasteita muun muassa arktisen alueen ilmastomuutoksen, ympäristönsuojelun, kestävän kehityksen ja energiakysymysten alalla. Neuvoston perustaja- ja jäsenmaita ovat Kanada, Norja, Grönlannin emämaa Tanska, Venäjä, Yhdysvallat, Islanti, Ruotsi ja Suomi. Neuvostossa toimii myös pysyviä osallistujia, jotka edustavat kuutta arktisten alkuperäiskansojen järjestöä Pohjois-Amerikasta, Pohjois-Euroopasta (Saamelaisneuvosto) ja Venäjältä. Lisäksi mukana on pysyviä ja tilapäisiä tarkkailijoita. Neuvosto tekee päätöksensä konsensuksella.

Arktisen neuvoston jäsenmaiden ulkoministerit kokoontuivat toukokuussa 2011 Nuukissa, Grönlannissa, jossa hyväksyttiin neuvoston historian ensimmäinen oikeudellisesti sitova valtiosopimus etsintä- ja pelastustoimista. Kahdeksan arktista maata sopivat maantieteellisistä vastuualueistaan arktisella alueella suoritettavissa lento- ja meripelastuspelastustehtävissä, joissa tavoitteena on ihmishenkien pelastaminen. Osapuolet ilmoittavat toisilleen hätätilanteista, jotta lähimmät pelastusvoimavarat voidaan viivytyksettä hälyttää tehtävään. Samalla sovittiin tiedonvaihdesta ja käytännöllisistä järjestelyistä yhteistoiminnan tehostamiseksi.

Sopimukselle on tarvetta, koska liikenne pohjoisella jäämerellä lisääntyy jatkuvasti. Sitä voidaan pitää myös yleisesti merkittävänä askeleena ja mahdollisena suunnannäyttäjänä arktisen neuvoston työssä. Sopimuksen kautta valtiot ovat ottaneet konkreettisen askeleen aktiivisina toimijoina poliittisen keskustelun sijaan. Sopimuksen hyväksymistä koskeva hallituksen esitys on valmisteilla.

Nuukin päätelmien perusteella päätettiin aloittaa myös arktisten maiden öljyntorjuntayhteistyötä koskevan sopimuksen valmistelut. Sopimuksen tavoitteena on kehittää arktisten maiden merellisten öljypäästöjen torjuntavalmiutta ja operatiivista yhteistyötä öljyonnettomuuden seurausten rajoittamiseksi. Samalla neuvoston alainen pelastuspalvelutyöryhmä EPPR (*Emergency Prevention, Preparedness and Response*) velvoitettiin yhdessä muiden työryhmien kanssa valmistelevaan suosituksia merellisten öljyvahinkojen torjumiseksi. Käytännössä tämä merkitsee jatkoa aikaisemmalle työlle, jossa on kartoitettu uhkia ja valmisteltu operatiivisia manuaaleja. Sopimuksen ensimmäinen neuvottelukierros järjestetään Pietarissa joulukuussa 2011. Suomessa neuvottelujen vastuuministerinä toimii ympäristöministeriö.

Nuukissa päätettiin myös arktisen neuvoston pysyvän sihteeristön perustamisesta Tromssaan siten, että se olisi toimintakykyinen viimeistään vuoden 2013 alusta. Sihteeristön perustamista koskevien asiakirjojen valmistelu aloitettiin Tukholmassa syyskuussa 2011.

Arktisen neuvoston jäsenvaltioilla on myös alueellisia yhteistoimintamuotoja, joista Suomen osalta on syytä mainita Barentsin euroarktinen neuvosto. Sen osapuolista Suomi, Ruotsi, Norja ja Venäjä ovat tehneet keskinäisen valtiosopimuksen yhteistoiminnasta pelastustoiminnan alalla, jonka hyväksymistä koskeva hallituksen esitys on tarkoitus antaa eduskunnalle vuoden 2011 loppuun mennessä.

2.9 Metsät

Forest Europe -prosessin puitteissa tehtyjen yksityiskohtaisten valmistelujen tuloksena

Euroopan metsäministerit päättivät Euroopan metsäsopimuksen neuvottelujen käynnistymisestä kesäkuussa 2011 Euroopan metsäministerikonferenssissa Oslolla. Neuvotteluvalmistelut ovat jo käynnistyneet ja ensimmäinen neuvottelukomitean kokous on Oslon päätöksen mukaan tarkoitettu järjestää vuonna 2011. Suomi tulee osallistumaan aktiivisesti sopimusneuvotteluihin. Hallitustenvälisen neuvottelukomitean puheenjohtaja on Jan Heino, maa- ja metsätalousministeriön johtava metsäasiantuntija. Neuvotteluja tullaan käymään niin sanotun sekamallin pohjalta ja komissio on valtuutettu osallistumaan EU:n puolesta jäsenvaltioiden rinnalla sopimusneuvotteluihin. Suomen tavoitteena on laaja-alainen kestävä metsätaloutta käsittelevä Euroopan metsäsopimus, joka tuo lisäarvoa nykytilanteeseen ja osaltaan tukee pyrkimystä maailman laajuiseen metsäsopimukseen. Niin ikään sidosryhmien mahdollisuutta osallistua neuvotteluihin pidetään tärkeänä ja sopimuksen toimeenpanon kustannustehokkuutta ja hallinnollisen lisätaakan välttämistä painotetaan. Sopimus on tarkoitus saada valmiiksi vuonna 2013. Euroopan metsäsopimuksen odotetaan vahvistavan metsäsektorin toimintaedellytyksiä osana kestävän metsätalouden toteuttamista Euroopassa. Sopimusneuvotteluissa on mukana 47 Euroopan maata, mukaan luettuna Venäjä. Euroopan metsäsopimusneuvotteluista on tiedotettu eduskunnalle (E 128/2010 vp).

Metsät ovat vahvasti esillä myös ilmastomuutosasioiden yhteydessä. Cancúnin ilmastokokouksessa tehtiin myös päätös kehitysmaiden metsäkadon hidastamiseen tähtäävän ns. REDD+ (*reducing emissions from deforestation and forest degradation*) mekanismin perustamisesta. (ks. jäljempänä 2.10). Kehitysmaiden metsäkato aiheuttaa jopa viidenneksen maailman päästöistä, eli sen hidastamisella on suuri potentiaali päästöjen vähentämisessä. Suomelle keskeinen metsien nielukysymys, joka on mainittu myös pääministeri Jyrki Kataisen hallitusohjelmassa, on kansainvälisten ilmastoneuvottelujen kohteena.

2.10 Ilmastomuutos

Cancúnin 2010 ilmastokokouksen tärkein lopputulos oli Kööpenhaminan 2009 ilmastokokouksen sitoumuksen keskeisten elementtien tuominen osapuolten viralliseksi päätökseksi ilmastopimuksen alla, koskien sekä kehittyneiden että kehitysmaiden päästövähennystavoitteita ja -toimia, päästöjen seuranta- ja raportointijärjestelmän kehittämistä sekä kehitysmaiden ilmastotoimien rahoittamista. Lisäksi sovittiin uusista instituutioista, muun muassa sopeutumiskomiteasta ja teknologiamekanismista, joiden tehtävänä on tukea sopimuksen toimeenpanoa. Ottaen huomioon haasteellinen neuvottelutilanne erityisesti Kööpenhaminan jälkeen, Cancúnin kokous oli edistysaskel kohti ilmastoregimiä ja myös saavutus YK:n multilateraaliprosessille. Vuonna 2011 on järjestetty kaksi neuvottelukokousta toinen Bonnissa ja toinen Panamassa.

Cancúnin hyvästä tuloksesta huolimatta edessä on haasteellinen loppuvuosi. On todennäköistä, että oikeudellisesti sitovan ja kattavan uuden sopimuksen aikaansaaminen tulee olemaan pitkälinen ja asteittainen prosessi. Cancúnissa ei kyetty ratkaisemaan kysymystä mahdollisesta Kioton pöytäkirjan toisesta velvoitekaudesta, nykyisen vuonna 2012 päättyvän velvoitekauden jälkeen, eikä tulevan ilmastoregimin oikeudellisesta muodosta, jotka ovatkin seuraavan, Etelä-Afrikan Durbanissa joulukuussa 2011 järjestettävän 17. osapuolikokouksen poliittisesti vaikeita kysymyksiä. Myös rahoitus saattaa nousta yhdeksi Durbanin merkittävistä kysymyksistä. Lisäksi vuoden 2011 neuvottelukokoukset ovat osoittaneet, että myös Cancúnin päätösten toimeenpanossa ja siellä sovittujen asioiden yksityiskohtien hiomisessa on paljon työtä, ja että päätöksiä myös tulkitaan eri tavoin.

Suomi pitää tärkeänä, että ilmastopimuksen ja Kioton pöytäkirjan osapuolikokouksessa Durbanissa saadaan aikaan konkreettisia päätöksistä muodostuva kokonaisuus, joka vie neuvotteluja tasapainoisesti eteenpäin kohti kattavaa kansainvälistä sopimusta.

2.11 Kansainvälisen ympäristöoikeuden ja – hallinnon vahvistaminen

YK:n puitteissa järjestetään 4.-6.6.2012 Brasilian Rio de Janeirossa kestävä kehityksen huippukokous. Samassa kaupungissa pidettiin vuonna 1992 YK:n ympäristö- ja kehityskonferenssi (UNCED), minkä vuoksi kokoukseen viitataan myös nimellä "Rio+20". Huippukokous on kansainvälisen ympäristöoikeuden ja – hallinnon vahvistamisen kannalta erittäin tärkeä. Kansainvälisen ympäristöoikeuden ja –hallinnon reformilla pyritään luomaan tehokkaampia keinoja kansainvälisen ympäristöoikeuden toimeenpanolle.

Kestävä kehityksen toimeenpanon välineet ja toimintatavat on tarkoitus nostaa kokouksessa uudelle tasolle kansainvälisesti, alueellisesti, kansallisesti ja paikallisesti. Kokouksella on kaksi pääteemaa; 1) vihreän talouden edistäminen osana kestävä kehitystä ja köyhyyden poistamista sekä 2) kestävä kehityksen hallinnon kehittäminen. Suomen näkemyksen mukaan kansainvälisen ympäristöhallinnon tehostaminen ja YK:n ympäristöohjelman UNEP:n vahvistaminen ja sen muuttaminen YK:n erityisjärjestöksi ovat kestävä kehityksen institutionaalisen rakenteen vahvistamisen keskeinen osa.

Osana ympäristöhallinnon tehostamista ja YK:n erityisjärjestön perustamiseen tähtävä työtä jatketaan myös kansainvälisten ympäristösopimusten yhteistyön ja yhteensovittamisen edistämistä. Kemikaali- ja jättesopimusten välillä on saavutettu tässä työssä hyviä välituloksia ja tarkoitus on nyt saada vastaavia tuloksia aikaan myös neuvottelujen alla olevassa kansainvälisessä elohopeasopimuksessa. Mainittua elohopeasopimusta neuvottelevan kansainvälisen neuvottelukomitean on tarkoitus harkita tarvetta yhteistyöhön ja yhteensovittamiseen muiden kansainvälisten sopimusten ja prosessien kanssa. Samalla on tarkoitus tarkastella sopimusorganisaatioiden ja niiden sihteeristöjärjestelyjen tehokkuutta. Tässä yhteydessä pidetään erityisen tärkeinä jo olemassa olevien jäte- ja kemikaalisopimusten (nk. Baselin, Tukholman ja Rotterdamin sopimusten) välistä yhteistyötä.

2.12 Perheoikeudelliset kysymykset

Perheoikeudelliset kysymykset (mm. lapsikaappaukset) ovat lähtökohtaisesti vaikeita erityisesti sellaisten maiden välillä, joiden oikeusjärjestelmät eroavat toisistaan tai jotka eivät kuulu samojen kansainvälisten sopimusten piiriin. Euroopan unionin toimivalta perheoikeudellisissa kysymyksissä on viime vuosina laajentunut. Tärkein asetus on ns. Bryssel II a -asetus (2201/2003), joka koskee tuomioistuinten toimivaltaa ja tuomioistuinten päätösten tunnustamista ja täytäntöönpanoa avioliittoa ja vanhempainvastuuta koskevissa asioissa. Lapsikaappausasioihin sovelletaan vuonna 1980 tehtyä yksityisoikeuden alaa koskevaa yleissopimusta kansainvälisestä lapsikaappauksesta, jäljempänä Haagin lapsikaappaus sopimus (SopS 57/1994), sekä EU-valtioiden välillä myös Bryssel II a -asetuksen täydentäviä säännöksiä. Toimivalta näissä kysymyksissä on tämän integraatiokehityksen myötä siirtynyt jäsenvaltioilta Euroopan unionille, joka myös tekee kansainväliset sopimukset tällä yksinomaisen toimivallan alalla. EU:ssa on kuitenkin vuonna 2009 hyväksytty asetus 664/2009, jonka mukaan jäsenvaltio voi pyytää komissiolta poikkeuslupaa neuvotella ja tehdä sopimus kolmannen valtion kanssa unionin yksinomaiseen toimivaltaan kuuluvissa Bryssel II a- ja elatusapuaasetuksen kattamissa kysymyksissä. EU:n komissio on eri yhteyksissä painottanut Venäjälle Haagin sopimusten merkitystä siviili- ja perheasioissa. Venäjä on puolestaan korostanut perheoikeudellisten kysymysten kohdalla monenvälisten sopimusten lisäksi jäsenmaiden ja Venäjän kahdenvälisiä sopimuksia. Suomen linjana on kahdenvälisten järjestelyjen sijaan ollut EU:n komission tavoin rohkaista Venäjää liittymään Haagin sopimuksiin.

Lapsikaappausten lisäksi Suomen ja Venäjän välillä julkisuutta ovat saaneet Suomessa asuviin venäläistaustaisiin perheisiin liittyvät sosiaalihuollon toimenpiteet kuten esimerkiksi kiireelliset sijoitukset. Nämä kysymykset kuuluvat

kunkin jäsenmaan kansallisen lainsäädännön piiriin.

Lapseksiottamista koskevat kysymykset eivät myöskään kuulu EU:n toimivaltaan. Viimeksi mainituissa kysymyksissä Suomi nojaa Haagin adoptiosopimukseen (SopS 29/1997). Lisäksi Suomi pitää tärkeänä Venäjän liittymistä Haagin lastensuojelusopimukseen (SopS 8 ja 9/2011) ja vuonna 2007 tehtyyn Haagin elatusapusopimukseen. Venäjä on ilmoittanut tutkivansa mahdollisuuksia liittyä myös Haagin lastensuojelusopimukseen lapsikaappausopimukseen liittymisen jälkeen.

Presidentti Medvedev allekirjoitti 31.5.2011 lain Venäjän liittymisestä Haagin lapsikaappausopimukseen, ja laki tuli voimaan 13.6.2011. Venäjä talletti 28.7.2011 liittymiskirjansa Haagin konferenssille. Sopimus tuli voimaan Venäjän osalta 1.10.2011 alkaen. Haagin sopimus edellyttää, että muut sopimusvaltiot hyväksyvät osaltaan Venäjän liittymisen lapsikaappausopimukseen, jotta sopimus tulisi sovellettavaksi niiden välillä. EU:n jäsenvaltioista Ranska, Viro ja Kreikka ovat jo hyväksyneet Venäjän liittymisen. Keskusviranomaisen nimeäminen on välttämätön edellytys sopimuksen toimivuudelle. Venäjä ei ole toistaiseksi nimennyt lapsikaappausopimuksen mukaista keskusviranomaista.

Haagin lapsikaappausopimuksen tarkoituksena on turvata luvattomasti viedyn tai luvattomasti palauttamatta jätetyn lapsen pikainen palauttaminen asuinpaikkavaltioonsa. Sopimus perustuu kansainvälisessä oikeudessa omaksutulle periaatteelle, että lapsen huoltoa koskevat riidat on parasta ratkaista lapsen asuinpaikkavaltiossa (*habitual residence*). Lapsen ja vanhempien kansalaisuudella ei ole merkitystä. Sopimusta sovelletaan vain alle 16-vuotiaisiin lapsiin. Poisvienti on luvaton, jos sillä on loukattu toisen huoltajan oikeuksia, erityisesti oikeutta määrätä lapsen asuinpaikasta. Sopimuksessa on mukana yli 80 valtiota. Suomi on ollut osapuolena 1.8.1994 alkaen. Haagin lapsikaappausopimuksen täytäntöön panemiseksi on luotu keskusviranomaisjärjestelmä, joka on

välttämätön edellytys sopimuksen toimivuuden takaamiseksi. Sopimuksen mukaisena keskusviranomaisena Suomessa on oikeusministeriö. Suomen oikeusministeriö ja Venäjän opetus- ja tiedeministeriö toimivat hyvässä yhteistyössä. Ministeriöt ovat keväällä 2011 sopineet aloittavansa tiiviin keskusviranomaisyhteistyön lapsikaappausasioissa sen jälkeen, kun Venäjä on nimennyt keskusviranomaisensa.

3 Varaumat ja niiden vastustaminen

Jos valtio monenväliseen sopimukseen sitoutuessaan ei voi tai ei halua saattaa kansallisia lakeja, asetuksia tai alemmanasteisia normeja kaikilta osin sopimuksen määräysten mukaiseksi, on sitoutumisen yhteydessä tehtävä varauma (reservation). Varauma voidaan tehdä, jos se on asianomaisen sopimuksen ja valtiosopimusoikeutta koskevan Wienin yleissopimuksen (Sops 32 ja 33/1980) mukaan sallittua.

Varauman on oltava riittävän yksityiskohtaisesti muotoiltu. Valtio ei voi esimerkiksi vain yleisesti vedota valtionsisäiseen lainsäädäntöön sopimuksen määräyksen täyttämättä jättämisen perusteena tai ilmoittaa noudattavansa sopimusta vain siltä osin kuin se ei ole ristiriidassa valtionsisäisen lainsäädännön kanssa. Varauma ei saa myöskään olla ristiriidassa sopimuksen tarkoituksen ja päämäärän kanssa.

Varauma voidaan myöhemmin peruuttaa tai sitä voidaan supistaa, mutta varauman muuttaminen sen merkitystä laajentavalla tavalla on kiellettyä. Silloin kun kyse on määräaikaisesta varaumasta, sovelletaan varauman jatkamiseen määräajaksi tai toistaiseksi varauman hyväksymistä koskevaa Suomen kansallista menettelyä. Varauman voimassaolon jatkamiseen on siten tarvittaessa pyydetävä myös eduskunnan suostumus. Suomi on peruuttanut tai supistanut kansainväliseen sopimukseen tekemiään varaumia pääsääntöisesti silloin, kun Suomen lainsäädäntö on saatettu yhdenmukaiseksi yleissopimusten määräysten kanssa.

Valtio voi sopimukseen sitoutumisen yhteydessä ilmaista käsityksensä eli antaa selityksen (declaration) siitä, miten jotakin sen epäselvänä tai tulkinnanvaraisena pitämää sopimusmääräystä on sovellettava. Selityksellä ei, toisin kuin varaamalla, pyritä poistamaan tai muuttamaan sopimusmääräysten oikeudellisia vaikutuksia. Suomi on antanut myös selityksiä, joista osalla voi olla varaumanluonteisia oikeusvaikutuksia. Useimmiten niitä voidaan luonnehtia tulkintaselityksiksi, joissa esimerkiksi määritellään, miten sopimusta Suomessa sovelletaan.

Sopimuksessa voidaan toisaalta myös edellyttää valtiolta ilmoituksia (notification) tai muita tiedonantoja (communication). Nämä ovat eri asemassa kuin sopimusmääräykseen perustumattomat ilmoitukset. Ilmoitusta käytetään esimerkiksi silloin, kun valinnaismääräyksiä sisältävien sopimusten (ns. menu-sopimusten) osalta Suomi ilmoittaa, mitä sopimuksen määräyksiä se sitoutuu noudattamaan. Ilmoitukset voivat koskea myös valitusoikeuden tai jonkin kansainvälisen tuomioistuimen tuomiovallan tunnustamista. Esimerkiksi rikostentorjuntaa, rikoksentehtäjäiden luovuttamista ja oikeusapua koskevat sopimukset edellyttävät usein monenlaisia ilmoituksia sopimusvaltiossa noudatettavasta menettelystä, toimivaltaisista viranomaisista ja kielistä. Toisinaan sopimusta voidaan soveltaa väliaikaisesti tätä koskevan sitoumuksen tekevien valtioiden välillä.

Varaunia voi myös vastustaa. Vakiintuneen käsityksen mukaan sopimuksen nimenomaiseen määräykseen perustumaton selitys ei sido muita valtioita. Niiden ei myöskään tarvitse esittää vastalauseita välttyäkseen tulehasta sidotuksi selitykseen.

Varaunaa koskeva vastalause on tehtävä kirjallisesti ja se toimitetaan sopimuksen tallettajalle Suomen edustuston kautta. Varaunaa vastustettaessa on noudatettava Wienin yleissopimuksen 20 artiklan 5 kappaleessa tarkoitettua 12 kuukauden määräaika. Jollei valtiosopimuksessa toisin määrätä, varaunaa koskeva vastaväite voidaan peruuttaa milloin tahansa. Varaunaa

koskevan vastaväitteen peruutus tulee voimaan vasta, kun varauman tehnyt valtio on saanut siitä ilmoituksen.

3.1 Suomen varaumakäytännöstä

Suomi pyrkii jo sopimusneuvotteluissa siihen, että sopimus vastaa Suomen tavoitteita, jolloin varauman tekeminen sopimukseen sitoutumisen yhteydessä ei ole tarpeen.

Suomi ei yleensä tee varauniam tai anna selityksiä, julistuksia tai ilmoituksia sopimuksen allekirjoittamisen yhteydessä. Tästä käytännöstä joudutaan toisinaan poikkeamaan, kun Euroopan unionin jäsenvaltiot ja yhteisö päättävät yhteisesti varauman, selityksen, julistuksen tai ilmoituksen antamisesta sopimuksen allekirjoittamisen yhteydessä. Toimenpiteen suorittaminen vasta sopimukseen sitoutumisen yhteydessä on perusteltua, koska tällöin voidaan riittävästi harkita toimenpiteen tarpeellisuutta ja hankkia sille tarvittava eduskunnan hyväksyminen, jos kysymyksessä on varauma tai selitys, jolla on vaikutuksia sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten soveltamiseen Suomessa.

Käytännössä Suomen valtiosopimuksiin tekemät varaumat ovat johtuneet yleensä siitä, että Suomen lainsäädäntö on ollut ristiriidassa tietyn sopimusmääräyksen kanssa, eikä lainsäädäntöä ole voitu saattaa yhdenmukaiseksi sopimuksen kanssa siinä vaiheessa, kun Suomi sitoutuu sopimukseen. Suomi on pyrkinyt peruuttamaan varaumat heti Suomen lainsäädännön sen mahdollistaessa. Toisinaan Suomen tekemä varauma on ollut luonteeltaan pysyvämpi, kun kysymyksessä on ollut ristiriita sopimuksen määräyksen ja Suomen oikeusjärjestelmän kannalta keskeisen säännöksen kanssa.

Edellisen valtiosopimuselvityksen antamisen jälkeen (kesäkuu 2009) Suomi on hyväksynyt 4 varaunaa ja peruuttanut yhden varauman. Näistä tehdään seuraavassa tarkemmin selkoa. Suomi ei ole tarkasteluajanjaksona supistanut yhtään tekemäänsä varaunaa. Varaunien lisäksi Suomi on antanut lukuisia lähinnä tekniseksi luonnehdittavia ilmoituksia, jotka koskevat esimerkiksi toimivaltaisia viranomaisia.

Suomi jätti hyväksymiskirjansa tallettamisen yhteydessä 20 päivänä toukokuuta 2011 kolme varaumaa Euroopan neuvoston tietoverkkorikollisuutta koskevan yleissopimuksen lisäpöytäkirjaan, joka koskee tietojärjestelmien välityksellä tehtyjen luonteeltaan rassististen ja muukalaisvihamielisten tekojen kriminalisointia (SopS 83 ja 84/2011, HE 317/2010 vp) avoimuuden ja sanavapauden periaatteista johtuen. Ensimmäisen varauman mukaan Suomi pidättää itselleen oikeuden olla soveltamatta lisäpöytäkirjan 3 artiklan 1 kappaleessa määriteltyä kriminalisointivelvoitetta niihin syrjintätapauksiin, joihin sanavapauden periaatteista johtuen ei voi käyttää artiklan 2 kappaleessa tarkoitettuja tehokkaita keinoja. Toisen varauman mukaan Suomi pidättää itselleen oikeuden olla kokonaan tai osittain soveltamatta lisäpöytäkirjan 5 artiklan 1 kappaleessa määriteltyä kriminalisointivelvoitetta tapauksissa, joissa kunnianloukkausta tai kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevat säännökset eivät ole sovellettavissa. Kolmannen varauman mukaan Suomi sanavapauden periaatteista johtuen pidättää itselleen oikeuden olla kokonaan tai osittain soveltamatta lisäpöytäkirjan 6 artiklan 1 kappaleessa määriteltyä kriminalisointivelvoitetta tapauksissa, joissa kiihottamista kansanryhmää vastaan koskevat säännökset eivät ole sovellettavissa. Varaumat katsottiin hallituksen esityksessä tarpeelliseksi muun muassa siksi, että tiettyjä kriminalisointivelvoitteita ei tulisi noudattaa silloin, kun joukkotuhontaa tai ihmisyyttä vastaan tehtyä rikosta käsitellään journalistisin periaattein toteutetussa viestinnässä tai tieteelliset kriteerit täyttävässä historian tutkimuksessa ja keskustelussa. Esimerkiksi historiantutkimus voi tuoda esiin seikkoja, joiden vuoksi on aiheellista herättää keskustelua siitä, onko vakiintuneet käsitykset jostakin historiaan liittyvästä tapahtumasta syytä tarkistaa. Tämä voi koskea myös tapahtumia, joita vakiintuneesti on arvioitu lisäpöytäkirjassa tarkoitetuiksi rikoksiksi. On selvää, että tällainen asiallisiin syihin perustuva keskustelu on sallittava. Toisaalta täysin kiistattomat historialliset tapahtumat kuten

Kolmannen valtakunnan juutalaisiin kohdistama joukkotuhonta ei ole asiallisin perustein kyseenalaistettavissa. Tällaisten tapahtumien kiistäminen voi täyttää kiihottamisrikoksen tunnusmerkistön. Suomen historialliset traditiot avoimuuden ja sanavapauden korostamisessa ja turvaamisessa edellyttävät, että nykyisiä rangaistussäännöksiä ei ole myöskään syytä laajentaa siten, että kriminalisointivaatimukset tulisivat kokonaisuudessaan täytetyksi. Suomen tulisi edelleen soveltaa tiettyjä kriminalisointivelvoitteita vain sellaisiin artiklan lausumiin, jotka ovat uhkaavia tai loukkaavia tai on tehty kiihottamistarkoituksessa.

Suomi hyväksyi 14 päivänä tammikuuta 2011 varauman kannettavien ampumaseiden tarkastusleimojen vastavuoroista hyväksymistä koskevalla sopimuksella (C.I.P -sopimus, SopS 40/1984) perustetun kansainvälisen komission päätökseen XXX-26. Päätös koski patruunatyypin (308 ESP patruuna) hyväksymistä ja Suomi katsoi, että patruunan käytöstä johtuvat riskit on riittävästi selvitettävä ennen kuin päätös voidaan hyväksyä, koska patruunan ja patruunapesän ehdotetusta mitoituksesta johtuen on olemassa riski, että hylsy halkeaa ammuttaessa ja aiheuttaa vaaraa ampujalle.

Suomi peruutti lahjontaa koskevan Euroopan neuvoston rikosoikeudellisen yleissopimuksen 17 artiklaan tekemänsä varauman (HE 79/2010 vp) kesäkuussa 2011. Varaumassa (HE 77/2001 vp) Suomi oli varannut itselleen mahdollisuuden edellyttää rikoslain (39/1889) 1 luvun 11 §:n mukaista kaksoisrangaistavuutta omien kansalaistensa osalta silloin, kun kysymyksessä on sopimuksen 7 tai 8 artiklassa tarkoitettu aktiivinen tai passiivinen lahjonta yksityisellä sektorilla, jollei teolla vakavasti loukata tai vaaranneta Suomen valtiollisia, sotilaallisia tai taloudellisia oikeuksia tai etuuksia. Varauma koski vain Suomen omia kansalaisia, joita ei siis voitaisi rangaista Suomen rikoslain mukaan Suomen ulkopuolella tehdystä elinkeinotoimintaan liittyvästä lahjusrikoksesta, jollei teko olisi rangaistava myös siinä valtiossa, jonka alueella rikos on tehty tai jollei teko vakavasti loukkaisi tai vaarantaisi edellä

mainittuja Suomelle tärkeitä etuuksia. Vuonna 2002 tehty varauma katsottiin kuitenkin aiheelliseksi peruuttaa tapahtunut kehitys huomioonottaen, koska hallitus esitti samassa yhteydessä rikoslain kaksoisrangaistavuuden vaatimuksen poistamista yksityiseltä sektorilta, jolloin perusteita 17 artiklan varauman voimassa pitämiseksi tai uusimiselle ei siten enää ollut olemassa.

3.2 Suomen vastalausepolitiikasta

Suomi seuraa aktiivisesti monenvälisiin valtiosopimuksiin, erityisesti ihmisoikeussopimuksiin, tehtyjä varaumia ja vastustaa niitä tarvittaessa. Tarkoituksena on reagoida kansainvälisen oikeuden vastaisiin varaumiin sekä suojella etenkin ihmisoikeussopimusten koskemattomuutta.

Suomi on pääsääntöisesti vastustanut varaumia, joiden on katsottu olevan sopimuksen tarkoituksen ja päämäärän vastaisia ja siten Wienin valtiosopimuksia koskevan yleissopimuksen 19 artiklan ja kansainvälisen tapaoikeuden mukaan kiellettyjä varaumia. Suomi on pitänyt sopimuksen tarkoituksen ja päämäärän vastaisina paitsi sellaisia varaumia ja julistuksia, jotka ovat ristiriidassa keskeisten sopimusmääräysten kanssa, myös varaumia, jotka yleisluonteisuutensa vuoksi herättävät epäilyksiä varauman tehneen valtion sitoutumisesta sopimuksen määräysten noudattamiseen ja sen päämäärän ja tarkoituksen toteuttamiseen. Yleisissä varaumissa vedotaan usein kansallisen lainsäädännön ensisijaisuuteen sopimuksen määräyksiin nähden täsmentämättä riittävässä määrin kansallisen lainsäädännön sisältöä. Varaumat eivät tällöin anna sopimusoikeudellisesti riittävän täsmällistä kuvaa siitä, mihin varauman tehnyt valtio on ylipäättään sitoutunut.

Wienin yleissopimus ei yksiselitteisesti määrittele kiellettyjen varaumien tai niitä koskevien vastalauseiden oikeusvaikutuksia. Suomi katsoo, että sopimuksen tarkoituksen ja päämäärän vastainen varauma on lähtökohtaisesti mitätön ja että sopimus tulee siten varauman tehneen ja sitä vastustaneen osapuolen välillä voimaan kokonaisuudessaan. Valtio voi kuitenkin

varauman tehdessään ilmoittaa, että sen tahto ylittäänsä sitoutua sopimukseen on ehdollinen ja riippuvainen varaumasta. Tällaisissa tapauksissa on katsottava, että sopimus ei lainkaan tule voimaan kielletyn varauman tehneen ja sitä vastustaneen valtion välisessä suhteessa.

Suomen kanssa samoilla linjoilla ovat olleet erityisesti muut Pohjoismaat. Vastakkaista kantaa edustavat valtiot ovat katsoleet, että oletus sopimuksen tulemisesta voimaan kokonaisuudessaan on ristiriidassa valtiosopimusoikeudellisen suostumusperiaatteen kanssa. Suostumusperiaatteen mukaan valtiot eivät voi tulla sidotuksi sopimusvelvoitteisiin vastoin tahtoaan. Pohjoismaisen näkemyksen mukaan tällaista ristiriitaa ei kuitenkaan ole, sillä varauman tehnyt valtio voi sanotulla tavalla välttää tulemasta sidotuksi ilmoittamalla tahdostaan varauman tekemisen yhteydessä.

3.3 Kansainvälisen oikeuden toimikunnan ILC:n suuntaviivat sopimusvaraumista

Kysymystä monenvälisiin valtiosopimuksiin tehtävistä varaumista ja niihin kohdistuvista vastalauseista on käsitelty Yhdistyneiden Kansakuntien kansainvälisen oikeuden komissiossa ILC:ssä lähes kahden vuosikymmenen ajan. Erityisraportoija Alain Pellet'n tekemän työn pohjalta ja valtioiden esittämiä huomioita kuultuaan toimikunta lopulta hyväksyi varaumia koskevat suuntaviivat vuonna 2011. Ne eivät itsessään ole oikeudellisesti sitovia eikä niiden pohjalta ole tarkoitus laatia oikeudellisesti sitovaa instrumenttia.

Kiellettyjen varaumien ja niihin tehtyjen vastalauseiden osalta lopputulos on osittain epätydyttävä kompromissi yllä esitettyjen kantojen välillä. Pohjoismaista kantaa edustaa suuntaviivoissa omaksuttu näkemys, jonka mukaan kielletyn varauman tehneen valtion oletetaan tulleen sidotuksi sopimukseen kokonaisuudessaan, ellei se ole ilmoittanut päinvastaista tahtoaan tai ellei sellaista voida päätellä muista seikoista. Toisaalta suuntaviivoissa katsotaan, että tämä oletus on varauman tehneen valtion kumottavissa milloin hyvänsä, siis myös

jälkikäteen, pelkällä ilmoituksella siitä, että valtion tahto tulla sidotuksi sopimukseen on ollut riippuvainen varaumasta.

3.4 Suomen v. 2009–2011 tekemät vastalauseet

Tarkasteltavana ajanjaksona Suomi vastusti Yhdysvaltojen eräitä tavanomaisia aseita koskevan yleissopimuksen III pöytäkirjaan (SopS 64/1983) tekemää varaumaa, Saudi-Arabian erityisjärjestöjen erioikeuksia ja vapauksia koskevaan yleissopimukseen (SopS 23 ja 24/1958) tekemää varaumaa, Qatarin kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevaan yleissopimukseen (SopS 67 ja 68/1986) tekemiä varauksia, Brasilian kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) kuolemanrangaistuksen poistamisesta tehtyyn toiseen valinnaiseen lisäpöytäkirjaan (SopS 48 ja 49/1991) tekemää varaumaa, Laosin KP-sopimukseen (SopS 7 ja 8/1976) tekemää varaumaa, Jemenin terrorismin rahoituksen torjumisesta tehtyyn yleissopimukseen (SopS 73 ja 74/2002) tekemää varaumaa sekä Pakistanin tekemiä varauksia KP-sopimukseen ja kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaiseen yleissopimukseen (SopS 59 ja 60/1989). Varaukset on lueteltu tämän selvityksen liitteessä.

Ratifioidessaan eräitä tavanomaisia aseita koskevan yleissopimuksen III pöytäkirjan Yhdysvallat teki varauksen pöytäkirjan 2 artiklan 2 ja 3 kohtiin. Kolmannen lisäpöytäkirjan tarkoituksena on suojella siviilejä polttoaseiden aiheuttamalta tarpeettomalta kärsimykseltä ja vahingoilta. Yhdysvaltojen varauksen kohteena ovat sopimuskohdat sisältävät sopimuksen päämäärän ja tarkoituksen kannalta keskeisiä määräyksiä, joilla rajoitetaan ja tietyntyyppisten aseiden osalta kokonaan kielletään polttoaseiden käyttö sellaisia sotilaskohteita vastaan, jotka sijaitsevat siviiliväestön keskittymän sisällä, siis esimerkiksi kaupungeissa, kylissä tai pakolaisleireissä. Yhdysvallat perusteli julkisuudessa varauksensa sillä, että tietyntyyppisten kohteiden (kuten biologisten aseiden valmistukseen käytettäviä laitteiden)

tuhoaminen on siviiliväestön kannalta turvallisinta tehdä polttoaseita käyttäen. Pöytäkirjan sanamuoto on kuitenkin ehdoton, eikä se salli poikkeuksia. Varauksen katsottiin olevan sopimuksen päämäärän ja tarkoituksen vastainen.

Liittyessään erityisjärjestöjen erioikeuksia ja vapauksia koskevaan yleissopimukseen Saudi-Arabia ilmoitti soveltavansa sopimusta kansainväliseen työjärjestöön (ILO) ja teki samassa yhteydessä varauksen, jolla se ilmoitti pidättävänsä sopimusmääräyksistä poiketen itsellään oikeuden avata maahan saapuva ILO:lle osoitettu virallinen posti tai, milloin tähän ei suostuta, palauttaa se lähettäjälleen. Sopimuksen mukaan järjestöjen viralliseen postiin sovelletaan vastaavia määräyksiä kuin diplomaattisia suhteita koskevan Wienin yleissopimuksen mukaan sovelletaan vieraiden valtioiden diplomaattilähetyskiin. Virallisen postin koskemattomuuden katsottiin olevan yksi sopimuksen keskeisiä määräyksiä ja varaumaa pidettiin siten sopimuksen päämäärän ja tarkoituksen vastaisena.

Liittyessään kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevaan yleissopimukseen Qatar teki varauksen sopimuksen 2 artiklan a kohtaan, 9 artiklan 2 kappaleeseen, 15 artiklan 1 ja 4 kappaleeseen sekä 16 artiklan 1 kappaleen a, c ja f kohtaan. Varauksen kohteena olevat sopimusmääräykset velvoittavat osapuolet takaamaan miesten ja naisten oikeudellisen tasa-arvon ja sisällyttämään tasa-arvon periaatteen kansalliseen lakiinsa sekä takaamaan miehille ja naisille yhtäläiset oikeudet avioliittoon solmittaessa, sen kestäessä ja sen purkautuessa, lasten holhouksessa, huollossa ja vastaavissa järjestelyissä sekä lasten kansallisuuteen liittyvissä kysymyksissä sekä yhtäläiset vapaudet liikkua ja valita asuinpaikkansa. Qatarin varaukset kohdistuvat siten sopimuksen keskeisiin määräyksiin. Kun ne vielä lisäksi lähes poikkeuksetta viittasivat varsin yleisellä tasolla maan kansalliseen lakiin tarkentamatta sen sisältöä, varauksia pidettiin sopimuksen tarkoituksen ja päämäärän vastaisina.

Liittyessään KP-sopimuksen toiseen valinnaiseen pöytäkirjaan Brasilia teki varauksen, jonka mukaan se pidättää itsellään

oikeuden jatkossakin soveltaa kuolemanrangaistusta tiettyihin vakaviin rikoksiin sodan aikana. Lisäpöytäkirja sallii sinänsä tällaiset varaumat, mutta edellyttää, että valtio varauman yhteydessä ilmoittaa YK:n pääsihteerille ne nimenomaiset kansallisen lakinsa säännökset, jotka tällöin tulisivat sovellettaviksi. Suomen saamien tietojen mukaan Brasilia ei ollut toimittanut tällaisia tietoja. Varauman katsottiin siten olevan sopimuksen nimenomaisen määräyksen vastainen. Vastalause jätettiin ehdollisena, koska täyttä varmuutta ei ollut siitä, oliko Brasilia toimittanut tarvittavat tiedot.

Ratifioidessaan KP-sopimuksen Laos teki varauman yhdistymisvapautta koskevaan 22 artiklaan. Varaumallaan Laos pyrki pidättämään oikeuden tulkita artiklaa tavalla, joka olisi yhdenmukainen maan perustuslain ja muiden asiaankuuluvien kansallisten lakien kanssa. Näin yleinen viittaus kansallisen lain etusijaan on ongelmallinen jättäessään avoimeksi sen, missä määrin Laos katsoi tulevansa sidotuksi sopimusmääräykseen. Lisäksi 22 artikla mahdollistaa jo sanamuotonsakin mukaan tiettyjen kansallisten rajoitusten tekemisen yhdistymisenvapauteen silloin, kun se on ”välttämätöntä” demokraattisessa yhteiskunnassa” muiden tärkeiden etujen turvaamiseksi. Laosin katsottiin pyrkivän varaumallaan pidättämään itselleen oikeuden rajoittaa yhdistymisen vapautta niin laajasti, että se ei enää ollut yhdensovittavissa sopimuksen päämäärän ja tarkoituksen kanssa.

Ratifioidessaan terrorismin rahoituksen torjumisesta tehdyn yleissopimuksen Jemen teki varauman sopimuksen 2(1)(b) artiklaan. Kyseisessä artiklassa määritellään se, minkälaisiin rikoksiin sopimusta sovelletaan. Sen a alakohta viittaa terrorismin torjumisesta tehtyihin kansainvälisiin yleissopimuksiin, ja varauman kohteena oleva b alakohta täydentää määritelmän tarkoittamaan sellaisetkin terroristisiksi katsottavat teot, joita eri yleissopimuksissa ei ole erikseen mainittu. Terroristisen teon määritelmän sisältävä artikla käytännössä määrittää koko sopimuksen soveltamisalaa ja on siten sopimuksen kokonaisuuden kannalta keskeisen tärkeä. Jemenin varaumaa pidettiin

sopimuksen päämäärän ja tarkoituksen vastaisena.

Ratifioidessaan KP-sopimuksen Pakistan teki siihen useita laajoja varaumia. Varaumat sopimuksen kokonaisuuden kannalta keskeisiä ihmisoikeusvelvoitteita sisältäviin artikloihin 3 (naisten ja miesten yhtäläinen oikeus nauttia ihmisoikeuksien suojaa), 6 (oikeus elämään), 7 (kidutuksen ja muun epäinhimillisen kohtelun kielto), 12 (liikkumisen vapaus), 13 (laillisen muukalaisen oikeusturvatakeet karkotuksen uhatessa), 18 (ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaus), 19 (mielipiteenvapaus) ja 25 (yhdenvertainen oikeus ottaa osaa yhteiskunnalliseen toimintaan ilman kohtuuttomia rajoituksia) sisälsivät vain yleisiä viittauksia kansallisen lain ja Sharia-lain etusijaan ja olivat siksi ongelmallisia. Lisäksi Pakistan teki varauman 40 artiklaan, jolla velvoitetaan osapuolet raportoimaan ihmisoikeuksien toteutumisesta alueellaan YK:n ihmisoikeuskomitealle. Raportointijärjestelmä on yksi sopimuksen keskeisiä elementtejä, eikä yksikään toinen sopimusvaltio ole aiemmin pyrkinyt tekemään siihen kohdistuvaa varaumaa. Kaikkia Pakistanin tekemiä varaumia pidettiin sopimuksen päämäärän ja tarkoituksen vastaisena. Pakistan on ilmoittanut harkitsevansa ainakin osittaista varaumien peruuttamista.

Pakistan teki lukuisia laajoja varaumia myös ratifioidessaan kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen. Osa varaumista tulkittiin sopimuksen nimenomaan sallimiksi eikä niitä vastustettu. Muut sisälsivät jälleen yleisiä viittauksia kansallisen lain ja Sharian etusijaan. Lisäksi ne kohdistuivat keskeisiin sopimusvelvoitteisiin, eli artikloihin 3 (non-refoulement, eli velvollisuus oli palauttamatta tai karkottamatta henkilöä maahan, jossa tätä uhkaa vakava kidutuksen tai epäinhimillisen kohtelun vaara), 4 (velvollisuus kansallisesti kriminalisoida kidutus), 6 (muun muassa velvollisuus pidättää valtion alueelta tavattu kidutuksesta epäilty ja tarjota ulkomaalaiselle epäilylle yhteys oman valtionsa edustajaan), 12 (velvollisuus tutkia perustellut väitteet kidutusrikoksista), 13 (kidutuksen kohteeksi

joutuneen oikeus ilmoittaa tästä puolueettomalle viranomaiselle ja saada tarpeellista suojelua), 16 (velvollisuus ehkäistä kidutuksen ohella myös muuta julmaa, epäinhimillistä tai halventavaa kohtelua ja rangaistuksia). Näitä varaumia pidettiin sopimuksen päämäärän ja tarkoituksen vastaisena. Myös näiden varaumien osalta Pakistan on ilmoittanut harkitsevansa ainakin osittaista varaumien peruuttamista.

Suomi samoin kuin muut Pohjoismaat ja useat EU:n jäsenvaltiot käyttävät varaumien vastustamista aktiivisen sopimus- ja ihmisoikeuspolitiikan välineenä. Jotta vastalauseilla olisi toivottava vaikutus, on erityisen tärkeää, että varaumien vastustamiseen turvaudutaan jatkossakin harkiten ja johdonmukaisesti sekä yhteistyössä ulkoasiainministeriön oikeuspalvelun kanssa.

Liite
SUOMEN VASTALAUSET MONENVÄLISIIN VALTIOSOPIMUKSIIN
TEHTYIHIN VARAUMIIN 2009–2011

Sopimus	Varauman tekijä	Vastustamisen pvm
Eräitä tavanomaisia aseita koskevan yleissopimuksen III pöytäkirja (SopS 64/1983)	Yhdysvallat	5.2.2010
Erityisjärjestöjen erioikeuksia ja vapauksia koskeva yleissopimus (SopS 23 ja 24/1958)	Saudi-Arabia	29.4.2010
Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskeva yleissopimus (SopS 67 ja 68/1986))	Qatar	29.4.2010
Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen toinen valinnainen lisäpöytäkirjaan (SopS 48 ja 49/1991)	Brasilia	27.9.2010 (ehdollisena)
Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 7 ja 8/1976)	Laos	5.10.2010
Terrorismin rahoituksen torjumisesta tehty yleissopimus (SopS 73 ja 74/2002)	Jemen	3.3.2011
Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva yleissopimus (SopS 7 ja 8/1976)	Pakistan	28.6.2011
Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastainen yleissopimus (SopS 59 ja 60/1989)	Pakistan	28.6.2011

VIREILLÄ OLEVAT SOPIMUKSET

MAA/JARJESTO	SOPIMUS	Valtuuskun- ta asetettu	Allekirjoi- tusvaltuudet
ALANKOMAAT	Sopimus turvallisuusluokiteltujen tietojen vastavuoroisesta suojaamisesta	VK: 25.01.07 (VN)	
ARABIEMIRAATTIEN LIITTO	Lentoliikennesopimus		
AUSTRALIA	Lentoliikennesopimus	VK: 11.06.99	
AZERBAIDZHAN	Sopimus keskinäisestä avunannosta ja yhteistyöstä tulliasioissa	Azerbaidzhan toimittanut sopimusluonnoksen 13.06.05	AV: 30.04.10
BAHRAIN	Lentoliikennesopimus	VK: 27.02.98	
	Sopimus veroasioita koskevista tiedoista		AV: 07.10.11 A: 14.10.11
BANGLADESH	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 12.01.06 (VN) VK: 25.09.08 (VN)	
BARBADOS	Pöytäkirja tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi tehdyn sopimuksen muuttamisesta		AV: 28.10.11 A: 03.11.11
BELGIA	Pöytäkirja Brysselissä 18 päivänä toukokuuta 1976 tehdyn ja Brysselissä 13 päivänä maaliskuuta 1991 tehdyllä lisäsopimuksella muutetun, tulo- ja varallisuusveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi tehdyn sopimuksen muuttamisesta		AV: 11.09.09
BELIZE	Sopimus veroasioita koskevista tiedoista		AV: 03.09.10
BRASILIA	Sijoitusten suojelua ja edistämistä koskeva sopimus		
	Sopimus diplomaattisen edustuston ja konsuliedustuston sekä kansainväliseen järjestöön akkreditoidun edustuston henkilöstön perheenjäsenten työskentelystä		
BRUNEI	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja	VK: 06.03.08	

	suojaamisesta	(VN)	
BULGARIA	Puitesopimus ilmastonmuutosta koskevan Yhdistyneiden Kansakuntien puitesopimuksen Kioton pöytäkirjan mukaisesta yhteistoteutuksesta		AV:01.12.06 A: 15.12.06
COOKINSAARET	Sopimus veroasioita koskevista tiedoista		AV: 02.10.09 A: 16.12.09
COSTA RICA	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 26.03.99	AV: 16.11.01
	Sopimus ja pöytäkirja veroasioita koskevista tiedoista		AV: 10.06.11 A: 29.06.11
DOMINICA	Sopimus veroasioita koskevista tiedoista		AV: 30.04.10 A: 19.05.10
ETELÄ-AFRIKKA	Sopimus turvallisuusluokiteltujen tietojen vaihtamisesta	Suomen aloite syksyllä 2009	
FILIPPIINIT	Lentoliikennesopimus		AV: 17.10.08 A: 13.08.09
GHANA	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 12.01.06 (VN) VK: 25.09.08 (VN)	
GRENADA	Sopimus veroasioita koskevista tiedoista		AV: 30.04.10 A: 19.05.10
HONDURAS	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 06.09.07 (VN)	
HONGKONG	Rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva sopimus		AV: 29.04.05
	Sopimus keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa		AV: 21.09.07 A: 04.10.07
	Sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskeva sopimus		AV: 29.05.09
	Sopimus tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi		
INDONESIA	Lentoliikennesopimus	VK: 13.09.96	AV: 17.10.97 A: 07.11.97
INTIA	Sopimus tieteen ja teknologian alojen yhteistyöstä		AV: 23.11.07
	Yhteistyöpöytäkirja vapaaehtoisesta paluusta ja palauttamisesta	VK: 13.08.09 (VN)	
	Sopimus sosiaaliturvasta	neuvottelut X/2010, VI/2011	

	Lentoliikennesopimus		
ISO-BRITANNIA	Sopimus turvallisuusluokiteltujen tietojen vastavuoroisesta suojaamisesta	VK: 30.12.08 (VN) VK: 12.08.10 (VN)	
(Montserrat)	Sopimus veroasioita koskevista tiedoista		AV: 05.11.10 A: 22.11.10
ISRAEL	Sopimus turvallisuusluokitellun tiedon vastavuoroisesta suojaamisesta		AV: 17.12.10 A: 05.05.11
JAPANI	Lentoliikennesopimuksen liitteen muuttaminen	neuvottelut Tokiossa 09.-10.10.96	
KANADA	Järjestely Suomen ja Kanadan välisestä työloma/nuorisoliikkuvuusjärjestelmästä		
KENIA	Sijoitusten edistämistä ja suojaamista koskeva sopimus	VK: 27.01.05 (VN)	AV: 29.08.08 A: 02.09.08
KIINA	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 11.03.10 (VN)	
KOSOVO	Sopimus maassa laittomasti oleskelevien henkilöiden palauttamisesta		AV: 18.11.11
KUUBA	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 30.06.00	AV: 24.08.01
KUWAIT	Lentoliikennesopimus		AV: 09.09.11
	Sopimus tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi		
LAOS	Sopimus kestävästä metsätalous- ja maaseutukehityshankkeesta tehdyn yhteistyösopimuksen muuttamisesta		AV: 28.10.11
LIBERIA	Sopimus veroasioita koskevista tiedoista		AV: 05.11.10 A: 10.11.10
LIBYA	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 01.09.05 (VN)	
LIECHTENSTEIN	Sopimus ja pöytäkirja tietojen vaihtamisesta veroasioissa		AV: 10.12.10 A: 17.12.10
LIETTUA	Viisumivapaus sopimuksen muutos		
	Sopimus turvallisuusluokiteltujen tietojen vastavuoroisesta suojaamisesta	VK: 31.05.07 (VN)	
LUXEMBURG	Sopimus turvallisuusluokiteltujen tietojen vastavuoroisesta suojaamisesta	VK: 30.12.08 (VN) VK: 12.08.10 (VN)	AV: 18.11.11
MACAO	Sopimus veroasioita koskevista tiedoista		AV: 08.04.11

			A: 29.04.11
MALESIA	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 26.05.05 (VN) VK: 18.03.10 (VN)	
	Uudistettu sopimus tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi	parafoitu 10.11.2011	
MAROKKO	Sopimus tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi		AV: 31.03.06
MARSHALLINSAARET	Sopimus veroasioita koskevista tiedoista		AV: 17.09.10
MAURITIUS	Sopimus tiedoista veroasioissa		AV: 18.11.11
NICARAGUA	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta		AV: 29.08.03
NORJA	Poroaitojen rakentamisesta ja kunnossapidosta sekä muista toimenpiteistä porojen estämiseksi pääsemästä toisen valtakunnan alueelle tehdyn sopimuksen muuttaminen	VK: 24.03.11 (VN)	
	Tenojoen kalastuspiirin yhteistä kalastussääntöä koskevan sopimuksen muuttaminen		
	Suomalais-norjalaisesta rajavesistökomissiosta tehdyn sopimuksen tarkistaminen		
OMAN	Lentoliikennesopimus		
PAKISTAN	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 16.06.04 (VN) VK: 25.09.08 (VN)	
PALESTIINALAISHAL LINTO	Sopimus Suomen tuesta opetussektoriohjelmalle tehdyn sopimuksen muuttamisesta		
QATAR	Sopimus tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi		
RUOTSI	Sopimus rajakuntayhteistyöstä		
	Sopimus talvimerenkulun palvelujen yhteisestä järjestämisestä ja yhteistyöstä talvimerenkulun palvelujen alalla		AV: 26.08.11 A: 29.08.11
	Sopimus kansainvälisestä taksiliikenteestä tiellä		AV: 26.08.11 A: 29.08.11
SAMBIA	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja	VK: 21.10.04	AV: 02.09.05

	suojaamisesta	(VN)	A: 07.09.05
SAMOA	Sopimus veroasioita koskevista tiedoista		AV: 02.10.09 A: 16.12.09
SAUDI-ARABIA	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 30.04.99	AV: 11.05.07
	Sopimus tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi		
SEYCHELLIT	Sopimus veroasioita koskevista tiedoista		AV: 11.03.11
SINGAPORE	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 07.11.97 VK: 25.09.08 (VN)	
SRI LANKA	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 11.03.10 (VN)	AV: 08.06.06
SVEITSI	Sopimus turvallisuusluokiteltujen tietojen vastavuoroisesta suojaamisesta	VK: 12.08.10 (VN)	
TADZHIKISTAN	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 10.05.07 (VN)	
	Sopimus tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi		
THAIMAA	Lentoliikennesopimuksen muuttaminen		
	Lentoliikennesopimuksen reittitaulukon muuttaminen		
	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 14.11.02 (VN) VK: 25.09.08 (VN)	
TUNISIA	Tuloverosopimus	VK: 12.07.96	
	Sopimus yhteistyöstä siviilioikeudellisissa asioissa	VK: 20.11.03 (VN)	
TURKKI	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 10.05.07 (VN) VK: 25.09.08 (VN)	
	Sopimus tuloveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja siihen kuuluva pöytäkirja		AV: 02.10.09
URUGUAY	Sopimus tulo- ja varallisuusveroja koskevan kaksinkertaisen verotuksen välttämiseksi ja veron kiertämisen estämiseksi sekä siihen liittyvä pöytäkirja		AV: 28.10.11
UZBEKISTAN	Sijoitusten edistämistä ja suojaamista	VK: 12.05.05	

	koskeva sopimus	(VN) VK: 18.03.10 (VN)	
UUSI-SEELANTI	Tuloverosopimuksen muutos	parafoitu 20.09.00	
	Työlomajärjestelmää koskevan järjestelyn muuttaminen		
VALKO-VENÄJÄ	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 11.03.10 (VN)	
VENEZUELA	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 26.06.98 VK: 25.09.08 (VN)	
VENÄJÄ	Periaatesopimus Imatra-Svetogorskin ja Kellosekä-Sallan rajanylityspaikkojen avaamisesta kansainvälisiksi rajanylityspaikoiksi	Saatettu voimaan kansainvälisen ajoneuvoliikenteen osalta 3.7.2002, rautatieliikenteen osalta voimaansaattaminen kesken.	
	Oikeusavusta siviili-, perhe- ja rikosasioissa tehdyn sopimuksen tarkistaminen	VK: 17.03.00 VK: 01.09.00	
	Sopimus Saimaan kanavan Venäjälle kuuluvan osan ja siihen liittyvän alueen vuokraamisesta Suomen tasavallalle sekä Saimaan kanavan kautta tapahtuvasta alusliikenteestä	VK: 25.11.04 (VN) VK: 19.10.06 (VN) VK: 11.01.07 (VN)	AV: 30.03.10 A: 27.05.10
	Valtakunnanrajan tekninen rajankäynti	VK: 17.02.05 (VN)	
	Tuloverosopimuksen muutos	Neuvottelut tarkoitus aloittaa joulukuussa 2005	
	Rautatieyhdysliikenteestä tehdyn sopimuksen uudistaminen	VK: 01.06.05 VK: 20.12.07 (VN) VK: 08.04.10 (VN)	

	Euroopan yhteisön ja Venäjän federaation väliseen takaisinottosopimukseen liittyvä Suomen ja Venäjän federaation välinen täytäntöönpanopöytäkirja	VK: 16.08.07 (VN)	AV: 02.12.10 (VN) A: 10.12.10
	Sopimus sijoitusten edistämisestä ja suojaamisesta	VK: 24.11.95 (VN) VK: 25.09.08 (VN)	
	Pöytäkirja lentoliikennesopimuksen muuttamisesta		AV: 22.09.11 (VN) A: 26.09.11
	Sopimus vaarallisten aineiden kuljetusten organisoimisesta Suomen ja Venäjän välisessä suorassa rautatieliikenteessä	parafoitu XII/2010	
	Maantieliikennesopimuksen uudistaminen		
VIETNAM	Lentoliikennesopimus	VK: 13.09.96	AV: 18.08.00 A: 26.10.00
VIRO	Sopimus Virossa 1940 laittomasti otetun suomalaisen omaisuuden palauttamisesta tai korvaamisesta	VK: 10.07.98 VK: 31.05.02 VK: 24.01.03	
	Sopimus pikaisesta ilmoittamisesta ydinonnettomuustapauksissa		
	Sopimus väestökirjanpidosta		
YHDYSVALLAT	Sopimus yhteistyön tehostamisesta rikollisuuden estämiseksi ja torjumiseksi (PCSC-sopimus)	VK: 04.02.10 (VN)	AV: 12.03.10
	Sopimus turvallisuusluokitellun tiedon vastavuoroisesta suojaamisesta	VK: 17.03.11 (VN)	
	Sopimus Amerikan yhdysvaltojen puolustusministeriön ja Suomen tasavallan hallituksen puolesta toimivan Suomen puolustusministeriön välillä tutkimus-, kehitys-, testaus- ja arviointihankkeista		AV: 26.08.11
	Sopimus tieteellis-teknistä yhteistyötä koskevan sopimuksen muuttamiseksi		
	Sopimus Amerikan yhdysvaltojen puolustusministeriön ja Suomen tasavallan hallituksen puolesta toimivan Suomen puolustusministeriön välillä tietoturva- ja tietoverkkohyökkäyksiltä suojautumisesta		
POHJOISMAAT	Sopimus Tanskan, Suomen, Islannin, Norjan ja Ruotsin välillä 9 päivänä		AV: 28.06.02

	joulukuuta 1988 yhteispohjoismaisten laitosten ja niiden henkilökunnan oikeudellisesta asemasta tehdyn sopimuksen muuttamisesta		
	Sopimus Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välillä Pohjoismaiden kansalaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään muussa pohjoismaassa tehdyn sopimuksen muuttamisesta		AV: 13.03.03
	Pohjoismaiden puolustusmateriaalialan teollisuuden yhteistyön tukemisesta tehdyn sopimuksen uudistaminen		
	Rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskeva Pohjoismaiden välinen sopimus (Pohjoismainen pidätysmääräys)		AV: 02.12.05
	Tanskan, Suomen, Islannin, Norjan ja Ruotsin välillä tehty pohjoismainen kansalaisuussopimus		AV: 27.08.10 A: 13.09.10
	Pohjoismainen saamelaisopimus Suomen, Norjan ja Ruotsin välillä	VK: 10.03.11 (VN)	
	Pohjoismainen sosiaaliturvasopimus		
	Suomen, Norjan ja Ruotsin välinen sopimus Pohjoiskalotin koulutussäätiöstä		AV: 18.11.11
YK	Satelliittien välityksellä tapahtuvien ohjelmälähetysten levittämistä koskeva yleissopimus, Bryssel 21.05.74		
	Ulkoavaruuteen lähetettyjen esineiden rekisteröimistä koskeva yleissopimus	1975	
	Yleissopimus valtioiden ja kansainvälisten järjestöjen tahi kahden tai useamman kansainvälisen järjestön välisiin sopimuksiin sovellettavasta kansainvälisestä oikeudesta	VK: 11.02.86	
	Yhdistettyjä kuljetuksia koskeva yleissopimus (Multimodal transport)	24.05.80 (final act)	
	Kuljetustermiinaalioperaattorien vastuuta kansainvälisessä kaupassa koskeva yleissopimus	VK: 22.03.91	
	Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen muutos		
	Vaarallisten tavaroiden kansainvälisistä	VK: 22.10.93	AV: 21.01.94

	tiekuljetuksista tehdyn eurooppalaisen sopimuksen (ADR) muuttamista koskeva pöytäkirja		
	Muutos kaikkinaisen rotusyrjinnän poistamista koskevaan kansainväliseen yleissopimukseen		
	Meripanttioikeuksia ja aluskiinnityksiä koskeva kansainvälinen yleissopimus	VK: 13.04.93	AV: 19.08.94 A: 29.08.94
	Kaikkinaisen naisten syrjinnän poistamista koskevan yleissopimuksen muutos		
	Vaarallisten jätteiden maan rajan ylittävien siirtojen ja käsittelyn valvontaa koskevan Baselin yleissopimuksen muutokset		
	Yleissopimus kansainvälisten vesistöjen muuhun kuin liikennekäyttöön sovellettavista säännöistä		AV: 17.10.97 A: 31.10.97
YK/IMO	Alusten takavarikkoa koskeva yleissopimus	VK: 19.02.99	AV: 25.08.00 A: 31.08.00
YK	Lapsen oikeuksien yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja lasten myynnistä, lapsiprostituutiosta ja lapsipornografiasta		AV: 01.09.00 A: 07.09.00
	Vaarallisten jätteiden maan rajan ylittävistä siirroista ja käsittelystä aiheutuviin vahinkoihin liittyvää vastuuta ja vahingonkorvauksia koskeva pöytäkirja		AV: 01.12.00 A: 06.12.00
	Vuoden 2001 kansainvälinen kahvisopimus		AV: 28.09.01
	Afrikan kehityspankin (AfDB) perustamissopimuksen muutokset		
	Pöytäkirja teollisuusonnettomuuksien rajojen yli ulottuvien vaikutusten maasta toiseen ulottuvilla vesillä aiheuttamien vahinkojen siviilioikeudellisesta korvausvastuusta ja korvaamisesta		AV: 09.05.03
	Kidutuksen ja muun julman, epäinhimillisen tai halventavan kohtelun tai rangaistuksen vastaisen yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja		AV: 18.09.03 A: 23.09.03
	Uusittu trooppista puuta koskeva sopimus	VK: 16.07.04 (UM)	AV: 08.02.08 A: 19.02.08
	Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus valtioiden ja niiden omaisuuden lainkäytöllisestä koskemattomuudesta		AV: 09.09.05 A: 14.09.05

	Valtioiden rajat ylittävien ympäristövaikutusten arvioinnista tehdyn yleissopimuksen muutokset, Sofia 27.2.2001		
	Valtioiden rajat ylittävien ympäristövaikutusten arvioinnista tehdyn yleissopimuksen muutokset, Cavtat 4.6.2004		
	Maasta toiseen ulottuvien vesistöjen ja kansainvälisten järvien suojelusta ja käytöstä tehdyn yleissopimuksen 25 ja 26 artiklan muutokset, 17.2.2004		
	Tiedon saannista, yleisön osallistumisoikeudesta päätöksentekoon sekä muutoksenhaku- ja vireillepano-oikeudesta ympäristöasioissa tehdyn yleissopimuksen muutokset, Almaty 27.5.2005		
	Yhdistyneiden Kansakuntien yleissopimus sähköisen viestinnän käyttämisestä kansainvälisten sopimusten tekemisessä		
	Yhdistyneiden Kansakuntien ja sen yhteydessä toimivan henkilöstön turvallisuudesta tehdyn yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja		AV: 12.01.07 A: 15.01.07
	Kansainvälinen sopimus kaikkien ihmisten suojelemiseksi tahdonvastaiselta katoamiselta		AV: 02.02.07
	Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja yleissopimukseen liittyvä valinnainen pöytäkirja		AV: 02.03.07
	Kansainvälisistä pääliikenneväylistä vuonna 1975 tehdyn eurooppalaisen sopimuksen (AGR-sopimus) 9 artiklaan lokakuussa 2006 tehty muutos		
	Sähköistä rahtikirjaa koskeva lisäpöytäkirja, joka liittyy tavarankansainvälisessä tiekuljetuksessa käytettävästä rahtisopimuksesta tehtyyn yleissopimukseen (CMR-sopimus)		AV: 16.05.08
	Taloudellisia, sosiaalisia ja sivistyksellisiä oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen valinnainen pöytäkirja		AV: 28.08.09 A: 24.09.09
	Kansainvälisessä maantieliikenteessä toimivien ajoneuvojen miehistöjen työstä		

	vuonna 1970 tehdyn eurooppalaisen sopimuksen (AETR-sopimus) liitteen lisäykseen 2 lokakuuta 2008 tehdyt muutokset		
	Lisäpöytäkirja tupakkatuotteiden laittoman kaupan estämiseksi	VN:n kirjelmä 26.11.09	
	Kansainvälisen rikostuomioistuimen Rooman perussäännön tarkistaminen	VK: 14.05.10	
	Nagoyan pöytäkirja geeniverojen saatavuudesta ja niiden käytöstä saatavien hyötyjen oikeudenmukaisesta ja tasapuolisesta jaosta	VN:n kirjelmä 17.02.11	AV: 17.06.11 A: 23.06.11
	Nagoya-Kuala Lumpurin lisäpöytäkirja korjaamisvastuusta Cartagenan bioturvallisuuspöytäkirjaan	VN:n kirjelmä 14.04.11	AV: 29.04.11 A: 11.05.11
	Yleissopimus jalkaväkimiinojen käytön, varastoinnin, tuotannon ja siirron kieltämisestä ja niiden hävittämisestä		
	Maatalouden kansainvälisen kehittämisrahaston perustamista koskevan sopimuksen muutos		
IAEA	Pöytäkirja Wienin atomivastuusopimuksen muuttamisesta	VK: 22.08.97	
	Sopimus lisäturvasta ydinvahinkojen alalla	VK: 22.08.97	
	Kansainvälisen atomienergiajärjestön (IAEA) perussäännön VI artiklan muutokset		
	Kansainvälisen atomienergiajärjestön (IAEA) perussäännön XIV.A artiklan muutokset		
	Ydinaineiden turvajärjestelyjä koskevista toimista tehdyn yleissopimuksen muutos		
IBRD	Kansainvälistä Jälleenrakennuspankkia koskevan sopimuksen muutokset		
	Maailmanpankin Prototyyppi – hiilirahastosta (PCF) tehdyn sopimuksen muutokset		
	Suomen osallistumisesta Maailmanpankin Prototyyppihiihlerahastoon (PCF) tehdyn sopimuksen liitteen muutos		
	Muutokset sopimukseen Suomen osallistumisesta Maailmanpankin prototyyppi-hiilirahastoon		

ICAO	Kansainvälisen siviili-ilmailun yleissopimuksen artiklan 50(a) muutokseen liittyvä pöytäkirja, Montreal 26.10.90		
	Kansainvälisen siviili-ilmailun yleissopimuksen muuttamista ja todistusvoimaista viisikielistä sopimustekstiä koskevat pöytäkirjat (arabian lisääminen), Montreal 29.09.95		
	Kansainvälisen siviili-ilmailun yleissopimuksen todistusvoimaista kuusikielistä sopimustekstiä koskeva pöytäkirja (kiinan lisääminen), Montreal 01.10.98	VK: 18.09.98	AV: 18.09.98
	Eräiden Islannissa olevien lennonvarmistuspalvelujen yhteisrahoitusta koskevan sopimuksen muutokset		
	Eräiden Grönlannissa ja Färösaarilla olevien lennonvarmistuspalvelujen yhteisrahoitusta koskevan sopimuksen muutokset		
	Ilma-alusten laittoman haltuunoton ehkäisemistä koskevan yleissopimuksen ja siviili-ilmailun turvallisuuteen kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemistä koskevan yleissopimuksen muutokset	VK: 27.05.10 (VN)	
IFC	Kansainvälisen rahoitusyhtiön yleissopimuksen muutokset		
ILO	Kansainvälisen työjärjestön 72. yleiskonferenssin tekemä perussäännön muutos (24.6.1986)		
	Kansainvälisen työjärjestön 85. konferenssin (19.06.97) hyväksymä muutos perussääntöön (art. 19)		
	Yleissopimus nro 170 työturvallisuudesta kemikaaleja käytettäessä		
	Yleissopimus nro 174 suuronnettomuuksien torjunnasta teollisuudessa		
	Merityötä koskeva yleissopimus nro 186	23.2.2006	

	Alkuperäiskansoja koskeva yleissopimus nro 169		
IMF	Kansainvälisen Valuuttarahaston neljästoista yleinen jäsenosuustarkistus ja johtokuntaudistusta koskeva päätöslauselma nro 66-2		
IMO	Lastiviivayleissopimus 1966 LOAD LINES 1971 muutokset		
	Lastiviivayleissopimus 1966 LOAD LINES 1975 muutokset		
	Lastiviivayleissopimus 1966 LOAD LINES 1979 muutokset		
	Lastiviivayleissopimus 1966 LOAD LINES 1983 muutos		
	Vaarallisten aineiden merikuljetusvastuuta koskeva sopimus (HNS) sekä yleissopimuksen muuttamista koskeva pöytäkirja	VK: 04.04.96 VK: 08.04.10 (VN)(Vuoden 2010 pöytäkirja)	AV: 29.08.97 A: 22.09.97 (yleissopimus)
	Kansainvälisen lastiviivayleissopimuksen II liitteen 49(7)b sääntö (23.11.95)		
	Vuonna 1972 tehdyn jätteen ja muun aineen mereen laskemisen aiheuttaman meren pilaantumisen ehkäisemistä koskevan yleissopimuksen vuoden 1996 pöytäkirja		AV: 20.03.98 A: 31.03.98
	Vuoden 2000 pöytäkirja vaarallisista ja haitallisista aineista aiheutuvien pilaantumisvahinkojen torjuntavalmiudesta, torjumisesta ja torjuntayhteistyöstä	VK: 03.03.00	AV: 15.12.00
	Matkustajien ja heidän matkatavaransa kuljettamisesta meritse vuonna 1974 tehdyn Ateenan yleissopimuksen vuoden 2002 pöytäkirja		AV: 16.04.04
	Kansainvälinen yleissopimus alusten painolastiveden ja sedimenttien		AV: 20.05.05 A: 27.05.05

	rajoittamisesta ja käsittelystä		
	Kansainväliseen meriliikenteen helpottamista koskevaan yleissopimukseen vuonna 2002 tehdyt muutokset (FAL.7(29))		
	Ihmishengen turvallisuudesta merellä vuonna 1974 tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen liitteisiin vuonna 2005 tehdyt muutokset (MSC.170 (79))		
	Kansainväliseen meriliikenteen helpottamista koskevaan yleissopimukseen vuonna 2005 tehdyt muutokset (FAL.8(32))		
	Merenkulun turvallisuuteen kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemistä koskevaan yleissopimukseen liittyvä vuoden 2005 pöytäkirja		AV: 17.02.06
	Mannerjalustalla sijaitsevien kiinteiden lauttojen turvallisuuteen kohdistuvien laittomien tekojen ehkäisemistä koskevaan pöytäkirjaan liittyvä vuoden 2005 pöytäkirja		AV: 17.02.06
	Kansainvälisen merenkulkujärjestön hylkyjen poistamista koskeva yleissopimus	VK: 04.04.07 (VN)	
	Yleissopimus alusten turvallisesta ja ympäristön kannalta asianmukaisesta purkamisesta	VK: 29.04.09 (VN)	
	Ihmishengen turvallisuudesta merellä vuonna 1974 tehtyyn kansainväliseen yleissopimukseen liittyvän ISM-säännösten muutokset (MSC 273.85)		
	Ihmishengen turvallisuudesta merellä vuonna 1974 tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen liitteen II-1 ja II-2 luvun sekä yleissopimukseen liittyvän FSS-säännösten muutokset (MSC 291 ja		

	292.87)		
	Ihmishengen turvallisuudesta merellä vuonna 1974 tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen liitteen II-1 luvun muutokset (MSC.290.87)		
	Ihmishengen turvallisuudesta merellä vuonna 1974 tehtyyn kansainväliseen yleissopimukseen liittyvän LSA-säännösten muutokset (MSC.293.87)		
	Ihmishengen turvallisuudesta merellä vuonna 1974 tehdyn kansainvälisen yleissopimuksen liitteen VII vaarallisten aineiden kuljetusta kappaletavarana aluksessa koskevan säännösten (IMDG-säännöstö) 1.3 luvun muutokset		
ITU	Kansainvälisen televiestintäliiton peruskirjan ja yleissopimuksen muuttaminen	2010	
UNESCO	Aineettoman kulttuuriperinnön suojelua koskeva yleissopimus		
WHO	Maailman terveysjärjestön perussäännön 74 artiklan muutos		
WIPO	Audiovisuaalisten teosten rekisteröimistä koskeva yleissopimus	VK: 07.04.89	
	Maailman henkisen omaisuuden järjestön perustavan yleissopimuksen artiklan 9(3) muuttaminen		
	Maailman henkisen omaisuuden järjestön perustavaan yleissopimukseen tehty muutokset (syysk. -03)		
	Teollisoikeuden suojelemista koskevaan sopimukseen, tehty Pariisissa maaliskuun 20 päivänä 1883, sekä tarkastettu Brysselissä joulukuun 14 päivänä 1900 ja Washingtonissa kesäkuun 2 päivänä 1911 tehty muutokset (syysk. -03)		
	Vuonna 1908 uusittuun Bernin-sopimukseen kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamiseksi tehty muutokset (syysk. -03)		
	Nizzan sopimukseen joka koskee tavaroiden ja palvelujen kansainvälistä luokitusta tavaramerkkien rekisteröimistä varten tehty muutokset (syysk. -03)		
	Locarnon sopimukseen jolla perustetaan		

	teollismallien kansainvälinen luokitus tehdyt muutokset (syysk. -03)		
	Patenttiyhteistyösopimukseen tehty Washingtonissa 19 päivänä kesäkuuta 1970 tehdyt muutokset (syysk. -03)		
	Kansainvälistä patenttiluokitusta koskevaan Strasbourgin sopimukseen tehdyt muutokset (syysk. -03)		
	Budapestin sopimukseen mikro- organismien tallettamisen kansainvälisestä tunnustamisesta patentinhakumenettelyä varten tehdyt muutokset (syysk. -03)		
	Tavaramerkkioikeudesta tehty Singaporen sopimus		AV: 29.09.06
ACS	Karibian maiden liitto (Suomen tarkkailijajäsenyys)		
AfDB	Afrikan kehitysrahaston perustamissopimuksen muutos		
Arktinen neuvosto	Sopimus Barentsin euroarktisen alueen hallitusten välillä yhteistyöstä onnettomuuksien ehkäisemisen, niihin varautumisen ja pelastustoiminnan alalla		AV: 05.12.08 A: 11.12.08
	Sopimus lento- ja meripelastusyhteistyöstä arktisella alueella		AV: 29.04.11 A: 12.05.11
EN 142	Euroopan sosiaalisen peruskirjan muuttamista koskeva pöytäkirja		AV: 06.03.92 A: 16.03.92
EN 145	Tuotantoeläinten suojelua koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen muutospöytäkirja		AV: 22.05.92 A: 05.06.92
EN 172	Yleissopimus ympäristön suojelusta rikosoikeudellisin keinoin		AV: 23.10.98 A: 04.11.98
EN 108	Yksilöiden suojelua henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä koskevan yleissopimuksen muutokset, jotka mahdollistavat Euroopan yhteisöjen liittymisen yleissopimukseen		
EN 181	Valvontaviranomaisia ja maan rajan yli tapahtuvaa tietojen siirtoa koskeva lisäpöytäkirja yksilöiden suojelusta henkilötietojen automaattisessa tietojenkäsittelyssä		AV: 26.10.01 A: 08.11.01
EN 188	Dopingin vastaisen yleissopimuksen		AV: 30.08.02

	lisäpöytäkirja		A: 12.09.02
EN 190	Pöytäkirja terrorismin vastustamisesta tehdyn eurooppalaisen yleissopimuksen muuttamisesta		AV: 09.05.03 A: 15.05.03
EN 182	Keskinäistä oikeusapua rikosasioissa koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen toinen lisäpöytäkirja		AV: 26.09.03 A: 09.10.03
EN 193	Euroopan neuvoston sopimus eläinten suojelusta kansainvälisten kuljetusten aikana		AV: 24.10.03 A: 06.11.03
EN 101	Eurooppalainen yleissopimus ampumaseiden hankinnan ja hallussapidon valvonnasta		
EN 183 EN 184	Euroopan neuvoston yleissopimus audiovisuaalisen perinnön suojelemiseksi sekä siihen liittyvä televisiotuotannon suojelemiseksi tehty pöytäkirja		
EN 198	Rikoksen tuottaman hyödyn rahanpesua, etsintää, takavarikkoa ja menetetyksi tuomitsemista sekä terrorismin rahoittamista koskeva Euroopan neuvoston yleissopimus		AV: 09.12.05
EN 197	Euroopan neuvoston yleissopimus ihmiskaupan vastaisesta toiminnasta		AV: 18.08.06 A: 29.08.06
EN 203	Ihmisoikeuksista ja biolääketieteestä tehdyn yleissopimuksen lisäpöytäkirja terveydellisessä tarkoituksessa tehtävistä geneettisistä testeistä		AV: 10.10.08 A: 27.11.08
EN 207	Euroopan neuvoston paikallisen itsehallinnon peruskirjan lisäpöytäkirja oikeudesta osallistua paikallishallinnon toimintaan		AV: 16.10.09 A: 16.11.09
EN 202	Lasten adoptiota koskeva eurooppalainen yleissopimus		AV: 07.11.08 A: 27.11.08
EN 205	Euroopan neuvoston yleissopimus viranomaisten asiakirjojen julkisuudesta		AV: 05.06.09
EN 209	Rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevan eurooppalaisen yleissopimuksen kolmas lisäpöytäkirja		AV: 05.11.10 A: 10.11.10
EN 210	Euroopan neuvoston yleissopimus naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta		AV: 29.04.11 A: 11.05.11
EN 211	Euroopan neuvoston lääkeväärennystä ja vastaavia kansanterveyttä vaarantavia rikoksia koskeva yleissopimus		AV: 14.10.11

EN 199	Euroopan neuvoston kulttuuriperinnön puitesopimus		
EN/EU	Eurooppalainen yleissopimus ehdolliseen pääsyyn perustuvien ja ehdollisen pääsyn sisältävien palvelujen oikeussuojasta	VN:n kirjelmä 17.11.11 (neuvoston päätökset yleissopimuksen hyväksymisestä ja allekirjoittamisesta)	
	Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Turkmenistanin välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus		AV: 27.03.98
	Euroopan unionin jäsenvaltioiden neuvostossa kokoontuvien hallitusten edustajien päätös Euroopan unionin turvallisuusalan tutkimuslaitoksen ja satelliittikeskuksen ja niiden toimielinten sekä henkilöstön jäsenten erioikeuksista ja vapauksista		AV: 14.09.01 A: 15.10.01
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Andien yhteisön ja sen jäsenmaiden Bolivian, Ecuadorin, Kolumbian ja Perun tasavaltojen ja Venezuelan bolivarilaanisen tasavallan välinen poliittista vuoropuhelua ja yhteistyötä koskeva sopimus		AV: 05.12.03
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Costa Rican, El Salvadorin, Guatemalan, Hondurasin, Nicaraguan ja Panaman välinen poliittista vuoropuhelua ja yhteistyötä koskeva sopimus		AV: 05.12.03 A: 15.12.03
	Maailmanlaajuisista siviilisatelliittinavigointijärjestelmää (GNSS) - GALILEO - koskeva Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden ja Kiinan kansantasavallan välinen yhteistyösopimus		AV: 24.10.03
	Euroopan unionin jäsenvaltioiden välinen sopimus Euroopan unionin sotilasesikunnan ja Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 17 artiklan 2 kohdassa tarkoitettujen tehtävien, myös		AV: 13.11.03 (VN)

	harjoitusten, valmistelemiseksi ja toteuttamiseksi Euroopan unionin käyttöön mahdollisesti asetettujen esikuntien ja joukkojen palvelukseen siirrettyjen sotilas- ja siviilihenkilöiden sekä jäsenvaltioiden tätä varten Euroopan unionin käyttöön asettamien sotilas- ja siviilihenkilöiden asemasta (EU SOFA)		
	Neuvostossa kokoontuvien Euroopan unionin jäsenvaltioiden hallitusten edustajien Athene-rahoitusmekanismille myönnettävistä erioikeuksista ja -vapauksista tehty päätös		AV: 15.04.04 (VN)
	Euroopan unionin jäsenvaltioiden välinen sopimus jäsenvaltion toiselle jäsenvaltiolle esittämistä korvausvaatimuksista, jotka koskevat vahinkoa, joka on aiheutunut omaisuudelle, jonka jäsenvaltio omistaa, jota se käyttää tai jolla se toimii, tai sen sotilas- tai siviilihenkilöiden loukkaantumisen tai kuoleman johdosta, Euroopan unionin kriisinhallintaoperaation yhteydessä		AV: 15.04.04 (VN)
	Sopimus GALILEO-satelliittinavigointijärjestelmän ja siihen liittyvien GPS-sovellusten edistämisestä, toimittamisesta ja käytöstä		AV: 16.06.04
	Maailmanlaajuisista siviilisatelliittinavigointijärjestelmää (GNSS) koskeva Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden ja Israelin valtion välinen yhteistyösopimus		AV: 09.07.04
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Sveitsin valaliiton välinen yhteistyösopimus niiden taloudellisen edun vastaisten petosten ja muun laittoman toiminnan torjumiseksi		AV: 15.10.04 A: 26.10.04
	Neuvostossa kokoontuvien Euroopan unionin jäsenvaltioiden hallitusten edustajien Euroopan puolustusvirastolle ja sen henkilöstöön kuuluville myönnettyistä erioikeuksista ja -vapauksista tekemä päätös		AV: 04.11.04 (VN)
	Euroopan keskipitkien sääennusteiden keskuksen perustamista koskevan		

	yleissopimuksen muutospöytäkirja ja keskuksen erioikeuksia ja vapauksia koskeva muutospöytäkirja		
	Maailmanlaajuista siviilisatelliittinavigointijärjestelmää (GNSS) koskeva Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden ja Ukrainan valtion välinen yhteistyösopimus		AV: 25.11.05
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Intian tasavallan välinen meriliikennesopimus		
	Maailmanlaajuista siviilisatelliittinavigointijärjestelmää (GNSS) koskeva Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden ja Korean tasavallan välinen yhteistyösopimus		AV: 01.09.06
	Maailmanlaajuista siviilisatelliittijärjestelmää (GNSS) koskeva yhteistyösopimus Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Marokon kuningaskunnan välillä		AV: 01.12.06
	Euroopan yhteisön ja Amerikan yhdysvaltojen välisestä lentoliikenteestä tehty monenvälinen sopimus		AV: 13.04.07
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Venäjän federaation välinen, kirjeenvaihtona tehtävä, Siperian ylittävien lentoreittien käyttöön tällä hetkellä sovellettavan järjestelmän nykyaikaistamiseksi sovittuja periaatteita koskeva sopimus		AV: 27.04.07 AV: 04.11.11
	Sopimus keskinäisestä oikeusavusta rikosasioissa Euroopan unionin jäsenvaltioiden välillä 29 päivänä toukokuuta 2000 tehdyn yleissopimuksen ja siihen vuonna 2001 liitetyn pöytäkirjan tiettyjen määräysten soveltamisesta Euroopan unionin sekä Islannin tasavallan ja Norjan kuningaskunnan välillä	VN:n kirjelmä 4.2.10	
	Monenvälinen sopimus yhteisen eurooppalaisen ilmailualueen (ECAA)		AV: 02.06.06

	perustamisesta		
	Neuvoston päätös Euroopan unionin omien varojen järjestelmästä	VN:n kirjelmä 06.10.11	
	Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Serbian tasavallan välinen vakautus- ja assosiaatiosopimus		AV: 28.04.08 A: 29.04.08
	Euroopan yhteisöjen ja niiden jäsenvaltioiden sekä Bosnia ja Hertsegovinan välinen vakautus- ja assosiaatiosopimus		AV: 16.05.08 A: 16.06.08
	Euroopan unionin ja Etelä-Afrikan välisen kauppaa, kehitysyhteistyötä ja yhteistyötä koskevan sopimuksen muutos		AV: 26.06.08
	CARIFORUM-valtioiden sekä Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden talouskumppanuussopimus	VN:n kirjelmä 12.06.08	AV: 18.07.08 A: 15.10.08
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Keski-Afrikka-osapuolen välinen ensivaiheen talouskumppanuussopimus	VN:n kirjelmä 16.10.08	AV: 21.11.08 A: 15.01.09
	Ghanan sekä Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden välinen ensivaiheen talouskumppanuussopimus	VN:n kirjelmä 16.10.08	AV: 21.11.08
	Norsunluurannikon sekä Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden välinen ensivaiheen talouskumppanuussopimus	VN:n kirjelmä 16.10.08	AV: 21.11.08 A: 03.12.2008
	Tšekin, Viron, Kyproksen, Latvian, Liettuan, Unkarin, Maltan, Itävallan, Puolan, Slovenian, Slovakian, Suomen ja Ruotsin Euroopan unioniin liittymisestä johtuvia muutoksia ja tarvittavia korvaavia muistutuksia koskevat sopimukset, jotka on tehty Amerikan Yhdysvaltojen, Argentiinan, Australian, Brasilian, Ecuadorin, Filippiinien, Hongkongin (Kiina), Intian, Japanin, Kanadan, Kiinan, Kolumbian, Korean tasavallan, Kuuban, Sveitsin, Taiwanin, Penghun, Kinmenin ja Matsun erillisen tullialueen (Kiinan Taipei) ja Uuden-Seelannin kanssa GATS-sopimuksen XXI artiklan perusteella		
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä SADC:n kumppanuussopimusvaltioiden välinen talouskumppanuussopimukseen tähtäävä väliaikainen sopimus	VN:n kirjelmä 29.01.09	AV: 20.02.09

	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Itä-Afrikan yhteisön kumppanuusvaltioiden talouskumppanuussopimuksen puitteet muodostava sopimus	VN:n kirjelmä 29.01.09	AV: 20.02.09
	Itäisen ja eteläisen Afrikan valtioiden sekä Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden talouskumppanuussopimuksen puitteet muodostava väliaikainen sopimus	VN:n kirjelmä 29.01.09	AV: 20.02.09 A: 29.08.09
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Kanadan välinen lentoliikennesopimus		AV: 17.04.09 AV: 04.12.09
	Euroopan unionin ja Amerikan yhdysvaltojen välinen sopimus rahaliikenteen sanomavälitystietojen luovuttamisesta Yhdysvaltojen valtiovarainministeriölle terrorismin ja sen rahoittamisen ehkäisemiseksi ja torjumiseksi - SWIFT	VN:n kirjelmä 08.10.09 VN:n kirjelmä 17.06.10	
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden ja Indonesian välistä kumppanuutta ja yhteistyötä koskeva puitesopimus		AV: 16.10.09
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Syyrian arabitasavallan välinen assosiaatiosta tehty Euro-Välimeri-sopimus		AV: 16.10.09
	Puitesopimus Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Libyan välisistä suhteista	VN:n kirjelmä 12.11.09	
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Kiinan kansantasavallan välistä kumppanuutta ja yhteistyötä koskeva puitesopimus	VN:n kirjelmä 12.11.09	
	Neuvostossa kokoontuneiden Euroopan unionin jäsenvaltioiden välinen sopimus Euroopan unionin edun vuoksi vaihdettujen turvallisuusluokiteltujen tietojen suojaamisesta		AV: 03.12.09 (VN) A: 25.05.11
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden ja Irakin tasavallan kumppanuutta ja yhteistyötä koskeva sopimus	VN:n kirjelmä 03.12.09	AV: 28.10.11
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden, Amerikan yhdysvaltojen, Islannin sekä Norjan kuningaskunnan välinen lentoliikennesopimus sekä tämän		AV: 04.12.09 AV: 10.06.11

	sopimuksen soveltamista koskeva lisäsopimus		
	Euroopan unionin ja Marokon kuningaskunnan välinen maataloustuotteiden, jalostettujen maataloustuotteiden sekä kalojen ja kalastustuotteiden kaupan vapauttamistoimenpiteitä koskeva sopimus	VN:n kirjelmä 17.12.09	
	Euroopan unionin sekä Islannin tasavallan ja Norjan kuningaskunnan välinen sopimus Euroopan unionin jäsenvaltioiden sekä Islannin ja Norjan välisestä luovutusmenettelystä	VN:n kirjelmä 25.03.10	
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Korean tasavallan välinen puitesopimus		AV: 30.04.10 A: 08.05.10
	Pöytäkirja Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen, Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen ja Euroopan atomienergiayhteisön perustamissopimukseen liitetyn siirtymämääräyksistä tehdyn pöytäkirjan muuttamisesta		AV: 21.05.10
	Puitesopimus Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Filippiinien tasavallan kumppanuudesta ja yhteistyöstä	VN:n kirjelmä 03.06.10	AV: 21.01.11
	Sopimus Afrikan, Karibian ja Tyynen meren valtioiden ryhmän jäsenten sekä Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden välillä Cotonoussa 23 päivänä kesäkuuta 2000 allekirjoitetun ja ensimmäisen kerran Luxemburgissa 25 päivänä kesäkuuta 2005 muutetun kumppanuussopimuksen muuttamisesta		AV: 11.06.10 A: 22.06.10
	Euroopan yhteisön ja sen jäsenvaltioiden sekä Amerikan yhdysvaltojen välisen lentoliikennesopimuksen muuttamista koskeva pöytäkirja		AV: 11.06.10 A: 24.06.10
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Vietnamin sosialistisen tasavallan kumppanuutta ja yhteistyötä käsittelevä puitesopimus	VN:n kirjelmä 17.06.10	AV: 26.08.11
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Norjan kuningaskunnan välinen		AV: 24.06.10 A: 22.09.10

	satelliittinavigaatiota koskeva yhteistyösopimus		
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Korean tasavallan välinen vapaakauppasopimus		AV: 03.09.10 A: 06.10.10
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Mongolian kumppanuutta ja yhteistyötä koskeva puitesopimus	VN:n kirjelmä 11.11.10	AV: 09.09.11
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Singaporen välinen vapaakauppasopimus	VN:n kirjelmä 11.11.10	
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Ukrainan tasavallan välinen assosiaatiosopimus	VN:n kirjelmä 18.11.10	
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Georgian yhteistä ilmailualuetta koskeva sopimus		AV: 26.11.10 A: 02.12.10
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Jordanian Hašemiittisen kuningaskunnan välinen Euro-Välimeri-ilmailusopimus		AV: 26.11.10 A: 02.12.10
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Kanadan välinen vapaakauppasopimus	VN:n kirjelmä 6.4.11	
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Intian välinen vapaakauppasopimus	VN:n kirjelmä 02.12.10	
	Belgian kuningaskunnan, Saksan liittotasavallan, Viron tasavallan, Irlannin, Helleenien tasavallan, Espanjan kuningaskunnan, Ranskan tasavallan, Italian tasavallan, Kyproksen tasavallan, Luxemburgin suurherttuakunnan, Maltan, Alankomaiden kuningaskunnan, Itävallan tasavallan, Portugalin tasavallan, Slovenian tasavallan, Slovakian tasavallan ja Suomen tasavallan välinen Euroopan vakausmekanismin (EVM) perustamista koskeva sopimus	VN:n kirjelmä 13.05.11, 25.08.11. Sopimuksen muuttamisesta neuvotellaan.	AV: 07.07.11 (VN)
	Euroopan unionin ja Australian välinen sopimus matkustajarekisteritietojen käytöstä (PNR)	VN:n kirjelmä 19.05.11	
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Thaimaan kuningaskunnan kumppanuutta ja yhteistyötä käsittelevä puitesopimus	VN:n kirjelmä 26.05.11	

	Euroopan unionin ja Venäjän federaation välinen sopimus huumeiden lähtöaineista	VN:n kirjelmä 01.06.11	
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Brasilian liittotasavallan välinen lentoliikennesopimus		AV: 10.06.11
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Moldovan tasavallan välinen assosiaatiosopimus	VN:n kirjelmä 30.06.11	
	Eurooppa-neuvoston päätös, annettu 25 päivänä maaliskuuta 2011, Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 136 artiklan muuttamisesta niitä jäsenvaltioita koskevaa vakausmekanismia varten, joiden rahayksikkö on euro		
	Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välinen sopimus matkustajarekisteritietojen (PNR) käytöstä	VN:n kirjelmä 08.09.11	
	Euroopan unionin ja sen jäsenvaltioiden sekä Singaporen tasavallan välinen kumppanuus- ja yhteistyösopimus	VN:n kirjelmä 06.10.11	
	Euroopan parlamentin, neuvoston ja komission välinen toimielinten sopimus budjettiyhteistyöstä ja moitteettomasta varainhoidosta	VN:n kirjelmä 06.10.11	
	Neuvoston päätös Euroopan unionin omien varojen järjestelmästä (/EU, Euratom)	VN:n kirjelmä 06.10.11	
	Sopimus yhteisestä hankintamenettelystä huutokauppatarkkailijan nimeämiseksi		AV: 20.10.11 (VN)
	Sopimus yhteisestä hankintamenettelystä yhteisten huutokauppapaikkojen nimeämiseksi		AV: 20.10.11 (VN)
	Euroopan unionin ja Yhdysvaltojen välinen tietosuojasopimus		
	Euroopan unionin ja Kanadan välinen sopimus matkustajarekisteritietojen käytöstä (PNR)		
	Euroopan metsäsopimus	VK: 03.11.11 (VN)	
	Pöytäkirja Euroopan unionin perusoikeuskirjan soveltamisesta Tshekin tasavaltaan. Pöytäkirja Lissabonin sopimusta koskevista Irlannin kansan huolenaiheista	VK: 04.11.11	

	Euroopan unionin (EU) ja sen jäsenvaltioiden sekä Venäjän federaation (Venäjä) välinen uusi perussopimus	VN:n kirjelmä 17.11.11	
EUROCONTROL	Euroopan yhteisön liittymistä Eurocontrol-yleissopimukseen koskeva liittymispöytäkirja ja päätösasiakirja		AV: 27.09.02
Haag	Oikeuspaikkasopimuksia koskeva Haagin yleissopimus (30.6.2005, prorogaatiosopimus)	VN:n kirjelmä 11.02.10	EU allekirjoittanut 1.4.09
	Yleissopimus välittäjän hallinnassa oleviin arvopapereihin liittyviin tiettyihin oikeuksiin sovellettavasta laista		
	Yleissopimus lasten ja muiden perheenjäsenten elatusavun kansainvälisestä perinnästä (23.11.2007)	VN:n kirjelmä 24.09.09	EU allekirjoittanut 6.4.11
IEA	Kansainvälisen energiajärjestön hallintoneuvoston päätös (4.4.02)		
IHO	Kansainvälistä hydrografista järjestöä koskevan sopimuksen muuttaminen		
OECD	Vahingonkorvausvastuusta ydinvoiman alalla Pariisissa 29.7.1960 tehtyä yleissopimusta ja sitä täydentävää Brysselissä 31.1.1963 tehtyä lisäyleissopimusta muuttavat pöytäkirjat		AV: 30.01.04
UNIDROIT	Kansainvälistä factoring-toimintaa koskeva yleissopimus	VK: 29.04.88	AV: 02.11.90
	Yksityisoikeuden yhdenmukaistamiseksi toimivan kansainvälisen instituutin perussäännön muutos		
	Yleissopimus välittäjän hallinnassa olevia arvopapereita koskevista aineellisoikeudellisista säännöistä	VK: 21.08.08 (VN) VK: 24.09.09 (VN)	
UNIDROIT/ICAO	Yleissopimus liikkuvaan kalustoon kohdistuvista kansainvälisistä oikeuksista ja siihen liittyvä lentokalustopöytäkirja	VK: 17.10.01 (VN)	
UNIDROIT	Pöytäkirja rautateiden liikkuvaan kalustoon kohdistuvista kansainvälisistä vakuusoikeuksista	VK: 01.02.07 (VN)	
WCO	Tulliyhteistyöneuvoston perustamista koskevan yleissopimuksen VIII ja XVIII artiklojen muuttaminen		
WEAG	Eurooppalaista tutkimus- ja teknologiayhteistyöjärjestelmää koskevan puitesopimuksen (SOCRATE-sopimus)		AV: 12.07.02

	voimassaolon jatkaminen		
WTO	Maailman kauppajärjestön WTO:n julkisia hankintoja koskevan sopimuksen muuttaminen	VN:n kirjelmä 15.09.11	
	Pöytäkirja Alankomaiden kuningaskunnan liittymisestä Eurooppalaisen synkrotronisäteilykeskuksen rakentamisesta ja käytöstä 16 päivänä joulukuuta 1988 tehtyyn yleissopimukseen		AV: 21.11.91
	Villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskevan yleissopimuksen 21 artiklan muutos		
	Villieläimistön ja kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskevan yleissopimuksen (CITES) I ja II liitteen muutokset		
	Kannettavien ampuma-aseiden tarkastusleimojen vastavuoroista hyväksymistä koskevalla sopimuksella perustetun kansainvälisen komission XXIX istuntokaudella tehty päätökset XXIX-26 - XXIX-39		
	Kannettavien ampuma-aseiden tarkastusleimojen vastavuoroista hyväksymistä koskevalla sopimuksella perustetun kansainvälisen komission XXIX istuntokaudella tehty päätökset XXIX-40-XXIX-57		
	Etelämannersopimuksen ympäristönsuojelupöytäkirjan II liite, VI liite ja toimenpide 4(2004)		
	Yleissopimus Euroopan antiprotoni- ja ionitutkimuslaitoksen rakentamisesta ja käytöstä sekä loppuasiakirja tutkimuslaitoksen perustamisesta		AV: 01.10.10 A: 04.10.10
	Pohjoisen ulottuvuuden liikenne- ja logistiikkakumppanuuden sihteeristöstä tehdyn sopimuksen rahoitusliitteen muutos		AV: 10.12.10
	Kannettavien ampuma-aseiden tarkastusleimojen vastavuoroista hyväksymistä koskevalla sopimuksella perustetun kansainvälisen komission XXX-23-XXX-25 ja XXX-27-XXX-37		

	Sopimus Euroopan unionin liittymisestä ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehtyyn yleissopimukseen	VN:n kirjelmä 05.05.11	
	Kannettavien ampuma-aseiden tarkastusleimojen vastavuoroista hyväksymistä koskevalla sopimuksella perustetun kansainvälisen komission XXX täysistunnossa tehdyt päätökset XXX-38 ja XXX-42		
	Kannettavien ampuma-aseiden tarkastusleimojen vastavuoroista hyväksymistä koskevalla sopimuksella perustetun kansainvälisen komission XXX täysistunnossa tehdyt päätökset XXX-39-XXX-41 ja XXX-43-XXX-47		
	Pöytäkirja Suomen, Amerikan yhdysvaltojen, Australian, Espanjan, Ison-Britannian ja Pohjois-Irlannin, Italian, Ranskan, Ruotsin ja Saksan välillä ohjelmistoradioteknologiaa koskevasta COALWNW -ohjelmasta, uusien sopijapuolten lisääminen pöytäkirjaan		
	Sopimus Pohjoisen ulottuvuuden sosiaali- ja terveystumppanuuden sihteeristön perustamisesta		AV: 18.11.11 A: 25.11.11
EIB	Sopimus Euroopan investointipankin Afrikan, Karibian ja Tyynenmerenmaille myöntämien lainojen rästisaatavien hallinnoinnista		AV: 14.09.01
EIB	Takaussopimus Euroopan investointipankin Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren maille myöntämien lainojen takaamisesta		AV: 16.05.03 A: 16.05.03
EIB	Sopimus Euroopan investointipankin Afrikan, Karibian ja Tyynenmeren maille sekä merentakaisille maille ja alueille myöntämien lainojen takaamista koskevan sopimuksen muuttamisesta		AV: 07.10.11